

BÚSKAPARRÁÐIÐ

Á vári

2016

Búskaparfrágreiðing

- I. Konjunkturmeting
- II. Greiningar viðvirkjandi arbeiðsmarknaðinum
- III. Greiningar viðvirkjandi kommunum

Mars 2016

Economic report from the *Economic Council of the Faroe Islands*, Spring 2016, with Executive Summary in English: (I) Economic outlook and special analyses of (II) the labor market, and (III) the municipalities

Redegørelse fra det *Økonomiske Råd på Færøerne*, forår 2016: (I) Udsigterne for konjunkturudviklingen, og særlige analyser af (II) arbejdsmarkedet og (III) kommunerne

BÚSKAPARRÁÐIÐ

ISBN: 978-99918-3-479-5

Búskaparráðið

Búskaparráðið hefur til uppgávu at fylgja við búskaparligum viðurskiftum í landinum og at koma við óheftari búskaparligari ráðgeving og frágreiðingum um búskaparligu gongdina. Tað er ásett í lógini fyri Búskaparráðið, at tað skal gera tvær konjunkturfrágreiðingar árliga, sum verða almannakunngjörðar 1. mars og 1. september.

Skrivarauppgávan hjá Búskaparráðnum er við avtalu lögð til Fróðskaparsetur Føroya at røkja.

Búskaparráðið gevur við hesum út konjunkturfrágreiðingina, sum eftir løgtingslóg nr. 50 frá 11. mai 2009 um Búskaparráð við seinni broytingum skal koma út tvær ferðir um árið.

Frágreiðingin hesuferð fevnir um trýggjar partar:

- Kapitul I: Konjunkturmeting á vári 2016
- Kapitul II: Greiningar viðvíkjandi arbeiðsmarknaðinum
- Kapitul III: Greiningar viðvíkjandi kommunum

Frágreiðingin liggur tøk at taka niður sum pdf-fíllur á heimasíðu Búskaparráðsins á Fróðskaparsetrinum: <http://setur.fo/buskaparradid/utgavur-herundir-fragreidingar/fragreidingar/>

Limir Búskaparráðsins eru:

Sverri Hansen, *cand.oecon., formaður*

Thomas Dam, *cand.merc.*

Herit V. Albinus, *MSc Econometrics and Mathematical Economics*

Skrivaratoymi Búskaparráðsins:

Ólavur Christiansen, *cand.polit., PhD*

Hans Ellefsen, *cand.scient.oecon., PhD*

Innihald

I 1 Samandráttur av konjunkturmeting og serligum greiningum	6
I 2 Inngangur um konjunkturmeting við høvuðstølum	10
I 2.1 Eftirspurningurin	13
I 2.2 Haldførið og tað langa siktið	14
I 2.3 Bústaðarmarknaðurin	15
I 2.4 Vinnuviðkomandi bygnaðarbroytingar	16
I 2.5 Laksa- og oljuprísir	19
I 2.6 Handilsjavnin	21
I 3 Innlendis eftirspurningur frá húsarhaldunum (privat nýtsla)	23
I 3.1 Metingar viðvíkjandi privatu nýtsluni	23
I 3.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)	24
I 4 Virksemið í privatu vinnugeirunum (privatar íløgur oa.) og innlendis eftirspurningurin	26
I 4.1 Gongdin viðvíkjandi lønargjaldingum og løntakaratali	26
I 4.2 Gongdin viðvíkjandi privatu íløgnum	28
I 4.3 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)	29
I 5 Innlendis eftirspurningur frá almenna geiranum (almenn nýtsla og íløgur)	31
I 5.1 Nýtsla hins almenna	31
I 5.2 Íløgur hins almenna	31
I 5.3 Úrslitið á almennu roknskapunum	32
I 5.4 Ogn og skuld hjá tí almenna	33
I 6 Útlendskur eftirspurningur (netto og brutto)	35
I 6.1 Gongdin innan alivinnuna	35
I 6.2 Gongdin innan uppisjóvarvinnuna	36
I 6.3 Botnfiskur og onnur fiskasløg	37
I 6.4 Samlaði fiskavøruútflutningurin	37
I 6.5 Gongdin í handilsjavnanum	38
I 6.6 Nettoútflutningurin av tænastrá	39
I 7 Samandráttur av fortreytum sum grundarlag fyri framrokningum við myndli	40
II 1. Inngangur	42
II 2. Nøkur eyðkenni við føroyska arbeiðsmarknaðinum	45
II 3. Útbúgvingarval og útbúgvingarstøða føroyinga	48
II 4. Neyvari lýsing av allari búfjældini millum 18-67 ár hvat viðvíkur útbúgving, starv, vinnu, miðalløn og áramáli til pensjónsaldur (67 ár)	53

II 5. Lýsing av útlandsinntøkum í 2014 og útlandsvirksemi hjá búføstum í Føroyum.....	62
II 6. Kanningar Norðuratlantsbólksins á Fólkatíngi	68
II 7. Niðurstøða: Týðningurin av arbeiðsvirkni.....	69
II Appendix til kapitul II: Arbeiðsvirknis- og arbeiðsproduktivitets-vøkstur og fíggarligt haldføri.....	71
III 1. Inngangur um kommunala útjavning.....	73
III 2. Eldraøkis-nýskipan sum ein ætlandi byrjan til útjavning frá 1. januar 2015.....	76
III 3. Hættir at útjavna fyri ójavnum í útreiðslutørvum og skattagrundarlággj.....	77
III 4. Hagtøl sum vísa útjavningaráneyðir vegna inntøkuójavna	77
III 5. Hagtøl sum vísa útjavningaráneyðir vegna ójavnar í útreiðslutørvum	81
Tilvísingar/keldutilfar	83
Yvirlit yvir talvur og myndir/tables and figures.....	84
Orðalisti.....	88
Tíðindaskriv frá Búskaparráðnum 4. mars 2016	94
English Summary.....	96

I 1 Samandráttur av konjunkturmeting og serligum greiningum

Kapitul I í frágreiðingini fevnir um meting av konjunkturgongdini.

Gongdin í føroyska búskapinum seinastu árin hefur verið óvanlig. Trupult hefur tí verið at gjørt stuttsiktaðar forsagnir. Hendan hálvárliga endurmetingin hevði við sær at vøksturin í BTÚ í ársins prísum fyri 2015 og 2016 er mettur nakað hægri enn í undanfarnu frágreiðing.

Konjunkturfrágreiðingin er skipað í avsnitt eftir eftirspurnarpørtunum (útreiðslupørtunum) í BTÚ. Eftirspurningurin eftir vørum og tænastrum kemur frá tveimum síðum: frá innlandi sum eftirspurningur til nýtslu og íløgur, og frá útlendi sum eftirspurningur eftir útflutningi.

Hagstovan og Búskaparráðið hava í felag mettt um *BTÚ-vøksturin í ársins prísum* árin 2014-2017. Til tess at gera metingina er nýttur ein búskaparmyndil, sum er mentur í Landsbankanum og á Hagstovuni, og viðlíkahildin av Búskaparráðnum og Hagstovuni í felag. Niðanfyrri standandi metingar eru gjørdar av *vøksstrinum í BTÚ í ársins prísum* árin 2014-2017 og drívmeGINI aftanfyrri vøksturin:

	2014	2015	2016	2017
Mettur vøkstur í BTÚ í ársins prísum:	5,8%	6,2%	5,3%	2,9%
Vøksturin stavar frá:	Útlendskum eftirspurningi	Mest innlendis eftirspurningi	Innlendis eftirspurningi	Innlendis eftirspurningi

Meðan nýtslan hefur verið tann mest støðugu parturin av innlendis eftirspurningum, hava íløgurnar verið tann mest sveiggjandi parturin. Almennu íløgurnar sum partur av innlendis eftirspurninginum hava í Føroyum vanliga verið konjunktur-viðgangandi. Hetta hefur altíð verið óheppið og kann endurtaka seg nú íløguaætlanir landsins og kommunanna eru sera víðfevndar fyri árin 2016 og 2017. Tørvur sýnist vera á eini samskipaðari endurskoðan av almennum íløguaetlanum.

Handilsjavnin hefur fyri tíðina størri yvirskot enn nakrantíð. Ein orsök er betraða bítislutfallið í uttanlandshandlinum við øktum laksaprísum og minkandi oljuprísum. Eisini hava størri nøgdin av uppsjóvarfiski ávirkað úrslitið. Undir hesum umstøðum átti landsrokskapurin at víst eitt stórt yvirskot.

Nýtslan av inntøkunum frá forskattingini av pensjónum skeiklar myndina av sonnu haldfórisstøðu landsins. Var inntøkan frá einsrættingini ikki nýtt til figging av aktuelum almennum útreiðslum, var sanna úrslitið í landsrokskapinum umleið 300 mió. kr. verri enn tað er bókað til, og skuldi hetta verið útgangsstøðið fyri málið um javnvág og yvirskot á figgjarlógini.

Eitt er stutta siktið í konjunkturgongdini, annað er langa siktið. Sum nevnt í undanfarnu frágreiðingum henda demografisku broytingarnar spakuliga ár fyri ár. Tí er vandi fyri at vit við fokus á stutta siktið ikki rættstundis kenna avleiðingarnar av hesum broytingum fyri figgjarliga haldfórið hjá almenna geiranum; longu frá 2035 má roknast við negativum burðaravlopi.

Tey tiltøk, sum landsstýrið hefur gjørt í higartil, kunnu vera skilvís, men tey hava ikki havt stórvegis ávirkan á figgjarliga haldfórið. T.d. hefur flyting av pensjónsútgjöldunum innan almenna geiran onga ávirkan haldfórið hjá almenna geiranum. Skuldi haldfórið t.d. verið betrað, skuldi forskattingin av pensjónum ístaðin verið nýtt til niðurgjalding av skuld, uppsparing í grunn til seinni nýtslu, ella verið broytt til skatting við útgjald. Arbeitt verður við eini pensjónsnýskipan og fiskivinnunýskipan, men vinnupolitisk tiltøk kunnu eisini vera viðkomandi, tá tað snýr seg um at linna ella loysa haldfóristrupulleikan. Eisini kundi tørvur verið á at samskipa alt nýskipanararbeiðið; t.d. kann ein fiskivinnunýskipan eisini fáa týðning fyri figgjarliga haldfóri almenna geirans.

Kapitul II í frágreiðingini hefur til endamáls at lýsa í nakrar liðir í føroyska arbeiðsmarknaðinum, sum móguliga kunnu geva eitt ávegis grundarlag fyri at meta um, hvørt ella hvussu *arbeiðsvirknið í Føroyum*

(tvs. talið av arbeiðsplássum og manning til tey) kann vaksa, og harvið mæta haldfórisavbjóðingini. Greiningin er í høvuðsheitum bygd á dátú frá Manntali 11.11.2011 og TAKS í 2014 (samankoyring við A-tali).

Føroyski arbeiðsmarknaðurin hevur m.a. tey sereyðkenni, at stórir partur av búføstu arbeiðsmegini er í arbeiði hjá arbeiðsgevarum í útlandum, *samstundis* sum rættuliga nógvir útlendingar arbeiða í Føroyum, *samstundis* sum ein partur av potentiellu føroysku arbeiðsmegini er ella hevur verið undir lestri og læru í útlandum, og *samstundis* sum fólkasamansetingin á kyn og aldur eru stórliga skeiklað. Somu sereyðkenni hava útryðjuðki í grannalondunum, tó uttan at hetta nerver teirra fíggarliga haldføri. Hesum síðstnevnda taka staturin og tær fíggarliga best staddu kommunurnar sær av.

Átøk hava verið gjørd av Vinnumálaráðnum, Norðuratlantsbólkinum á Fólkingi og "Jobmatch" at kann ella vaksa um atráttarmegi Føroya (mótvegis Danmarkar) sum bú- og arbeiðsstaður hjá útisetum. Atráttarmegi er viðkomandi, men ikki nóg mikið. Sum er tróta neyðugu arbeiðsplássini í Føroyum. Hetta seinasta var ikki neyvari viðgjørt í álitinum hjá Vinnumálaráðnum um "fólkaflyting og fólkavøkstur".

Ein annar eginleiki við føroyska arbeiðsmarknaðinum er at parttíðararbeiði er sera vanligt, serliga millum kvinnur, eisini millum kvinnur, sum ynskja sær fulltíðararbeiði. Sera stórir munur er á kyninum tá tað snýr seg um inntøku. Fleiri kvinnur enn menn eru undir hægri útbúgving.

Viðvíkjandi *útbúgvingarstöði* sýnast Føroyar ikki at vera eftirbátur í mun til hini Norðurlondini. Viðvíkjandi *útbúgvingarlagi* eru lutfalsliga nógvir føroyingar útbúnir innan "flutningstænastur", ið m.a. fevnir um navigatørar og maskinfólk. *Útbúgvingarval* (yrkis- ella miðnáms- og hægri útbúgving) er í ávísan mun ávirkað av konjunkturum og tískil útboðinum av læruplássum og av arbeiði.

Viðvíkjandi *útbúgvingarvali* er fyri rættuliga nógvur hægri útbúgvingar ikki samsvar millum talið av lesandi, og talið av samsvarandi størvum, sum verða tøk komandi 10 árin vegna fráfaringar við eftirløn. Henda ikki í Føroyum broytingar í siðvenjum, tá tað snýr seg um at útvega arbeiðsmegi við hægri útbúgving, verður onki arbeiði í Føroyum til umleið 40% teimum, sum nú eru undir hægri útbúgving. Støðan í so máta er tó ymisk fyri ymsar hægri útbúgvingar. Hagtølini frá STUDNA um hægri útbúgvingar vísa - í samsvari við hetta - at bert 50-60% av teimum í útlandum liðugt útbúgvnu flyta aftur til Føroya at búgva. Ein kanning hjá Norðuratlantsbólkinum á Fólkingi í 2009, ið fevndi um fyrsta ættarlið av útisetum millum 20-45 ár, og sum eisini vóru arbeiðsvirkin ella undir útbúgving (2.502 fólk), bendi á at umleið helmingurin av hesum útisetum ynskti ella helti ímóti at flyta heim aftur til Føroya at búgva. Hetta talið (helmingurin) sampakkar væl við tøluni hjá STUDNA um faktiska afturflyting til Føroyar aftan á hægri útbúgving í útlandum.

Fyri alla búfjöldina (tvs. fólk millum 15 og 67 ár skrásett við ymsum *útbúgvingum*, *vinnum* og *størvum*) er miðal mánaðarlønin 26 tkr. Í miðal røkka 21% av búfjöldini 67-ára eftirlønarløndur innan 2024.

Fyri fólk við ymsum *útbúgvingum* fylgir miðal lønarlagið týðuliga longdini á útbúgvingunum. Tó eru undantøk, serliga hvat viðvíkur tøkniligum útbúgvingunum. Hinvegin liggja útbúgvingar innan umsorgan lutfalsliga lágt í lønarlagi. Prosenttalið av teimum sum røkka eftirlønarløndur innan 2024 er sera stórt fyri fólk við heilsuligum útbúgvingum og fyri fólk við bara grundskúla.

Fyri fólk í ymsum *vinnum* er miðal lønarlagið hægst innan tilfeingisvinnur (herundir fiskiveiðu) og sjóflutning. Lægsta miðal lønarlagið er innan vinnurnar "gistihús og matstovuvirki", "smásølu" og "barnaumsorgan". Prosenttalið av teimum, sum røkka eftirlønarløndur innan 2024, er størst fyri vinnuna "umsorgan vaksni" og er eisini stórt fyri t.d. "fólkaskúlar", "sjúkrahús" og "heilðartænastur"; í hesum fyra vinnugreinum arbeiða meira enn 4600 fólk.

Fyri fólk í ymsum *størvum* er miðal lønarlagið hægst hjá fólkum í leiðslu- og tøkni-størvum, og eisini hjá fólkum í búskapar- og umsitingar-størvum. Hinvegin eru lágløntastu størvini "reingerð", "umsorganar-arbeiði" og "søluarbeiði í handli". Prosenttalið av teimum sum røkka eftirlønarløndur innan 2024 er t.d. stórt fyri størvini "reingerð" og "umsorganar-arbeiði", og sera lágt fyri t.d. "søluarbeiði" í handli.

Fyri fólk vit uttanlandsinntøku er *miðal mánaðarlønin úr útlandum* 41 tkr., ið er munandi størri enn miðal mánaðarlønin fyri alla búfjældina (26 tkr.). Lønin svarar til skattskyldugu inntøkuna.

Fyri lønirnar úr útlandum er miðal lønarlagið hægst fyri fólk við nautiskum og tekniskum *útbúgvingum*, men eisini høgt fyri fólk við bara grundskúla. Tilskið á *vinnur* er lønarlagið hægst fyri kolvetnisvinnu, fiskiveiðu og sjóflutning. Tilskið á *størv* er lønarlagið hægst fyri tækningar (herundir navigatørar og maskinfólk) og verkfrøðingar.

Sambært tí í februar 2016 dagfórdu endaskránni hjá TAKS fevndu útlandsinntøkurnar í 2014 um 9,2% av øllum áliknaðum inntøkum sama árið. Samstundis sum stórir vøkstur hevur verið í føroyskum lønarinntøkum úr útlandum fram til 2013, eru lønargjaldingarnar úr Føroyum til útlendingar eisini vaksnar, serliga í 2014. Talið av útlendingum við arbeiði í Føroyum er tískil vaksið nógv síðan 2011 (sí mynd II 15).

Skal verða vunnið á fíggjarliga haldførirtrupulleiki almenna geirans gjøgnum BTÚ-vøkstur við øktum arbeiðsvirkni, krevjast sjálvsagt nógv nýggj arbeiðspláss og manning til tey innan eitt ikki ov langt tíðarskeið. Avbjóðingin er ovurstór, men av avbjóðingar av hesum slagi eru ikki ókendar í føroyskari búskaparsøgu. Til dømis vóru í tíðarskeiðinum frá 1989 til 2004 mist og skapt umleið 7000 arbeiðspláss.

Greiningarnar av vinnubygnaði, útbúgvingum, vinnum og størvum geva ein varhuga av, at pláss kann gerast fyri fleiri vinnum (og tilhoyrandi arbeiðsplássum og útbúnum fólk) í tertiera vinnugeiranum – móguliga vinnum sum vaksa úr vinnum í primera og sekundera vinnugeiranum. Fleiri greiningar av hesum eru neyðugar fyri at útgreina og undirbyggja hesa niðurstøðu.

Kapitul III í frágreiðingini gevur ein stuttan samandrätt um atlit, tá tað snýr seg um kommunala útjavning, og víst eru nøkur taldømi um útjavningartørvir.

Tá eldraðkið frá 1. januar 2015 varð lagt út til kommunurnar at umsita, varð gjørdur ein leistur fyri fíggjina av eldraðkinum í kommunalum regi. Hesin fíggjarleistur ber brá av at vera ein loysn, ið partvíst tekur atlit til útreiðslutørvin á eldraðkinum, og partvíst tekur atlit til ójavnin í skattagrundarlagnum í ymsu kommununum.

Samstundis sum hesin fíggjarleistur varð settur í verk, varð ein triði myndugleiki skotin inn við síðuna av ella undir kommunu- og landsmyndugleikanum - nevniliga tær 8 økistænasturnar á eldraðkinum. Vit kunnu sostatt siga at farið varð frá tvey-streingjaðum myndugleikabýti til trý-streingjað myndugleikabýti.

Spurningurin er, um hetta er neyðugt í einum so lítlum landi sum Føroyar. Við greiðum skilmarkum í uppgávu- og byrðubýtinum millum land og kommunur, og við færri og størri kommunum, hevði trý-streingjað myndugleikabýti ikki verið neyðugt. Við færri og størri kommunum kundi ein útjavningarskipan verið sett í verk, sum fevndi um allan útreiðslutørvin og alt inntøkugrundarlagið.

Ein móguleiki fyri útjavning millum kommunur er blokkstuðulsskipan. Eftir hesi fíggjarlandið útjavningina og rindar til tær kommunur, sum annars vegna útreiðslutørv og/ella inntøkuførleika høvdu verið verri fyri enn *miðalkommunan* til at loysa teirra tillutaða uppgávubýti.

Ein annar móguleiki fyri útjavning er ein millumkommunal útjavningarskipan. Eftir hesi fíggja kommunurnar sjálvar útjavningina. Í eini millumkommunalari útjavningarskipan rinda tær kommunur, sum eru betri fyri fíggjarliga (vegna útreiðslutørv og inntøkugrundarlag), til tær kommunur, sum av somu ávum eru verri fyri fíggjarliga.

Tølini vísa annars heilt stórar munir millum kommunur, tá tað snýr seg um skattskyldugu inntøku pr. íbúgva, og eisini viðvíkjandi lutfalsliga talinum av fólk yvir 80 ár, og lutfalsliga talinum av ungfólki millum 0 og 17 ár.

Kapitul I: Konjunkturmeting á vári 2016

I 2 Inngangur um konjunkturmeting við høvuðstølum

Búskaparráðið og Hagstovan hava í felag mettt um vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum frá 2014 til 2017. Í hesum sambandi hevur verið nýttur ein búskaparmyndil, sum er mentur í Landsbankanum og á Hagstovuni, og viðlíkahildin av Hagstovuni og Búskaparráðnum. Sum ílag (input) fyri myndlanýtsluni liggja tær metingar Búskaparráðsins og eisini Hagstovunnar av einstøku lutunum í búskapargongdini, sum greitt er frá seinni í hesi frágreiðing í teksti, talvum og myndum.

Fyri árin 2014 og 2015 byggir myndilin millum annað á eina skipaða eftirviðgerð av lønartølunum frá Elektron og lønartølunum sambært virkisroknskapunum, og eisini á søguliga lutfallið millum restinntøkur og lønarinntøkur í bruttofaktorinntøkuni. Tá stóddin av BTÚ í leypanði prísnum er vorðin mettt, verða eftirspurnar-/útreiðslupartarnir í BTÚ (nýtsla, íløg og nettoútflutningur) mettir sambært teimum indikatorum, sum Búskaparráðið hevur savnað við greiningum av taltifari og samrøðum við persónar og stovnar, ið kunnu roknast at hava góðan varhuga av, hvat ið fyriferst í føroyska búskapinum.

Fyri árið 2016 og 2017 eru framskrivingarnar grundaðar á broytingar í eftirspurnar-/útreiðslupørtunum av BTÚ, og á samanhangi í eini input-output talvu. Almenn nýtsla og íløgur eru ásett samsvarandi almennum fíggarætlanum. Privat nýtsla og íløgur eru ásett sum lutföll í mun til ávíkavist tøka inntøku og samlað BTÚ. Nettoútflutningurin er ásettur í samsvari við gjørdar metingar. Sjálvsagt eru stórar óvissur knýttar at slíkari meting av framtíðargongdini.

Umframt nýtslu av nevnda búskaparmyndli, sum greitt frá omanfyri, hevur konjunkturmetingin eisini við sær eina greining av dagfórdu hagstølunum viðvíkjandi teimum mest týðandi tættunum í búskapargongdini.

Innihaldið á komandi síðum er ein samanfating av hesum greiningum og metingum av vinnuligu og samfelagsbúskaparligu gongdini, og samanfatingin fevnir um innlendskan og útlendskan eftirspurning, herundir útflutning, og eisini innflutning, og um gongdina í privatu og almennu nýtsluni og íløgnum. Hugt verður eisini eftir strukturellu gongdini í vinnugeirunum (primær, sekundær og tertiarum vinnum) seinastu árin, gongdini í fólkatálinum, og eisini gongdini í laksaprísnum og oljuprísnum.

Hesar greiningar av konjunkturmetingini og strukturellu gongdini geva so íkøstini til eina heildarmeting av búskapargongdini, ið verður samanfatað sum metti vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum frá 2014 til 2017.

Gongdin í føroyska búskapinum seinastu árin hevur verið óvanlig, og trupult hevur tí verið at gjørt stuttsiktaðar forsagnir. Búskaparráðið hevur endurmettt vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum fyri árin 2015 og 2016 og metir nú serliga hendan vøksturin í 2015 og 2016 at verða hægri enn mettt í frágreiðing ráðsins frá í heyst.

Tekstkassi 1:

Skipan av konjunkturfrágreiðingini í avsnitt

Konjunkturfrágreiðingin er skipað í avsnitt eftir eftirspurnar- ella útreiðslupørtunum av BTÚ. Eftirspurningurin eftir vørum og tænaðum kemur frá tveimum síðum: frá innlandi sum eftirspurningur til nýtslu og íløgur¹, og frá útlendi sum eftirspurningur eftir útflutningi. Innflutningurin er partur av innlendis eftirspurnar pørtunum og fevnir eisini um nýtslutilfar í framleiðsluni. Innflutningurin trektur frá útflutninginum gevur nettoútflutningin. Bruttotjódarúrtøkan er sostatt samansett av hesum eftirspurnarpørtum: privatari nýtslu plus privatum íløgnum plus almennari nýtslu plus almennum ílögum plus útflutninginum minus innflutningin.

¹ Munurin millum íløgur og nýtslu er at íløgur sum meginreglu hava eina livitíð uppá meira enn 1 ár.

Talva I 1 niðanfyri vísir BTÚ býtt á útreiðslupartar í leypandi prísnum í 2013, og talvan vísir eisini mettu vakstrar-ískoytini til BTÚ-vøksturin í ársins prísnum (leypandi prísnum)² árin 2014-2017.

Talva I 1 vísir at fyri árið 2014 stavar vøksturin uppá 5,8% í BTÚ í leypandi prísnum frá eftirspurningi úr útflutningum (nettoútflutninginum), og sostatt ikki frá innlendis eftirspurninginum. Gongdin í almennu og privatu íløgnum og nýtisluni kann tí ikki forklára vøksturin hetta árið.

Fyri árið 2015 verður roknað við einum vøkstri í BTÚ uppá 6,2% í ársins prísnum. Hesin vøkstur stavar í størri mun frá innlendis enn útlenskum eftirspurningi.

Fyri árið 2016 verður roknað við einum vøkstri í BTÚ uppá 5,3% í ársins prísnum. Væntandi stavar hesin vøkstur bert frá innlendis eftirspurningi. Útlenski eftirspurningurin togar BTÚ-vøksturin niðureftir, tí innflutningurin veksur meira enn útflutningurin.

Fyri árið 2017 er vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum mettur til 2,9%, ið væntandi bara stavar frá innlenskum eftirspurningi.

Talva I 1 BTÚ býtt á eftirspurnar-/útreiðslupartar í leypandi prísnum í mió. kr. 2013 og %-vísá árliga vakstrarískoytið til BTÚ-vøksturin árin 2014-2017

	2013	2014	2015	2016	2017
Privat nýtsla	7.626	2,8%	3,1%	3,4%	1,9%
Almenn nýtsla	4.350	0,0%	1,2%	0,7%	0,7%
Privatar íløgur	2.504	-2,9%	3,2%	-0,2%	1,4%
herav innlendis framl.	1.532	1,2%	1,7%	0,6%	1,4%
Goymslubroytingar	119	-0,9%	-3,0%	2,2%	0,0%
Almennar íløgur	1.031	0,2%	1,0%	1,4%	1,1%
Innlenskur eftirspurningur	15.629	-0,8%	5,4%	7,5%	5,1%
Útflutningur íalt	7.433	4,2%	2,7%	-0,1%	-0,5%
Vøgur	6.272	1,8%	1,6%	-0,1%	-0,5%
Tænastur	1.161	2,4%	1,1%	0,0%	0,0%
Eftirspurningur tilsamans	23.062	3,4%	8,1%	7,4%	4,6%
Innflutningur íalt	8.384	-2,4%	1,9%	2,1%	1,7%
Vøgur	6.160	-2,2%	0,5%	2,1%	1,7%
Tænastur	2.224	-0,2%	1,4%	0,0%	0,0%
Nettoútflutningur (útlenskur eftirspurn.)	-951	6,6%	0,8%	-2,2%	-2,1%
BTÚ (innlendis eftirsp. – netto útflutningur)	14.678	5,8%	6,2%	5,3%	2,9%

Kelda: Hagstovan, 2014-2017 eru met. Viðmerking: 'herav innlendis íløgur' vil siga íløgur uttan útlenskt bygd skip og flogfær.

Viðmerkingar viðvíkjandi vakstrarískoyti við dømi frá 2014: Til at rokna íkastið frá privatum ílögum upp á -2,9% í 2014 verður útroknaður vøksturin í privatum ílögum frá 2013 til 2014 (2.078-2.504=-426 mió.) dividerað við BTÚ fyri 2013 (14.678 mió.) og umroknað til prosent [tvs. (-426/14.678)*100 = -2,9%]. Talva I 1 vísir til dømis at metti BTÚ-vøksturin í 2014 upp á 5,8% stavar frá positivum íkasti frá privatari nýtslu (2,8%), almennari nýtslu (0,0%), almennum ílögum (0,2%) og í nettoútflutningi (6,6%). Íkastið frá privatum ílögum er -2,9%, tó at tær innlensku veksa 1,2%, sum er vegna lægri skipainnflutning í 2014. Goymsluíløgurnar geva eitt íkast uppá -0,9%. [tvs. 2,8%+0,0%+0,2%+6,6%-2,9%-0,9%=5,8%].

Talva I 2 vísir gongdina í teimum einstøku eftirspurnar pørtunum í prosent av BTÚ árin 2013-2017. Vit síggja at almenna og privata nýtlan er støðug og umleið 80% av BTÚ hesi árin. Innlendis framleiddar íløgur verða mettar at vera vaksandi í tíðarskeiðinum 2013-2017. Eisini sæst at innflutningurin minskar sum prosent av BTÚ serliga frá 2013 til 2014.

² Búskaparvøksturin (BTÚ-vøksturin) verður í Føroyum uppgivin í ársins prísnum (leypandi prísnum) av tí at BTÚ í Føroyum ikki verður uppgjørt í føstum prísnum. BTÚ-vøksturin aðrastaðni verður roknaður av BTÚ-uppgjörðum í føstum prísnum. Føroysku vakstrarlínini kunnu tí ikki sammetast við útlensku vakstrarlínur.

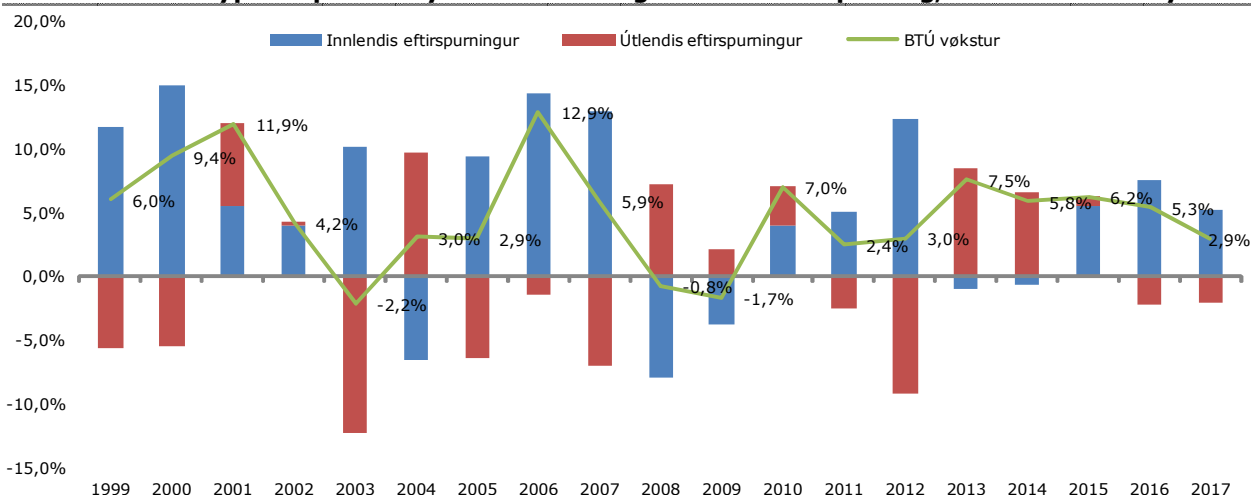
Talva I 2 BTÚ býtt á eftirspurnar-/útreiðslupartar í % av BTÚ árinu 2013-17 (leypanði prísir)

	2013	2014	2015	2016	2017
Privat nýtsla	52,0%	51,7%	51,6%	52,2%	52,6%
Almenn nýtsla	29,7%	28,1%	27,5%	26,8%	26,7%
Privatar íløgur	17,1%	13,4%	15,6%	14,7%	15,6%
herav innlendis framl.	10,4%	11,0%	12,0%	12,0%	13,0%
Goymslubroytingar	0,3%	-0,6%	-3,4%	-1,2%	-1,1%
Almennar íløgur	7,0%	6,9%	7,4%	8,4%	9,2%
Innlendskur eftirspurningur	106,0%	99,4%	98,7%	100,9%	102,9%
Útflutningur íalt	50,8%	51,9%	51,4%	48,7%	46,8%
Vørur	41,6%	40,9%	40,1%	37,9%	36,4%
Tænastur	9,2%	10,9%	11,3%	10,8%	10,5%
Eftirspurningur tilsamans	156,8%	151,3%	150,1%	149,5%	149,8%
Innflutningur íalt	56,8%	51,3%	50,1%	49,5%	49,8%
Vørur	41,3%	36,9%	35,2%	35,4%	36,0%
Tænastur	15,5%	14,4%	15,0%	14,2%	13,8%
Nettóútflutningur (útlendskur eftirspurn.)	-6,0%	0,6%	1,3%	-0,9%	-2,9%
BTÚ (innlendis eftirsp. – netto útflutningur)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Mynd I 1 niðanfyrir vísir vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum deilt á innlendis og útlendskan eftirspurning. Vit síggja sum í talvu I 1 at BTÚ-vøksturin í leypanði prísnum í 2013 bert stavaði frá útlendskum eftirspurningi, meðan allur metti vøkstrinum í 2016 stavar frá innlendskum eftirspurningi. Vit síggja eisini at árinu 2005 til 2007 var allur BTÚ-vøksturin í leypanði prísnum drivin fram av innlendskum eftirspurningi – har lánifigging av vøkstrinum hevði sín leiklut. Fyri 2012 stavaði allur BTÚ-vøksturin í leypanði prísnum frá innlendis eftirspurningi meðan útlendskur eftirspurningur trekti BTÚ-vøksturin í leypanði prísnum nógv niðureftir; hetta árið var nevniliga stórus innflutningur av skipum og flogførum, og hesin skeiklar myndina.

Síðan 2010 hevur føroyski búskapurin í leypanði prísnum verið í stórum vøkstri aftaná negativan vøkstur 2008 til 2009.

BTÚ vøkstur í leypanði prísnum býtt á innlendis og útlendis eftirspurning, 1999-2017 Mynd I 1

Kelda: Hagstovan, 2014-2017 er framroknað við búskaparmyndli hagstovunnar

Hagstovan ger ikki tjóðarroknskapin upp í føstum prísnum. Givið er tó at stórus partur av BTÚ-vøkstrinum í ársins prísnum seinastu árinu stavar frá prísbroyingum á útlendskum marknaðum, og at vøksturin í BTÚ í føstum prísnum (realvøksturin í BTÚ) vildi verið nógv lægri enn roknaði BTÚ-vøksturin í leypanði prísnum. Stórus prísavøkstur hevur til dømis verið á útfluttum laks síðan 2013, og prísavøkstur hevur verið á olju. Hetta hevur borið við sær ein fyri Føroyar fyrimunarliga betring av býtisluftallinum í uttanlandshandlinum. Øvugt hevur gongdin í makrelfiskiskapinum verið at nøgdin eru øktar tey seinnu árinu, meðan prísirnir eru lækkaðir.

Um roknað varð í fóstum prísnum vildu einans broytingar í nýttu oljunøgdunum og broytingar í útfluttu laksa- og makrelnøgdunum talt við í fastprís-uppgerðini. Fyri 2013 stavaði til dømis nærum helvtin av BTÚ-vøxstrinum uppá 7,5% frá alivinnuni, og hesin vøxtur stavaði aftur frá prishækkingum í útflutninginum av alifiski (og ikki frá tøkunøgdini, sum fall).

Tekstassi 2

Føroyski BTÚ-vøxturinn í *leypanði prísnum* kann ikki samanberast við búskaparvøxturinn hjá øðrum londum, ið verður uppgjørdur í *føstum prísnum*. Í hesum londum verður vanligi búskaparvøxturinn í *leypanði prísnum* roknaður sum minni áhugaverdur. Hetta er ikki tí at BTÚ støddin í *leypanði prísnum* í sær sjálvum er uttan áhuga, men tí at árliku broytingarnar í BTÚ eru mest áhugaverdar tá tær eru roknaðar í fóstum prísnum. Útrokningin í fóstum prísnum vísir reala (nøgdarliga) búskaparvøxturinn. Hesin gevur ábendingar um produktivitetsvøxturinn í búskapinum. Hinvegin kundi BTÚ støddin í *leypanði prísnum* verði nýtt í sammetingum av BTÚ pr. íbúgva millum lond, um vit høvdu upplýsingar um kostnaðarstöðið í viðkomandi londum, sum vit kundu nýtt til at korrigera upphæddirnar áðrenn sammeting varð gjørd.

I 2.1 Eftirspurningurin

Mynd I 2 vísir gongdina í innlendis eftirspurnarpørtunum (nýtsluni og íløgnum) síðan 1998, og mynd I 3 vísir gongdina í útflutningi, innflutningi, nettoútflutningi, BTÚ og brúkaraprístalinum. Øll tølini í báðum myndunum eru víst sum indeks við 1998 sum grundári.

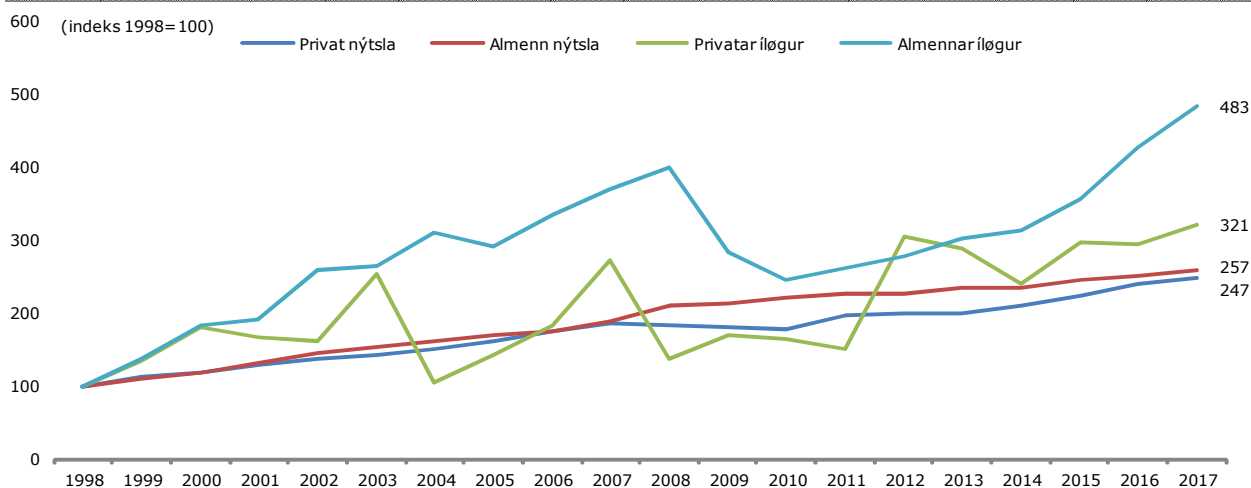
Mynd I 2 vísir at almenna nýtslan hevur verið tann mest støðugi parturin av innlendis eftirspurninginum, og næst eftir henni í stöðufesti er privata nýtslan. Hinvegin eru privatu og almennu íløgurnar tann mest sveiggjandi parturin av innlendis eftirspurninginum. Mynd I 2 vísir fyri almennu íløgurnar ein stóran vøxtur fram til 2008, har tað síðani hendi ein stór minking í almennu íløgnum.

Almennu íløgurnar hava sostatt verið konjunkturviðgangandi, og hevur almenni geirin tískil økt um sveiggini í búskapargongdini. Í seinastu frágreiðing frá heystið 2015 varð í kapitl II hugt at íløgguætlanum hjá almenna geiranum, og meting verður gjørd av, um søgan við konjunkturviðgangandi almennum ílögum kann fara at endurtaka seg í komandi árum. *Búskaparráðið roknar tað sum óheppið at almenna íløgugongdin í so stóran mun er konjunkturviðgangandi.*

Privatu íløgurnar hava eisini verið sveiggjandi, men ein stórur partur av hesum íløgnum hevur verið innflutningur av útlendskt bygdum skipum, flogførum og vindmyllum. Íløgur av hesum slagnum leggja ikki stórt eftirspurnartrýst á føroyska arbeiðsmarknaðin (sí mynd I 2).

Gongdin í innlendis eftirspurnar pørtum 1998-2017, indeks 1998=100

Mynd I 2

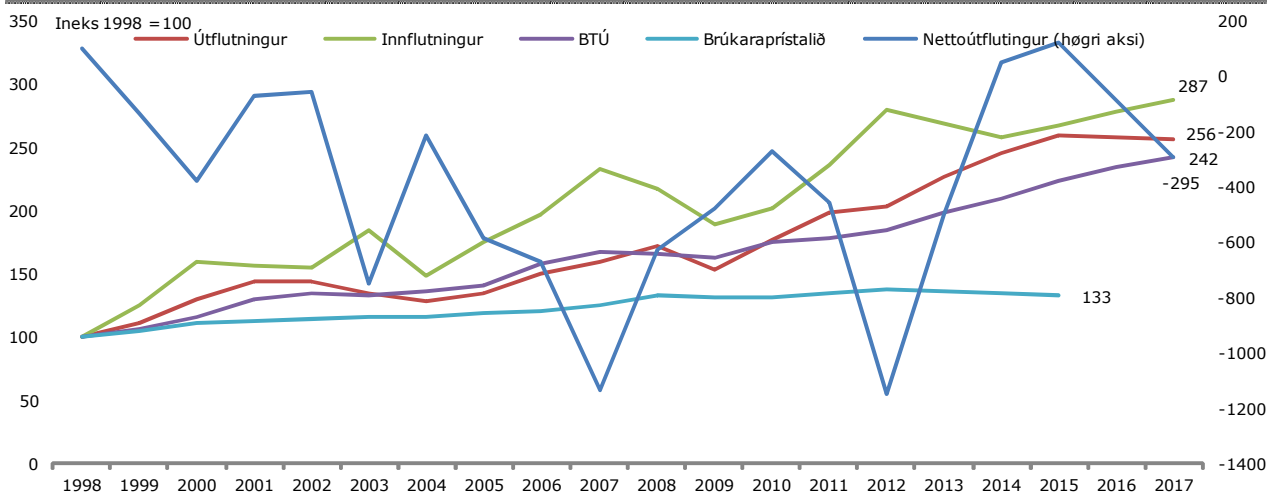
Kelda: Hagstovan og Búskaparráðið

Mynd I 3 vísir gongdina í útlenskum eftirspurningi, og í BTÚ og brúkaraprístali. Útflutningurin, innflutningurin og BTÚ eru í leypanði prísnum vaksin stórliga seinnu árinum. Mynd I 3 bendir eisini á at ein stórur realvøkstur er hendur í BTÚ; støddina á hesum realvøkstri kenna vit ikki, tí føroyska BTÚ-ið verður sum áðum nevnt ikki gjørt upp í føstum prísnum. Brúkaraprístalið er langt frá vaksið tilsvarandi við hinum støddunum.

Privatar íløgur í skip, flogfær og vindmyllur síggjast aftur í innflutningstølunum í mynd I 3 sum stór sveiggj í innflutningi, og samsvara hesi sveiggj við sveiggini í privatu íløgnum í mynd I 2. Tá BTÚ verður gjørt upp, verður innflutningurin trektur frá útflutninginum, soleiðis at vit finna talið fyri nettoútflutningin.

Annars hevur nettoútflutningur av vörum og tænastrum (høgru aksi) verið negativur burtursæð frá árunum 1998, 2014 og 2015. Øll hini árinum síðan 1998 hevur hesin nettoútflutningur Føroya verið negativur. Orsøkin til at hetta ber til, er heildarveitingin úr Danmark og lønarinntøkur úr útlandum, sum medvirka til at geva eitt yvirskot á gjaldsjavnanum. Samstundis ger heildarveitingin at almenna nýtslan í % av BTÚ vanligu er størri enn í londunum vit vanligu sammeta okkum við. Eisini gera lønarinntøkurnar úr útlandum at privata nýtslan í % av BTÚ vanligu er størri enn í londunum vit vanligu samanbera okkum við³.

Útlenskur eftirspurningur, BTÚ og brúkaraprístali 1998-2017, indeks 1998=100 Mynd I 3

Kelda: Hagstovan og Búskaparráðið

Søguliga hava stórar niðurgongdir í føroyska búskapinum ofta stavað frá stórum føllum í útflutninginum (útlenskum eftirspurningi), og hava hesi føll ávirkað úrslitini hjá almenna geiranum og eisini inntøkurnar í útflutningsvinnum, sum aftur ávirka arbeiðsvirknið og inntøkur í teimum vinnum, ið framleiða til innlenskan eftirspurning. Henda 'regla' er tó ikki uttan undantak. Undir kreppuni síðst í 80unum og byrjanini av 90unum, skapti privat og alment íløguvirksemi og lániveitingar óheft av útflutninginum stór sveiggj í búskapargongdini. Seinni í tilgongdini minkaði útflutningurin eisini stórliga. Aftur undan fíggjarkreppuni árinum 2007-2009 var tað innlendis eftirspurningurin sum vaks (sí mynd I 1). Privata nýtslan sum partur av BTÚ hevur verið støðug síðan kreppuna í 80unum og byrjanina av 90unum, men fall nógv árinum 2007-2009. Vegna støddina á privatu nýtsluni í mun til BTÚ virkar eitt sovorðið fall ógvusligt á búskapin. Eisini almennu íløgurnar minkaðu stórliga í 2007-2009, og hevði hetta eisini negativa ávirkan á búskapargongdina.

I 2.2 Haldførið og tað langa siktið

Frammanfyri standandi viðmerkingar snúgvá seg um tey hagtøl, ið lýsa stuttíðargongdina í búskapinum. Hesi hagtøl geva eina ávísa grund til bjartskygni um gongdina í tí stutta siktinum.

³ Sí búskaparráðið, búskaparfrágreiðing heysti 2013 á síðu 41.

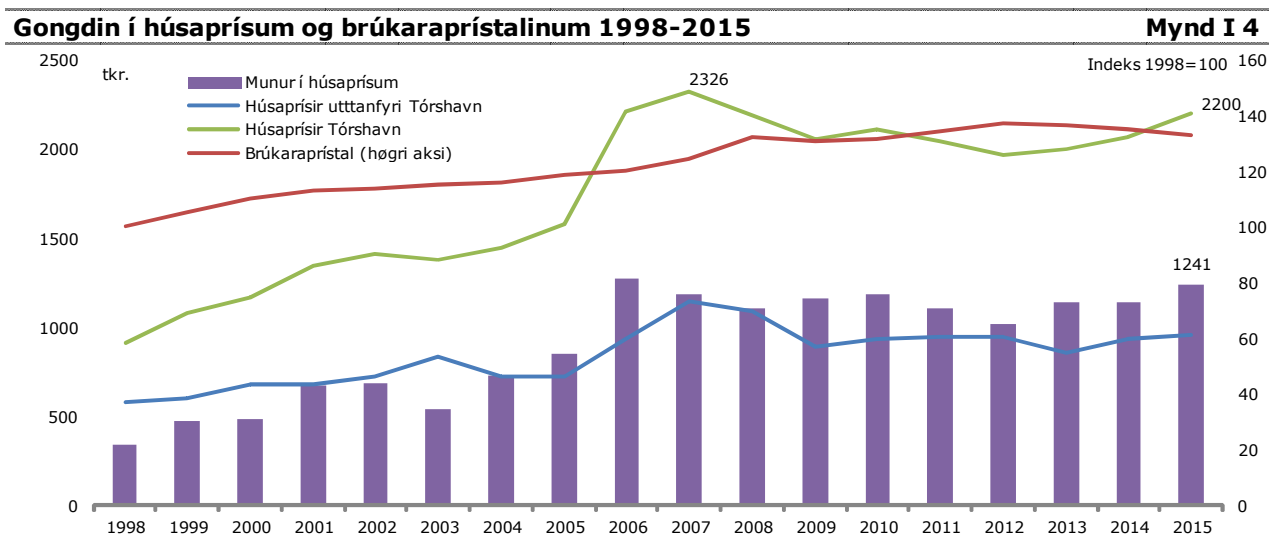
Sum nevnt í undanfarnum frágreiðingum eru tað onnur tøl sum lýsa langtíðargongdina í búskapinum. Ein greining av hesum hagtølum varð gjørd í frágreiðingini hjá Búskaparráðnum frá vári 2015, og var niðurstøðan at føroyski búskapurin ikki var haldførur uppá longri sikt. Tað vil siga at almennu útreiðslurnar í longdini vegna gongdina í fólkatálinum og fólkatálsamansetingini fara at vaksa meira enn almennu inntøkurnar. Tilmælið frá Búskaparráðnum hevur tískil verið, at hitt almenna beinanvegin eigur at fara í gongd við nýskipanir og vinnupolitisk tiltøk, ið stiðja upp undir eina konsolidering av tí almenna búskapinum. Tey tiltøk, sum landstýrið hevur gjørt í seinastuni, hava ikki havt stórvegis ávirkan á fíggarliga haldførið. Til dømis hevur flyting av pensjónsútreiðslum frá landi til AMEG ikki nakra ávirkan haldførið hjá almenna geiranum; hetta er bara ein flyting innan almenna geiran.

Tølini, sum lýsa langtíðargongdina í búskapinum, broytast ikki so nógv árliga (í stutta siktinum), men broytingarnar eru støðugar og stórar yvir eitt longri áramál (í tí langa siktinum). Vegna lutfalsligu lítlu árliku broytingarnar kann tað vera freistandi at síggja burtur frá hesum tølum, men eigur hetta ikki at verða undirmerkt.

Í Føroyum eru vit í stóran mun ávirkaði av demografisku broytingunum. Framskrivningar hjá Hagstovuni vísa at meðan vit nú eru **4,5** fólk í aldursbólkinum 16-66 ár fyri hvørt fólk í aldursbólkinum 67 ár og uppeftir, verða vit í 2050 **2,1** fólk í aldursbólkinum 16-66 ár fyri hvørt fólk í aldursbólkinum 67 ár og uppeftir. Broytingarnar fram til 2050 henda spakuliga ár fyri ár. Higartil hava vit ikki sæð nakra skipaða ætlan frá almennari síðu sum gera nakað munadygt við hendan trupulleikan. Skuldi haldførið t.d. verið betrað, átti forskattingin av pensjónum ístaðin at verið nýtt til niðurgjalding av skuld, til uppsparing í grunn til senni brúk, ella verið broytt til skatting við útgjald. Hetta hevði vaksið um bókførda hallið hjá landinum við umleið 300 mió. kr., men hevði givið eina betri mynd av haldförisstøðu landskassans, og skuldi hetta verið útgangsstøðið fyri málið um javnvág og yvirskot á fíggarlógini. Vit vita tó at arbeið verður við eini pensjónsnýskipan og fiskivinnunýskipan. Hetta og annað nýskipanararbeiði kundi verið betri samskipað 'rundan um' tørvin at loysa haldföristrupulleikan. Til dømis hevur ein fiskivinnunýskipan eisini týðning tá tað snýr seg um at bøta um tað fíggarliga haldføri almenna geirans. Til dømis eru vinnupolitisk tiltøk eisini viðkomandi tá tað snýr seg um at linna ella loysa haldföristrupulleikan. Fyri til dømis at meta um tann týðning, sum ein pensjónsnýskipan hevur fyri fíggarliga haldførið, er eisini neyðugt at fáa til vega nýggj hagtøl um uppsparingina hjá ymsu aldursbólkunum í nýggju pensjónskipanina.

I 2.3 Bústaðarmarknaðurin

Mynd I 4 vísir gongdina í húsaprísum og brúkaraprísum sum skrásett av Eik banka. Hagtølini geva tó ikki eina heilt neyva mynd av prís-gongdini. Íbúðir eru til dømis ikki við hagtølunum, og bert hús við grundøkjum millum 250 og 1000 fermetrar eru tald við.

Kelda: Hagstovan og Eik

Mynd I 4 vísir at eitt slag av íbúðarbløðru varð blást upp fram til 2007, og sum brast fram til 2009. 'Bløðran' vísti seg serstakliga í húsaprísum í Tórshavnar kommunu, men var tó ikki so stór sum í t.d. Danmark. Prísirnir á húsum í Tórshavn hava verið vaksandi síðan 2012, men ikki í sama mun sum árin fram til 2007. Munurin millum húsaprísir í Tórshavn og aðrastaðni í Føroyum vaks sera nógv í 2006, og hevur munurin uppá eina góða millión krónur hildið sær síðan tá. Prísirnir higartil fram til triðja ársfjórðing í 2015 vísa ikki nakra størri broyting. Meklaravirkini Inni og Skyn meta tó at prísurin á einum miðal húsum í Havn, íroknað íbúðir, er vaksin við 300-400 túsund krónur seinasta tvey árin, og at prísirnir á íbúðum er vaksin nógv meira enn prísirnir á sethúsum, og eru hesir íbúðarprísir ikki við í hagtølunum í mynd I 4. Prísvøksturur er grundaður á lægri rentu og størri eftirspurning, serliga eftir íbúðum. Vandur er fyri at ein fokusering uppá stutta siktið við einum konjunktur-viðgangandi almennum íløgupolitikki kann leiða til hækkandi prísir á fastognarmarknaðinum í høvuðsstaðarøkinum komandi árin.

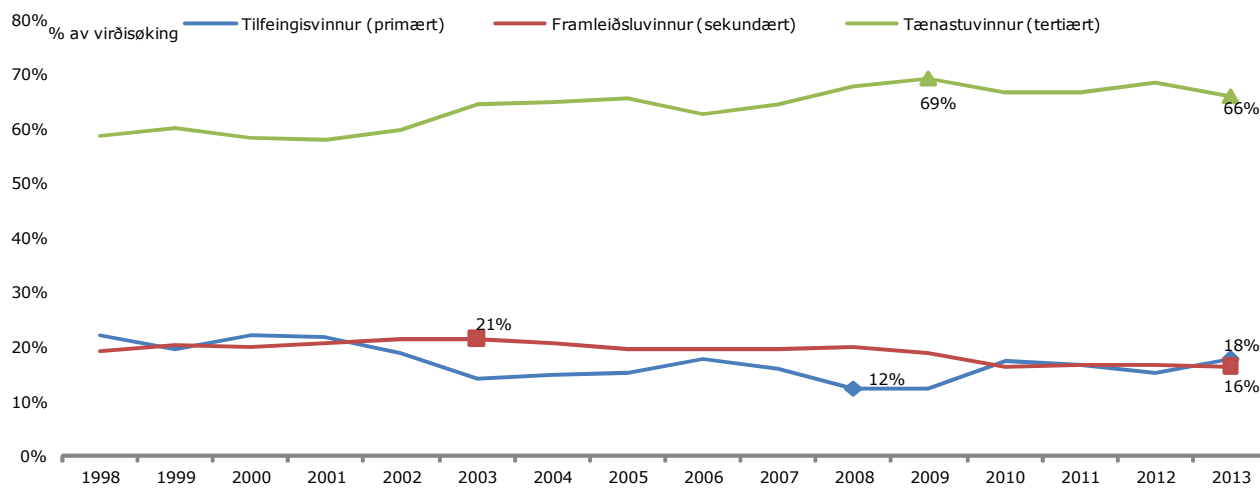
I 2.4 Vinnuviðkomandi bygnaðarbroytingar

Samstundis sum fíggjarkreppan hevur havt sína ávirkan á búskapargongdina í Føroyum, eru stórar bygnaðarlígar broytingar farnar fram í føroyska búskapinum. Eitt er at fólkasamansetingin er broytt; annað er at vinnugreinabýtið er broytt, og at útflutningsmynstur og marknaðarlond Føroya eisini eru broytt.

Mynd I 5 vísir gongdina í virðisøkingini býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænaðuvinnur. Hendan vísta gongdin hevur verið eitt sindur øðrvísi enn í grannalondunum har tertiæru vinnunar eru vaksnar, og har tilfeingisvinnurnar eru minkaðar, og somuleiðis framleiðsluvinnurnar. Í Føroyum hava síðan 2009 serliga tilfeingisvinnurnar (primæru vinnurnar, tvs. serliga uppsjóvar fiskivinnan og alivinnan) vaksið lutfalslig nógv, meðan tænaðuvinnurnar (tertiæru vinnurnar) hava lutfalsliga stagnerað og minkað, og sama er galdandi fyri framleiðsluvinnurnar (sekundæru vinnurnar).

Ein orsök til hesa gongdina er gongdin í alivinnuni og uppsjógvavinnuni, og harvið í útlenska eftirspurninginum, sum sostatt í stóran mun hevur borið fram vøxsturin í búskapinum seinastu árin (2011 og 2012 undantikið). Spurt kann verða um henda gongdina kann halda fram, og hvønn týðning tað hevur, at tertiærvinnan ikki lutfalsliga veksur eins og teimum londum vit vanligu samanmeta okkum við. Hetta kann eisini hava týðning fyri tilflytingina til Føroya; flestu møguligu tilflytara til Føroya við útbúgving frá útlondum leita helst eftir arbeiði innan tertiæru vinnuna.

%-býti av virðisøkingini býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænaðuvinnur 1998-2013 Mynd I 5

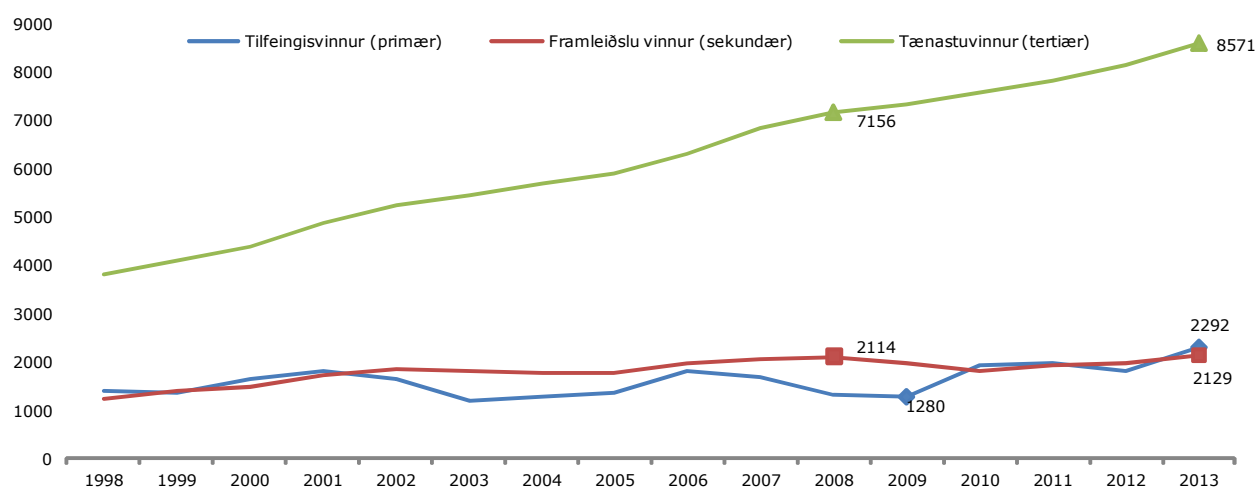

Kelda: Hagstovan

Virðisøkingini býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænaðuvinnur í mió. kr. eru víst í mynd I 6 niðanfyrri. Myndin vísir at ein stórus vøxstur í veruligum tølum í leypandi prísnum hevur verið í tænaðuvinninum (tertiærum vinninum) síðan fíggjarkreppuna, men tilsvareandi vøxsturin innan tilfeingisvinnuna (primæru

vinnuna) hefur verið uppaftur störrri. Framleiðsluvinnan (sekundæra vinnan) hefur hinvegin minkað í lutfalsligum virði, og stagnerað í verulígu tölum.

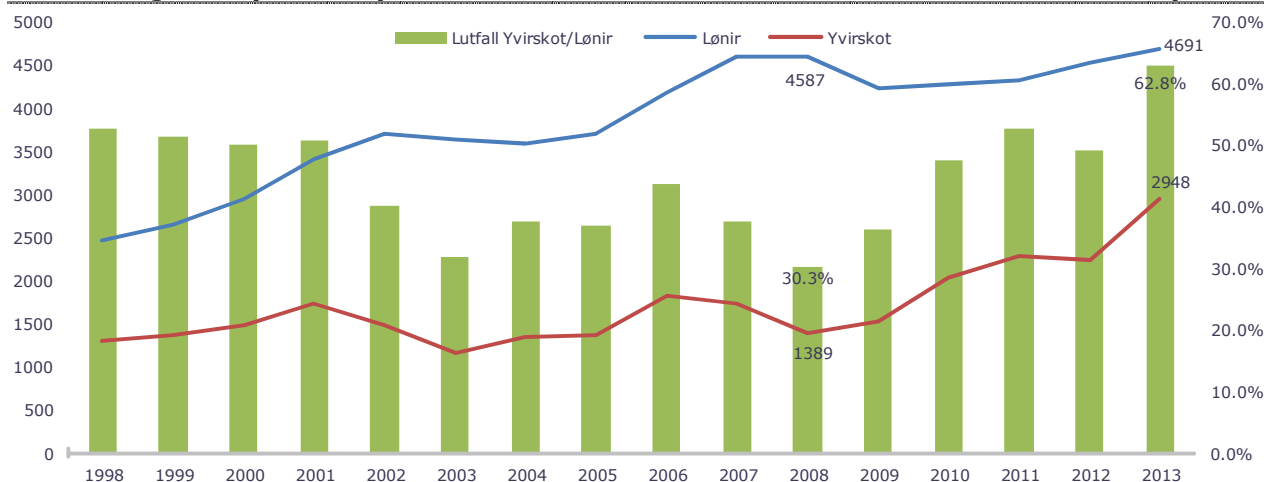
Virðisóking býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænastruvinnur í mió. kr. 1998-2013 Mynd I 6

Kelda: Hagstovan

Mynd I 7 niðanfyri vísir gongdina í virkisvirkskoti og lönum í vinnufyrítökum⁴, (bæði í mió. kr.). Eisini er roknað lutfallið millum virkisvirkskot og lönir.

Yvirkot og lönir fyrri vinnufyrítökur í mió. kr. 1998-2013 Mynd I 7

Kelda: Hagstovan

Vit síggja at lönirnar í vinnufyrítökum í mió.kr. vuku nógv fram til fíggjarkreppuna í 2007-08, harnæst fullu tær, og vóru tær í 2013 einans góðar 100 mió. kr. störrri enn í 2008. Hetta svarar til ein vøkstur uppá 2,3%, ið umboðar eitt fall í realum virði av lönunum.

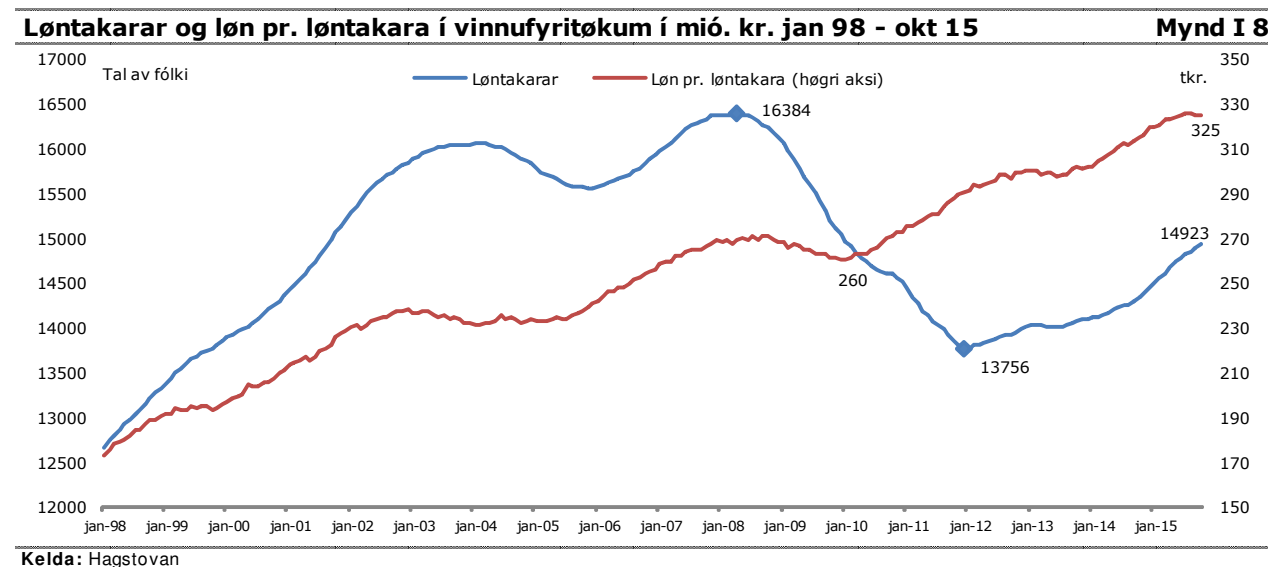
Yvirkot í vinnufyrítökum var stagnerandi frá 1998 fram til 2008, men er vaksið stórliga síðan 2008. Talan er um meira enn eina tvífaldiring í virkisvirkskoti, frá 1389 mió. kr. til 2948 mió. kr., ella ein vøkstur uppá 112%.

Lutfallið millum virkisvirkskot og lönir er vaksið frá 30,3% í 2008 til 62,8% í 2013. Orsökini til hesa lutfalsligu stóru broyting síðan 2008 eru stóru vinningarnir í uppsjórvinnuni og alivinnuni seinastu árin, sum ikki eru komnar löntakarunum í allari vinnuni til góðar, men hinvegin kapitalávarunum. Talan

⁴ Hetta er allar lönir uttan lönir í almennari fyrisiting og í fíggjaryfirítökum

er í stuttum um stóru avlopini, sum í størri mun eru fallin kapitaláranum í lut (serliga í alivinnuni), og ikki løntakarum, og heldur ikki náttúrukapitalinum sum føroyska felagsogn ella lunnindi.

Mynd I 8 vísir talið av løntakarum og roknaða lön pr. løntakara í vinnufyrítøkum⁵ frá januar 1998 til oktober 2015. Kurvarnar í mynd I 8 eru bygdar á útrokningar av leypandi 12 mánaðar miðal, sí tekstboks 3 á síðu 29.

Mynd I 8 vísir at stórar broytingar hava verið í *løntakaratalinum* í vinnufyrítøkum í tíðarskeiðinum 1998 til 2015. Ein stórus vøkstur var fram til 2004, eitt lítið fall hendi í 2005, og so aftur ein vøkstur í 2007-08, og síðan eitt fall fram til januar 2012. Aftaná januar 2012 hevur aftur ein vøkstur verið í løntakaratalinum í vinnufyrítøkum. Hesin seinni vøksturinn sýnist at vera serliga stórus frá miðjum 2014.

Roknað lön pr. løntakara í vinnufyrítøkum er vaksin síðani 1998. Kurvan í mynd I 8 vísir nøkur sveiggj, ið hanga saman við konjunkturgongdini. Mynd I 8 bendir á ein vaksandi produktivitet í vinnufyrítøkunum í tíðarskeiðinum síðan 1998. Í seinasta ársfjórðingi 2015 eru tekin um minking í lön pr. løntakara; óvist er tó um hetta hevur nakran týðning fyri heildargongdina.

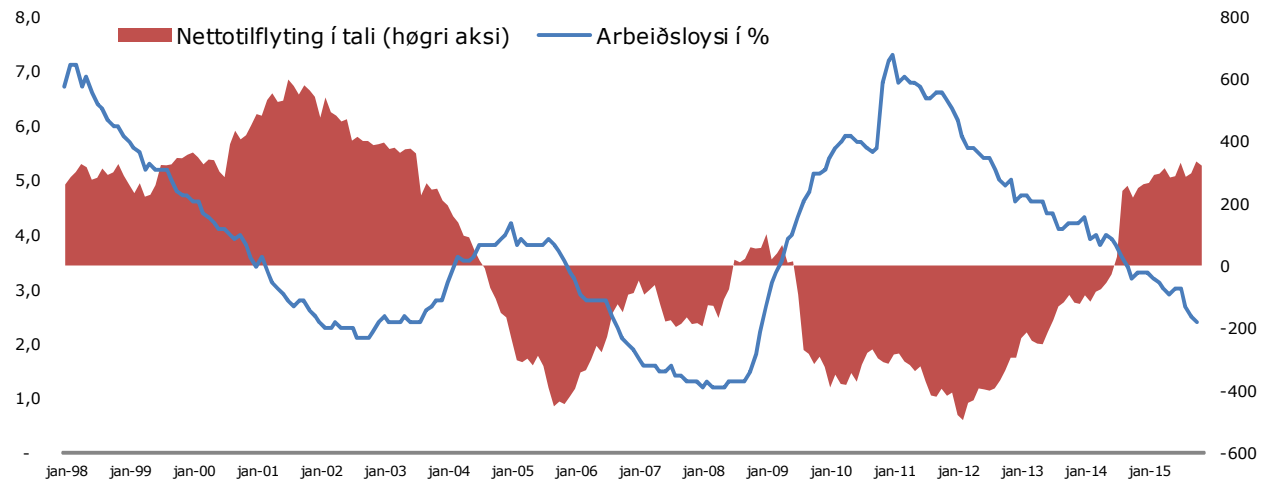
Mynd I 7 vísti at samlaðu lönargjaldingarnar í vinnufyrítøkum stóðu nærum í stað frá 2008 til 2013. Hinvegin vísir mynd I 8 at roknað lön pr. løntakara í vinnufyrítøkum er vaksin nógv í tíðarskeiðinum síðan 2008, og kanska serliga nógv síðan 2013. Vísandi til mynd I 7 er tað sostatt ikki tann einstaki løntakarinn, ið hevur fingið minni í lön, men er talið av løntakarum í vinnufyrítøkum nógv minkað fram til 2013, sí mynd I 8. Tí verður meira lön til hvønn, tá miðaltalið verður roknað.

Gongdin í fólkatálinum og nettotilflytingini eru týðandi indikatorar fyri búskapargongdina og vinnuligu gongdina í Føroyum, bæði í tí langa og stutta siktinum.

Mynd I 9 niðanfyrir vísir sambandið millum arbeiðsloysi og nettotilflyting frá januar 1998 til november 2015. Tølini fyri nettotilflyting byggja á leypandi 12 mánaðar samanlegging, sum vísir trendin í gongdini. Myndin vísir at nettofráflytingin sum heild hevur verið rættliga stór í tíðarskeiðinum. Trý tíðarskeið hava verið við positivari nettotilflyting, nevniliga árinum 1998-2004, 2009 og 2014-2015. Nettotilflytingin í seinastuni hevur uttan iva samband við vaksandi tal av stórvum í Føroyum. Størri arbeiðsloysi í Føroyum sýnist at minka um nettotilflytingina og øvugt, tó at uttan at hetta samband forkláar alla variáiónina í tølunum. Seinastu tølini benda á at vøksturinn í nettotilflyting heldur áfram.

⁵ Hetta er allir løntakarar uttan løntakarar í almennari fyrisiting og í fíggarfyrítøkum

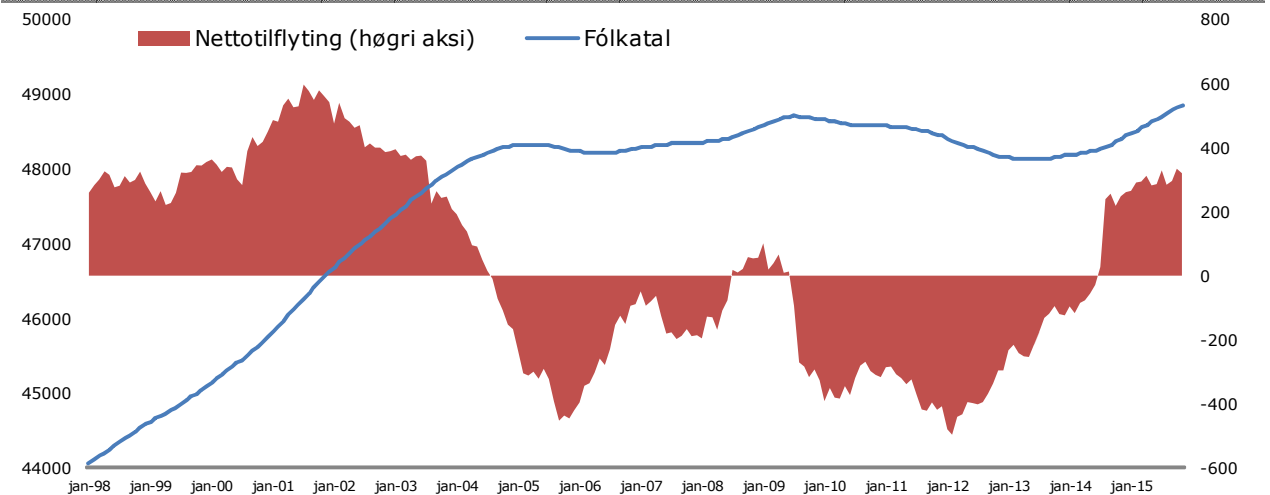
Arbeiðsloysi % og nettotilflyting leypandi 12 mánaðar samanlegging jan-98-nov-15 Mynd I 9

Kelda: Hagstovan

Mynd I 10 niðanfyri vísir gongdina í fólkatálinum sum leypandi miðal og í nettotilflytingini, sum leypandi samanlegging. Vit síggja, at fólkatálið mestsum hevur staðið í stað síðan 2004. Í 2014 var fyrri fyrstu ferð síðani 2009 vøkstur í fólkatálinum. Í mynd I 10 sæst at tá nettotilflytingin veksur, veksur fólkatálið eisini; burðaravlopið (munurin millum føðital og deyðatal) hevur verið fallandi seinastu 25 árin. Við núverandi deyðs- og føðitítteleika verður burðaravlopið negativt longu í 2035⁶.

Fólkatálið og nettotilflyting leypandi 12 mð miðal og samanlegging jan-98 - nov-15 Mynd I 10

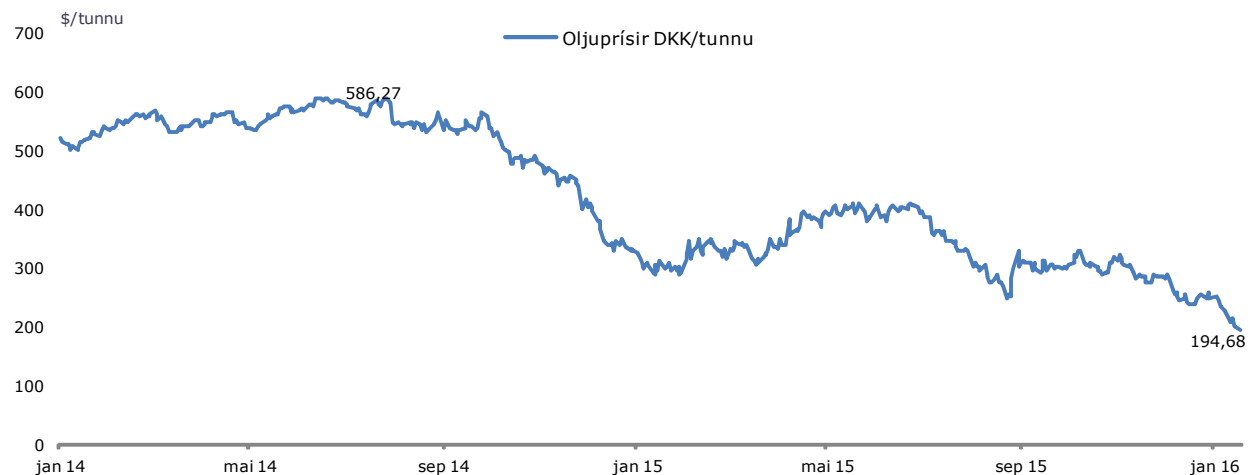
Kelda: Hagstovan

I 2.5 Laksa- og oljuprísir

Laksaprísir og oljuprísir ávirka sum sagt føroyska búskapin stórliga í leypandi prísnum. Mynd I 11 vísir gongdina í oljuprísinum⁷ í donskum krónum síðan januar 2014. Vit síggja at oljuprísurin hevur sveiggjað rættiliga nógv, og fyribils liggur hann á umleið 200 DKK/tunnu (miðal í 2015 327 DKK/tunnu), har hann í 2014 lá á umleið 500 DKK/tunnu (miðal fyrri 2014 var 522 DKK/tunnuna). Av tí at olja verður handlað í dollarum, og dollarkursurin er hækkaður umleið 25% frá juli 2014 til juli 2015, so merkist oljuprísfallið á heimsmarknaðinum ikki so væl – góð helvt av oljuprísfallinum er neutraliserað vegna hækking í dollarkursinum.

⁶ Egnar útrokningar við stóði í aldurstreytaðum føði- og deyðstítteleika í 2014 og seinastu fólkatálsframskriving Hagstovunar.

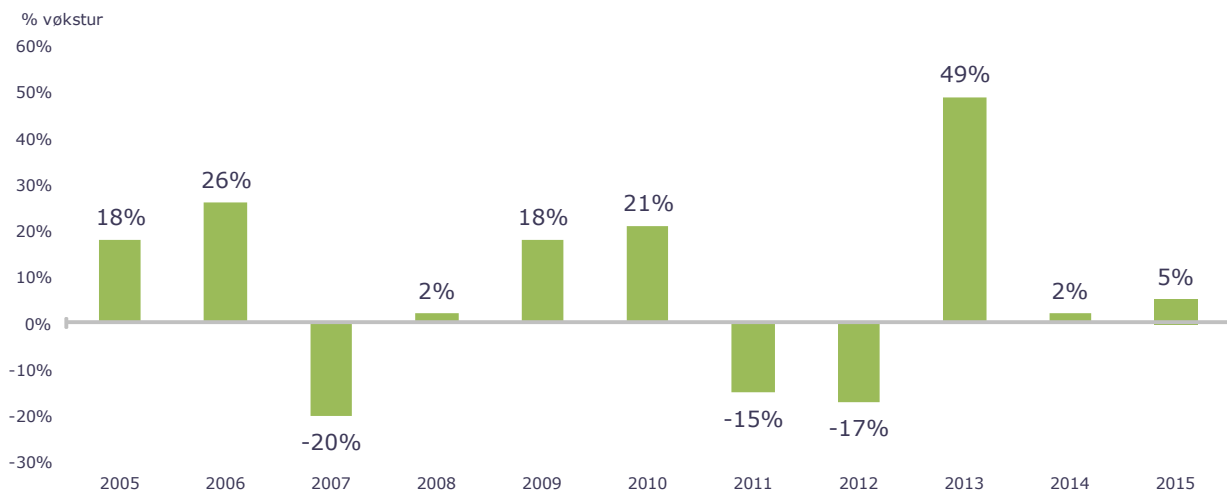
⁷ Hetta er WTI (West Texas Intermediate) oljan, sum vanligu er undir norðsjóvarolju (Brent) prísinum.

Spotprísir av olju (DKK/tunnu), jan-14 til jan-16**Mynd I 11****Kelda:** Thomson/Reuters og Danski tjóðbankin

Mynd I 12 vísir gongdina í laksaprísunum í norskum krónum seinastu árinum. Vit síggja at sveiggini eru stór, men at trendurin vísir ein prísavøkstur seinastu nógvu árinum. Um jóltíðir 2015 var prísurin í hæddini, og hevur ikki verið hægri seinastu nógvu árinum. Viðmerkjast skal, at norskun krónan er fallin útvið 20% síðan hon toppaði í 2012, og tí hevur vøksturin í laksaprísunum ikki verið so stórur í donskum krónum. Hinvegin er dollarkursurin sum nevnt styrknaður við útvið 25% síðan miðan 2014, og tí er útflutningsprísurin til USA í donskum krónum vaksin meira enn víst á myndunum.

Spotprísir av laks í norskum krónum hvørja viku, jan-11 til jan-16**Mynd I 12****Kelda:** fishpool.eu

Mynd I 13 vísir *broytingina* í laksaprísunum í miðal fyri hvørja viku í árinum. Í 2015 hevur verið prísavøkstur á 5%. Vit vænta at laksaprísurin í 2016 heldur seg á sama støði sum í 2015.

Kelda: fishpo.ol.eu, 2015 er higartil í ár

Gongdin í oljuprísunum í 2014 og 2015, og gongdin í laksaprísunum í 2013 til 2015, hava betrað um býttislutfallið í uttanlandshandlinum, sum alt annað líka hevur betrað handilsjavnan. Tað vil siga at vit fáa lutfalsliga meira fyri okkara útflutning, samstundis sum vit fáa ein lutfalsliga bíligari innflutning.

I 2.6 Handilsjavnin

Talva I 3 vísir gongdina í vøruútflutningi og vøruinnflutningi í 2015. Innflutningstølini vísa vaksandi innflutningsvirði. Hinvegin, um skip verða roknaði frá, hevur fall verið í innflutningurin í mun til undanfarna ár.

Talvan vísir at gongdin í innflutningum av ymsum vørubólkum hevur verið sera ymisk. Vit síggja at vøruinnflutningurin í 2015 uttan skip og flogfør er fallin við 1,2% í mun til 2014 og at vøruútflutningurin íalt (við skipum og flogførum) er vaksin við 3,2%. Innflutningurin til beinleiðis nýtslu er vaksin við 3,7%. Stórur vøkstur er í innflutninginum av bilum til vinnu og privata nýtslu (26%). Samanfatandi kann hetta sigast at geva ábendingar um ein vøkstur í privatu nýtsluni.

Innflutt tilfar til byggivirksemi er eisini vaksið (7,7%), og gevur hetta ábending um ein vøkstur í íløguvirkseminum. Hinvegin er innflutningurin av brennievni fallin við 29,1%.

Útflutningurin er vaksin 6% í 2015 í mun til 2014. Vøkstur hevur verið í "uppsjóvarfiski" og "botnfiski og øðrum fiskasløgum" uppá ávikavist 12,8% og 22,3%, meðan útflutningurin av "alifiski" og "skipum og øðrum vørum" er minkaður við ávikavist 5,4% og 19,2%. Fyri 2016 verður ikki væntaður nakar vøkstur í útflutningsvirðinum.

Handilsjavnin er batnaður seinastu tvey árin serliga um skip ikki verða tikin við, og kemur hetta partvís frá betringini í býttislutfallinum í uttanlandshandlinum.

Talva I 3 Innflutningur og útflutningur av vörum og handilsjavnin

	Innflutningurinn cif 2015	Støddarlutfall	Árligur vöxstur
Til hav- og landbúnað	410	6,8%	18,5%
Til byggivirki	517	8,6%	7,7%
Til aðra framleiðslu	1.392	23,0%	1,3%
Brennievni ot.	803	13,3%	-29,1%
Maskinur oo. útgerð	598	9,9%	-2,8%
Bílar oo. flutningsfær	381	6,3%	26,0%
Til beinleiðis nýtslu	1.336	22,1%	3,7%
Skip, flogfær ot.	476	7,9%	112,9%
Ráværa til fiskavirkning	129	2,1%	38,1%
Vöruinnflutningur íalt	6.043	100,0%	3,2%
Vöruinnflutningur ex. skip oa.	5.567	92,1%	-1,2%

	Útflutningurinn fob 2015	Støddarlutfall	Árligur vöxstur
Alifiskur	2.792	41%	-5,4%
Uppsjóvarfiskur	1.699	25%	12,8%
Botnfiskur og onnur fiskaslög	2.102	31%	22,3%
Skip og aðrar vörur	152	2%	-19,2%
Íalt	6.745	100%	6,0%

	2015	2014	2013
Handilsjavnin (vöruútflutningurinn - vöruinnflutningurinn uttan skip ol.)	1141	717	535
Handilsjavnin (vöruútflutningurinn - vöruinnflutningurinn við skip ol.)	701	506	-186

Sí mynd I 36

I 3 Innlendis eftirspurningur frá húsarhaldunum (privat nýtsla)

I 3.1 Metingar viðvíkjandi privatu nýtsluni

Privata nýtslan er ein týðningarmikil partur av føroyska búskapinum; í stódd er privata nýtslan størri enn útflutningurin av vørum og tænastrá. Tískil hevur gongdin í privatu nýtsluni stóra ávirkan á búskaparvøksturinum í føstum prísnum.

Privata nýtslan verður uppgjørd sum partur av uppgerðini av tjóðarroknaskapinum. Seinastu dagfórdu tøluni um nýtsluna eru fyri 2013. Fyri tíðarskeiðið aftaná 2013 hava vit bert nakrar indikatarar. Ein er innflutningurin av nýtsluvørum (sí talvu I 3 á síðuni frammanfyri); aðrir indikatarar eru gongdin í lønargjaldinum (Sí mynd I 19a og 19b í avsnitti I 4), og MVG-inntøkur landskassans.

Mynd I 14 niðanfyri vísir nýtslukvotuna hjá húsarhaldunum sambært tjóðarroknaskapartølum 1998 til 2017. Tøluni fram til 2013 eru uppgjørd tøl, meðan tøluni 2014-2017 eru bygt á metingar hjá Hagstovuni, grundaðar á modelavstemming og egnar metingar Búskaparráðsins.

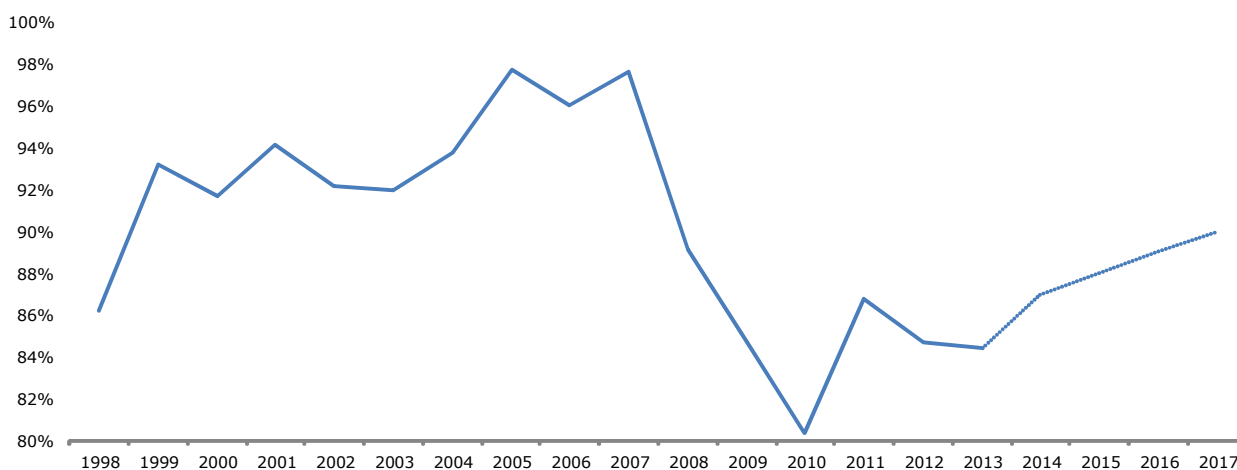
Síðan 2007 er nýtslukvotan minkað rættiliga nógv. Hetta gevur ábending um at húsarhaldini aftaná figgjarkreppuna hava víst stórt varsemi viðvíkjandi privatari nýtslu. Nakað tað sama er hent í okkara grannalondum⁸.

Eitt ástøði er, at føroysku pensiónistaviðurskiftini (eldingin av búfjöldini, lutfalsliga lága pensións-uppsparingin og tvungna pensiónsnýskipanin) og royndirnar frá figgjarkreppuni frá 2007-10 hava eggjað til sparing heldur enn privata nýtslu í Føroyum, og harvið til minni íkast frá innlendis eftirspurninginum til búskaparvøksturinum. Nógvur privatur kapitalur er eisini mistur í samband við figgjarkreppuna í nítiárunum og 2007-10 og roknast kann við at hetta eisini hevur eggjað til varsemi í privatari nýtslu.

Tøluni benda greitt á, at tað ikki er tann privata nýtslan (húsarhaldini), sum hevur verið stóra drívmeigin aftanfyri búskaparvøksturinum seinastu árinum fram til í dag. Fyri 2014 til 2017 er mettt at nýtslukvotan veksur eitt sindur, og tí eisini privata nýtslan. Søguliga (1999-2008) hevur nýtslukvotan verið hægri enn hon er í dag; ein størri ella minni nýtslukvota kundi fingið stóra ávirkan á búskapin, tí privata nýtslan sum nevnt er stórur partur av BTÚ.

Nýtslukvota hjá húsarhaldum sambært tjóðarroknaskapartølum 1998-2017

Mynd I 14

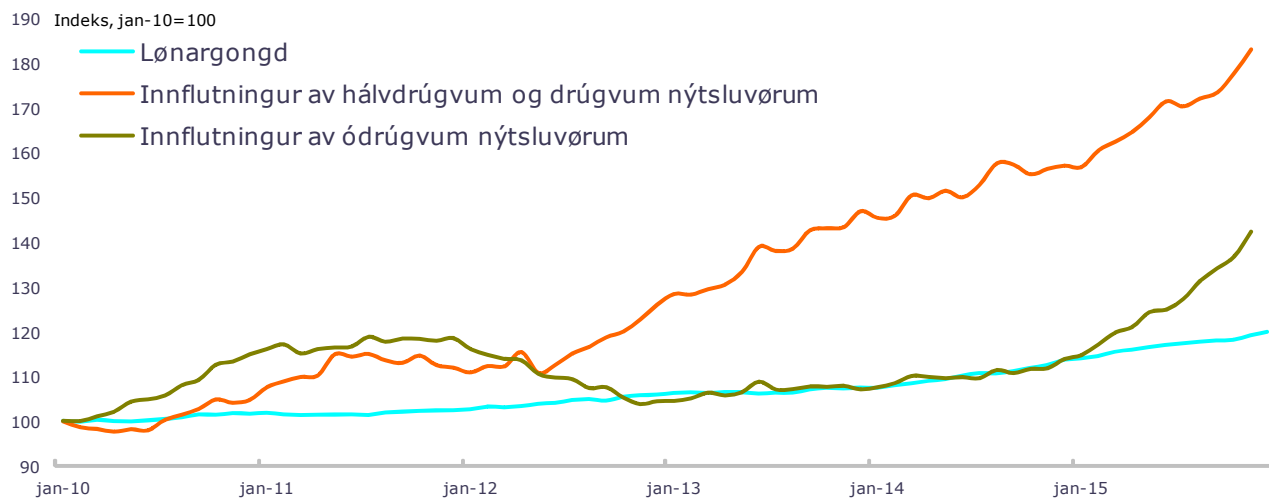
Kelda: Hagstovan og Búskaparráðið

⁸ Det økonomiske råd: Dansk økonomi forår 2015, síða 28-30.

Mynd I 15 niðanfyri vísir gongdina í innflutninginum av nýtsluvørum sum leypandi miðal. Stóri vøksturin seinastu tíðina í innflutninginum av hálvdrúgvum og drúgvum og ódrúgvum nýtsluvørum er nýtt sum grundgeving fyri at vit hava roknað við einari hækkaðari privatari nýtsslukvotu í 2015-2017.

Lønarinntøka og innfluttar nýtsluvørum hjá húsarhaldum, jan-10 til nov-15

Mynd I 15

Kelda: Hagstovan

Mynd I 15 vísir, at innflutningurin av *hálvdrúgvum* nýtsluvørum (td. klæðum) og *drúgvum* nýtsluvørum (td. sjónvarp og bilum) síðan 2010 er vaksin, serliga aftaná miðjan 2012. Møguliga hevur skattalættin frá januar 2012 gjørt sína ávirkan galdandi, soleiðis at ráðini til keyp av hálvdrúgvum og drúgvum nýtsluvørum eru vorðin betri. Viðmerkjast skal eisini at lønarinntøkur vunnar í útlandum ikki er tiknar við í lønartøluni sum víst í mynd I 15.

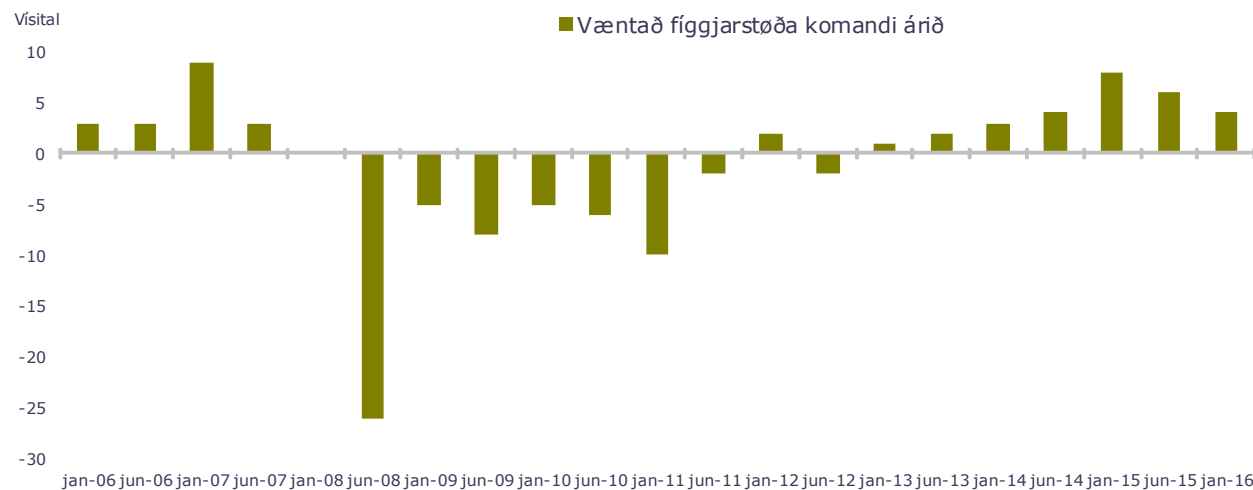
Innflutningurin av ódrúgvum nýtsluvørum (td. matur og drekka) og gongdin í lønargjaldingunum síðani 2013 vísa eina nøkulunda samanfallandi gongd fram til januar 2015. Síðan tá hevur gongdin verið tann, at innflutningurin av ódrúgvum nýtsluvørum er vaksin meira enn lønirnar. Í hagtølunum fyri innflutning fylla tær ódrúgvu nýtsluvørunar meira enn tær drúgvu og hálvdrúgvu nýtsluvørunar (60% ávikavist 40%).

I 3.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)

Treystitølini frá Hagstovuni í mynd I 16 niðanfyri snúgva seg um metingar frá húsarhaldunum um teirra fíggjarstöðu seinasta árið og komandi ár.

Vísital - húsarhaldini og teirra fíggjarstöða, jan-06 til jan-16

Mynd I 16

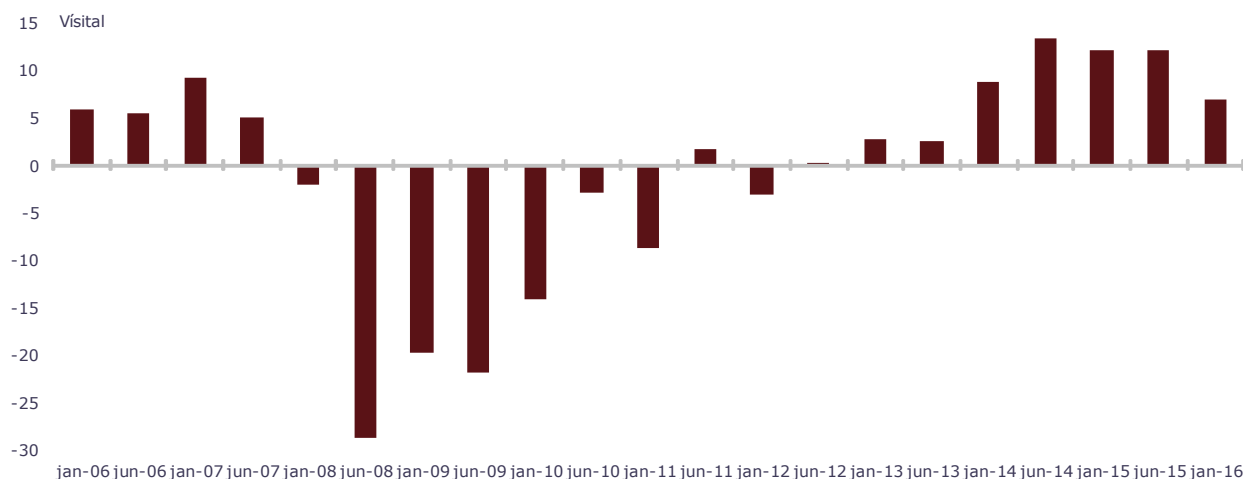

Kelda: Hagstovan

Myndin vísir fram til januar 2015 eitt vaksandi bjartskygni, sum ikki hevur verið størri síðan januar 2007. Hinvegin er bjartskygnið eitt sindur minni í juni 2015 og í januar 2016. Vit kenna ikki til nakað, sum kann forklára hesa minking í treystitalinum. Mynd I 17 niðanfyri vísir treysti-vísitalið tilsamans fyri føroysku húsarhaldini. Myndin vísir tað sama sum myndin omanfyri, nevniliga at treystitalið hjá húsarhaldinum í juni 2014 er størri enn nakrantíð, men at ein lítil minking síðan tá er hend. Vit kenna ikki nakað, sum kann forklára hesa minking.

Vísital - samlað brúkaravísital fyri føroysku húsarhaldini, jan-06 til jan-16

Mynd I 17

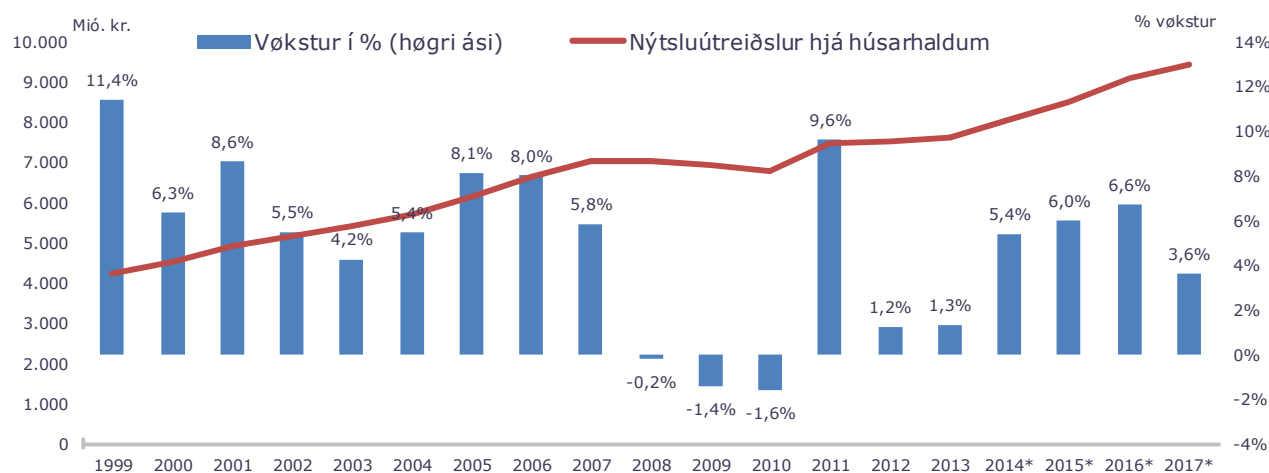

Kelda: Hagstova Føroya

Mynd I 18 vísir gongdina í *privatu nýtsluni* sambært tjóðarroknskapinum árinum 1999-2017. Tølini fyri 2014 til 2017 eru mett við nýtslu av búskaparmyndli Hagstovunnar. Árinum fram til fíggjarkreppuna í 2008 var stórus vøkstur í privatu nýtsluni hvørt ár. Síðan vóru trý ár við negativum vøksstri, og síðan 2011 hevur aftur verið positivur vøkstur. Vøksurin í 2014 er mettur at vera høgur, íalt 5,3%, og metingin fyri 2015 er 6,0%. Fyri 2016 og 2017 er metingin ávikavist 6,6% og 3,6%.

Nýtsluútreiðslur í mió. kr. og vøksurin í % 1999-2017

Mynd I 18

Kelda: Hagstovan, *2014 til 2017 er framroknað við búskaparmyndli hagstovunnar

I 4 Virksemið í privatu vinnugeirunum (privatar íløgur oa.) og innlendis eftirspurningurin

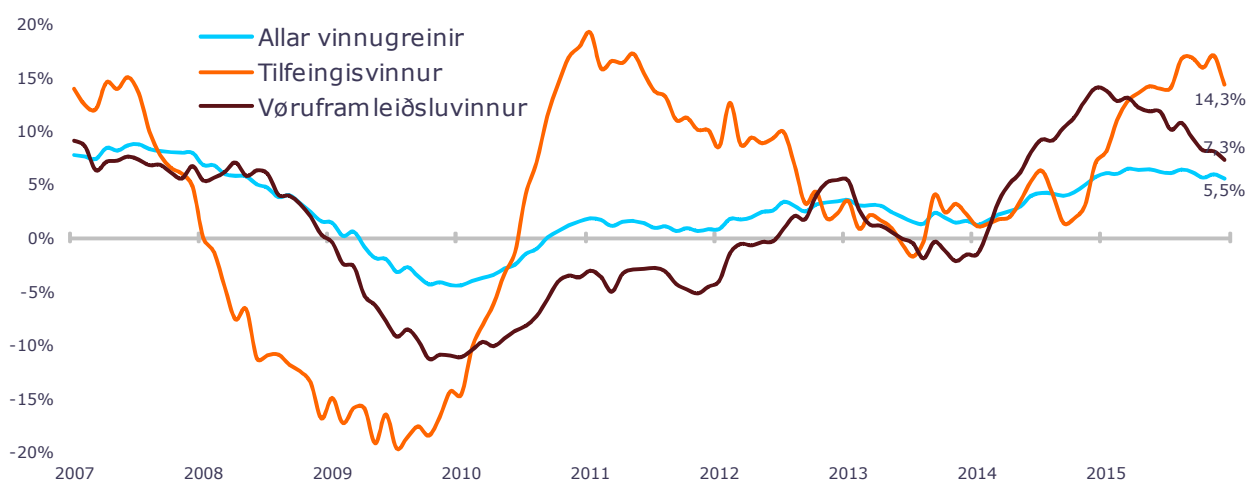
I 4.1 Gongdin viðvíkjandi lønargjaldingum og løntakaratali

Lønarhagtølini frá Elektron (samtíðarskattaskipanini) eru millum tey hentastu hagtølini vit hava til tess at lýsa virksemi í búskapinum sum heild og gongdina innan ymsu vinnugreinarnar⁹.

Mynd I 19a og I 19b niðanfyri vísa prosent broytingina í lønartølunum frá Elektron seinastu árinum sum leypandi ár-til-ár broyting (sí tekstkassa 3).

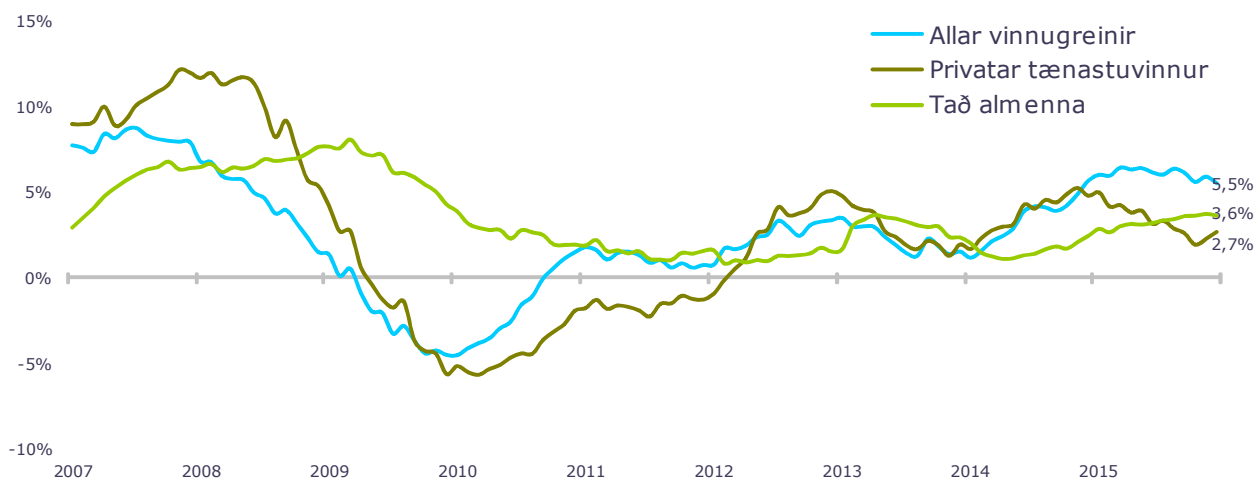
Mynd 19a vísir gongdina í lønargjaldingunum innan primeru og sekunderu vinnugreinarnar, meðan mynd 19b vísir gongdina í lønargjaldingunum innan tertieru vinnugreinarnar.

Lønargjaldingar, á/á broyting í % bygt á leypandi 12 mðr sum, jan-07 til des-15 Mynd I 19a

Kelda: Hagstova Føroya

Lønargjaldingar, á/á broyting í % bygt á leypandi 12 mðr sum, jan-07 til des-15 Mynd I 19b

Kelda: Hagstovan

⁹ Gongdin í lønartølunum frá Elektron samsvara ikki við gongdini í BTÚ sum inntøku (lønarpartinum av bruttofaktorinntøkuna stýtt BFI). Orsøkin er millum annað, at BFI eisini fevnir um samsýning av kapitalinum (restinntøkan). Munur er eisini á tjóðarroknaskaparlønunum og elektronlønunum, tí allar lønarviðbøtur eru ikki í elektronlønunum, td. pensiónsgjöld, tvungin sosial trygdargjöld og B-inntøkur.

Vit sýggja á myndunum at allar vinnugreinir hava vaksið seinastu tvey árin í lønargjaldingum, og at størsti vøksturinn hevur verið í primeru og sekunderu vinnunum (ávikavist tilfeingis- og vøruframleiðsluvinnur). Hinvegin hevur vøksturinn innan tertiervinnur (mynd I 19b) verið meira avmarkaður, og minni enn miðal vøksturinn fyri allar vinnugreinir. Vøksturinn er tó minkaður nakað í vøruframleiðsluvinnunum og tilfeingisvinnunum seinasta árið. Vøksturinn í almennum lønnum er seinasta árið vaksandi eins og í privatum tænaðstovnum.

Lønirnar hjá tí almenna hava verið tær mest stöðugu, meðan stór sveiggj hava verið í tilfeingisvinnunum og vøruframleiðsluvinnunum. Í desember 2015 var ár-til-ár leypandi vøksturinn í øllum lønargjaldingunum 5,5%. Størstur vøkstur sæst í vøruframleiðsluvinnunum (7,3%) og tilfeingisvinnunum (14,3%); vøruframleiðsluvinnur fevna m.a. um fiska-, kryvji- og flakavirkir, og eisini um byggivirksemi og skipasmíð. Lágur vøkstur hevur verið í almennu lønargjaldingunum (3,6%) og privatu tænaðstovnum (2,7%) td. fíggarstovnar og smásølu.

Í talvu I 4 niðanfyri eru lønargjaldingar sambært *tjóðarroknskapi* býttar á 18 vinnugreinir. Eisini er víst beinleiðis vakstrarískoytið¹⁰ og støddarlutfallið (parturin av øllum). Tá støddarlutfallið er minni enn beinleiðis vakstrarískoytið, er vøksturinn størri enn miðal. Vit sýggja at serliga fiskiveiða væntandi fer at hava ein stóran vøkstur uppá 31% hóast vinnugreinin bert fyllur 11%. Sama er galdandi fyri byggivirki, ið veksur við 11%, meðan støddarlutfallið er 7%. Fyri almenna fyrising er støddarlutfallið 34%, meðan beinleiðis vakstrarískoytið bert er 20%. Serliga kann eisini leggjast til merkis at alivinnan nær um ongan *beinleiðis* týðning hevur í lønartølunum. Alivinnan rindar bert 2% av samlaðu lønunum, hóast hon stendur fyri 41 % av samlaða útflutninginum av vørum sambært talvu I 3, og fyri 6,7%¹¹ av samlaðu virðisøkingini í 2013.

Talva I 4 Lønargjaldingar (sambært tjóðarroknskapi), vakstrarískoytið og støddarlutfall fyri vinnugreinirnar í 2014 og 2015

(mió. kr.)	2014	2015	Munur	Vakstrarískoytið	Støddarlutfall
Landbúnaður, veiði og skógbrúk	15	17	2	0%	0%
Fiskiveiða	892	1064	171	31%	11%
Laksa- og sílaaling v.m.	165	184	19	3%	2%
Fiskavirking	627	645	18	3%	7%
Ráevnisvinna	71	67	-4	-1%	1%
Skipasmíð	189	199	10	2%	2%
Ídnaður annars	163	174	11	2%	2%
Ravmagns-, gass-, hita- og vatnveiting	75	80	5	1%	1%
Byggingarvirki	594	657	63	11%	7%
Handil og umvælingarvirki	787	817	30	5%	9%
Gistihús og matstovuvirki	108	114	6	1%	1%
Sjóflutningur	396	428	32	6%	5%
Flutningur annars	208	216	8	1%	2%
Postur og fjarskifti	152	155	3	1%	2%
Peningastovnar, fíggingar- og tryggingarvirki	345	357	12	2%	4%
Fastar ognir, útleiging, handilsligar tænaðstovnur o.a.	686	717	32	6%	8%
Almenn fyrising, verja og almannatrygging	3064	3174	110	20%	34%
Felagsskapi, skemtani, mentan o.a.	325	355	30	5%	4%
	8863	9421	558	100%	100%

¹⁰ Sí mannagongd í talvu I 1. Í talvu I 4 er vakstrarískoytið tó skalerað til 100%.

¹¹ Sambært datagrunni Hagstovunnar.

Tekstkassi 3:

Trend útrokningar, ið byggja á 12 mánaða leypandi samanlegging og miðal, herundir ár til ár %-broytingar, stutt frágreiðing:

12 mánaða leypandi samanlegging er samanlegging av 12 undanfarnu mánaðunum, roknað fyri hvønn mánaða.

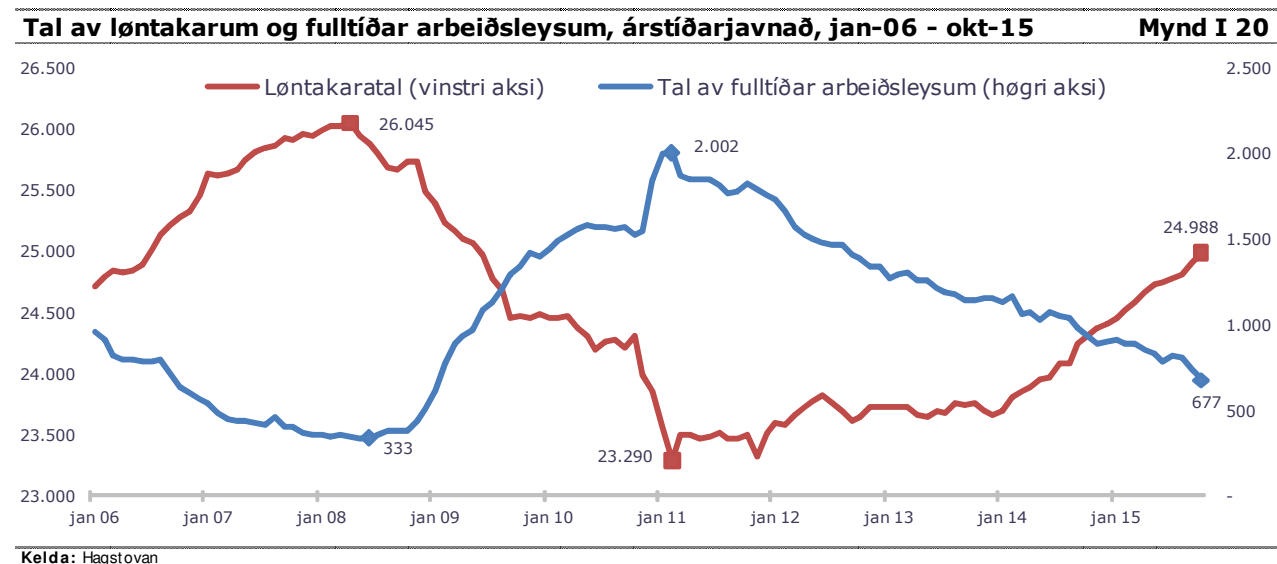
12 mánaðar leypandi miðal er miðal av seinastu 12 undanfarnu mánaðunum, roknað fyri hvønn mánaða.

Ár til ár %-broytingar bygt á leypandi 12 mánaðar samanlegging ella miðal. Týðningurin av hesum háttalagnum kann lýsast við einum dømi í mynd I 19 a og b (samlaðar lönir):

Vit leggja saman lönirnar 12 mánaðir aftur í tíðina frá jun-15 til jul-14 og gevur hetta 7,827 mia. kr. Vit leggja eisini saman 12 mánaðar aftur í tíðina frá jun-14 til jul-13 og gevur hetta 7,372 mia. kr. Ár til ár %-broytingin (ella vakstrar-ratan) verður so útroknað sum $7,827/7,372 - 1 = 6,2\%$.

Hetta háttalag verður nýtt í staðin fyri vanliga háttalagið, har vøksturin verður roknaður higartil í árinum í mun til sama tíðarskeiðið árið fyri. Hvør mánaði verður her "roknaður upp" til eitt ársstöði. Tað verður roknað út hvussu %-vísi vøksturin (ella %-vísa fallið) hevur verið fyri hendan "upproknaða mánaðin" í mun til somuleiðis "upproknaða mánaðin" eitt ár frammanundan. Ein mánaði, ið víkir nógv frá undanfarnu mánaðunum, ger sostatt ikki so nógvan mun í "upprokningini". Sostatt er talan um eina serliga trend-analysu yvir fleiri mánaðir, har roynt verður av avdúka ein latentan trend í gongdini, sum fevnir yvir meira enn ein mánaða.

Mynd I 20 niðanfyrir vísir árstíðarjavnaða talið av løntakarum samanheldið við árstíðarjavnaða talið av fulltíðar arbeiðsleysum.

Við endan av 2010 fall løntakaratalið samstundis sum arbeiðsloysið vaks í sambandi við at Fiskavirking fór av knóranum. Í februar 2011 var talið av arbeiðsleysum sera høgt (2.002) samstundis sum talið av løntakarum var sera lágt (23.290).

Síðan tá (tvs. februar 2011) er talið av løntakarum vaksið, og tað var í oktober 2015 24.988, ella 1.698 fleiri enn í februar 2011. Serliga stórus hevur vøksturin verið síðan januar 2014. 2014 var eitt ár við stórari nettotilflyting til Føroyar.

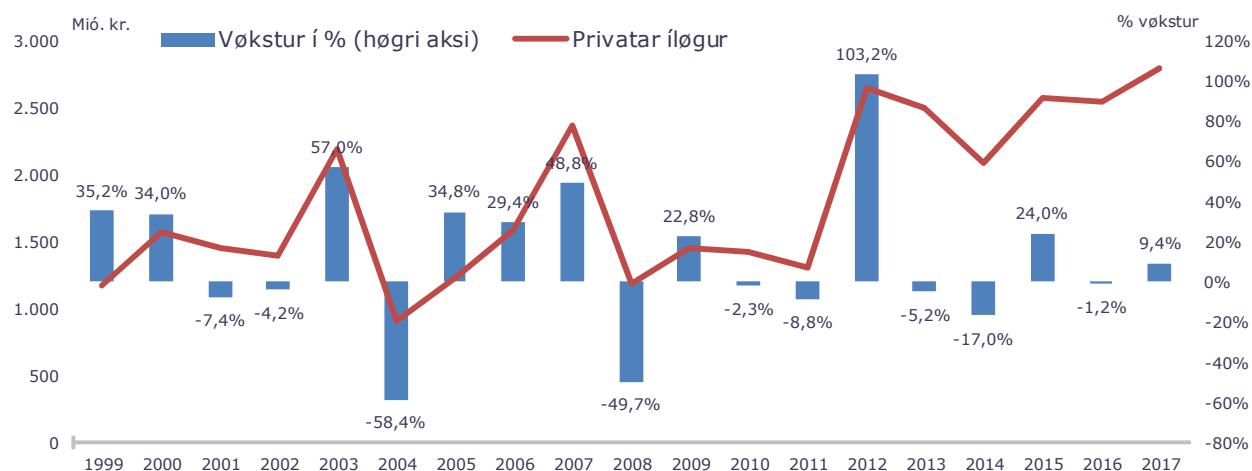
Samstundis er talið av fulltíðararbeiðsleysum støðugt minkað síðan februar 2011. Í februar 2011 var talið av fulltíðararbeiðsleysum sum áður nevnt 2.002, og í oktober 2015 var talið minkað til 677. Hetta svarar til eina minking uppá 1.325 fulltíðararbeiðsleys.

I 4.2 Gongdin viðvíkjandi privatu íløgnum

Mynd I 21 vísir privatu íløgurnar í mió. kr. og árliga vøksturin í privatu íløgnum í % árinum 1999 til 2017. Íløgutølini eru skilmarkaði í samsvari við tjóðarroknskaparreglur. Myndin vísir, at stór sveiggj hava

verið í privatu ílögnum; privatu ílögurnar eru vanliga tann mest sveiggjandi parturinn av tjóðarroknskapar-útreiðslunum (sí eisini mynd I 2 í avsnitti I.2.1).

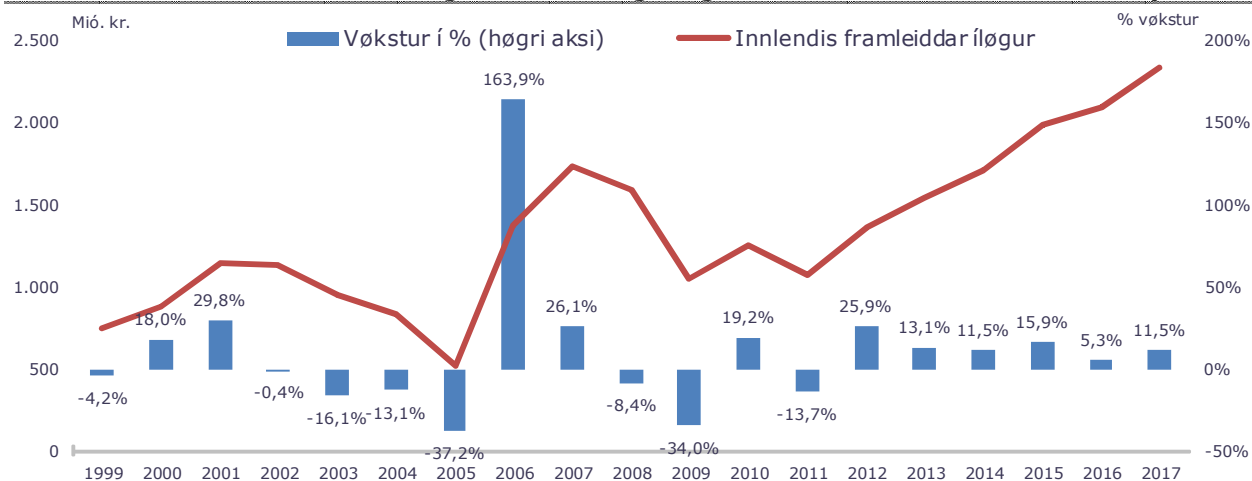
Privatar ílögur í mió. kr. og árligur % vöxtur 1999-2017 **Mynd I 21**

Kelda: Hagstovan, 2014-2017 eru modeltöl

Nógvar av ílögnum eru framleiddar og innfluttar lidnar úr útlandum td. skip, vindmyllur og flogfær, og sæst hetta aftur í td. 2003, 2005 og 2012. Mynd I 22 vísir so bert innlendis framleiddu ílögurnar í tann mun tað hefur verið gjørligt at eyðmerkja hesar í innflutningshagtølunum. Orsøkin til at skilt verður ímillum hesi íløgusløg er at innlendis framleiddar ílögur kunnu leggja størri trúst á arbeiðsmarknaðin enn innfluttu ílögurnar. Konjunkturarnir síggjast í innlendis framleiddu ílögutølunum á tann hátt, at ein stórus vöxtur hendi upp til figgjarkreppuna í 2007, og at eitt fall hendi í 2008 og 2009; annars hefur vöxtur verið øll árin síðan 2011. Stóri vöxturin frá í 2006 kemur fram, tí privatu innlendis framleiddu ílögurnar vóru serliga lítlar í 2005.

Privatar innlendis framleiddar ílögur í mió. kr. og árligur % vöxtur 1999-2017 **Mynd I 22**

Kelda: Hagstovan, 2014-2017 eru modeltöl

I 4.3 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)

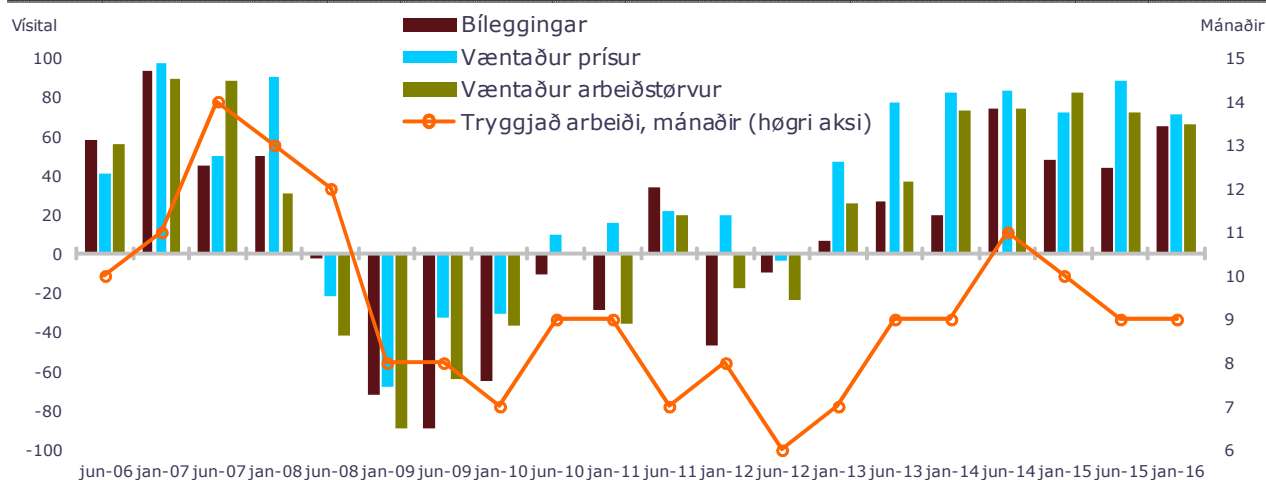
Vísitalið fyri byggivinnuna (sí mynd I 23 niðanfyri) gevur ábendingar um vaksandi tal av bíleggingum, og eitt størri tal av bíleggingum enn í juni 2015. Vinnan hefur við seinastu teljing tryggjað sær arbeiði í miðal 9 mánaðar fram, sum er tað sama sum í 2015.

Spurt kann verða um ov nógv byggiarbeiði verður gjørt í senn, og um privata og almenna íløguvirksemið kann minka knappliga um nøkur ár. Byggivirksemi er sum nevnt eitt hitt mest sveiggjandi virksemi í búskapinum, og hefur sum vera man stóra ávirkan á aðrar gearar í búskapinum.

Vanliga fylgir byggivirksemið konjunkturgongdini, men um færdur varð ein konjunktur-mótgangandi figgjarpolitikkur, átti tað almenna at tikið størri atlit til tíðarval, tá tað snýr seg um ígongdseting av ílögum og bygging fyri tað almenna. Eitt er at raðfesta ílögur og byggingar sum gerast skulu. Eitt annað er at tíðarvelja ígongdseting og stódd av neyðuga virkseminum.

Vísitøl fyri byggivinnuna, jun-06 til jan-16

Mynd I 23

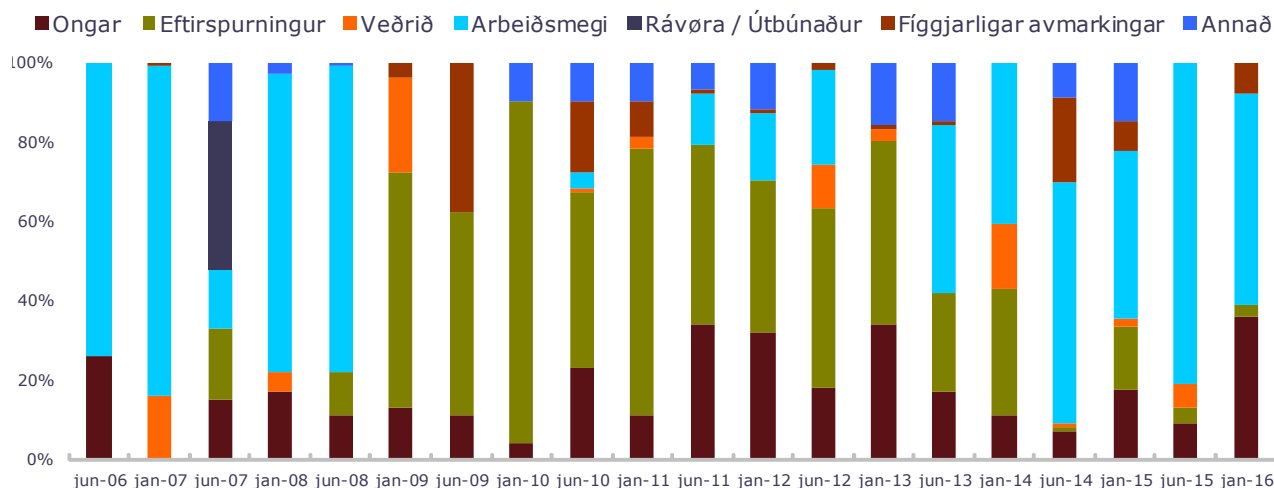
Kelda: Hagstovan

Í mynd I 24 niðanfyrri eru vísar avmarkingarnar fyri framleiðsluna í byggivinnuni, sum byggiharrarnir hava nevnt sum viðkomandi. Tørvandi eftirspurningur var ein stórir trupulleiki frá 2008 og fram til januar 2014, men er tørvandi eftirspurningur nærvið ikki nevndur sum ein trupulleiki í dag. Hinvegin er tørvurin á arbeiðsmegi minkaður í januar 2016 í mun til juni 2015. Møguliga kann hetta hanga saman við størri tali av tøkum handverkarum í sambandi við minni arbeiði í útlondum vegna lækkaðar oljuprísir.

Tá nógvur ílögur verða gjørdar í senn, er altíð ein vandi fyri trýsti á arbeiðsmarknaðin innan byggiyrkið. Slíkt trýst kann ávirka restina av búskapinum við prís- og lønarvøkstri. Umframt hetta kann trýst á arbeiðsmarknaðin innan byggiyrkið hava neiliga ávirkan á ígongdverandi byggiarbeiði, tá tað snýr seg um kostnað og góðsku.

Treystitøl fyri byggivinnu - avmarkingar í framleiðsluni, jun-06 til jan-16

Mynd I 24

Kelda: Hagstovan

I 5 Innlandis eftirspurningur frá almenna geiranum (almenn nýtsla og ílögur)

I 5.1 Nýtsla hins almenna

Mynd I 25 niðanfyri vísir gongdina (í mió. kr.) og vöxsturin (í %) í almennu nýtsluni síðan 1999, sum uppgjört í tjóðarroknskapi. Töluni fyri 2014 og 2015 byggja á metingar. Vöxsturin í almennu nýtsluni er í 2013 uppgjördur til 3,5%, og metti vöxsturin fyri 2014 og 2015 eru ávikavist 0,0% og 4,2%. Metti vöxsturin fyri 2016 og 2017 er ávikavist er 2,5% og 2,6%. Töluni eru í ársins leypandi prísnum.

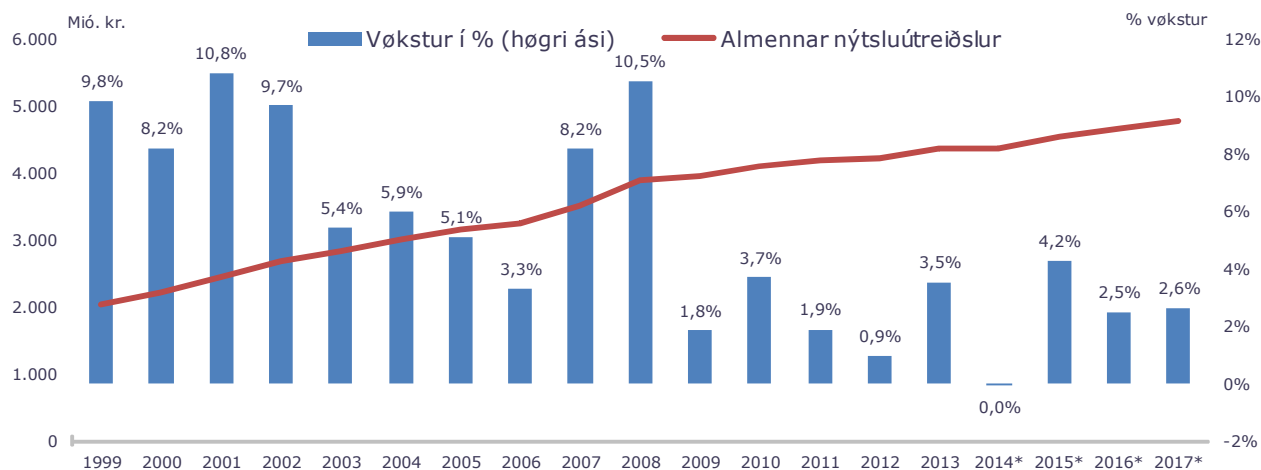
Frá 1999 til 2002 var vöxsturin í almennu nýtsluni sera stórur (millum 8 og 11 %). Árin 2007 og 08 var eisini tilsvarendi stórur vöxstur í almennu nýtsluni. Vöxsturin síðan tá hefur ligið millum 0 og 4 %.

Töluni benda á at broytingar í almennu nýtsluni hava verið konjunkturviðgangandi – tá nógv hefur verið í kassanum hefur nógv verið brúkt og øvugt - og hefur hetta økt heldur enn minkað um sveiggini í búskapargongdini. Umráðandi er tí hjá tí almenna ikki at endurtaka gongdina frá byrjanini av øldini og 2007 og 2008, um búskaparliga virkseimið fer at økjast komandi árin.

Demografiskar broytingar í komandi árum fara at gera tað truplari at avmarka vöxsturin í almennu nýtsluni (sí frágreiðing Búskaparráðsins frá vári 2015).

Almennar nýtsluútreiðslur í mió. kr. og vöxsturin í % 1999-2017

Mynd I 25

Kelda: Hagstovan, *2014 til 2017 er framroknað við búskaparmyndli hagstovunnar

I 5.2 Ílögur hins almenna

Niðanfyristandandi mynd I 26 vísir almennu ílögurnar frá 1998 til 2017. Keldan til mynd I 26 er Hagstovan (almenna geira roknskapurin) og metingar Búskaparráðsins. Ílögurnar hjá sosialum grunnnum og ríkisstovnum eru ikki tiknar við, tí talan er her um so smá tøl.

Talan er um ílögur samsvarandi tjóðarroknskaparuppgerð, og ikki samsvarandi roknskaparuppgerð. Tjóðarroknskaplígu ílögurnar eru størri enn roknskaparlígu ílögurnar; ma. er alt Landsverk og viðlíka-hald (herundir alt á standardkonto 15 í landskassaroknskapi) roknað sum ílögur í tjóðarroknskapi.

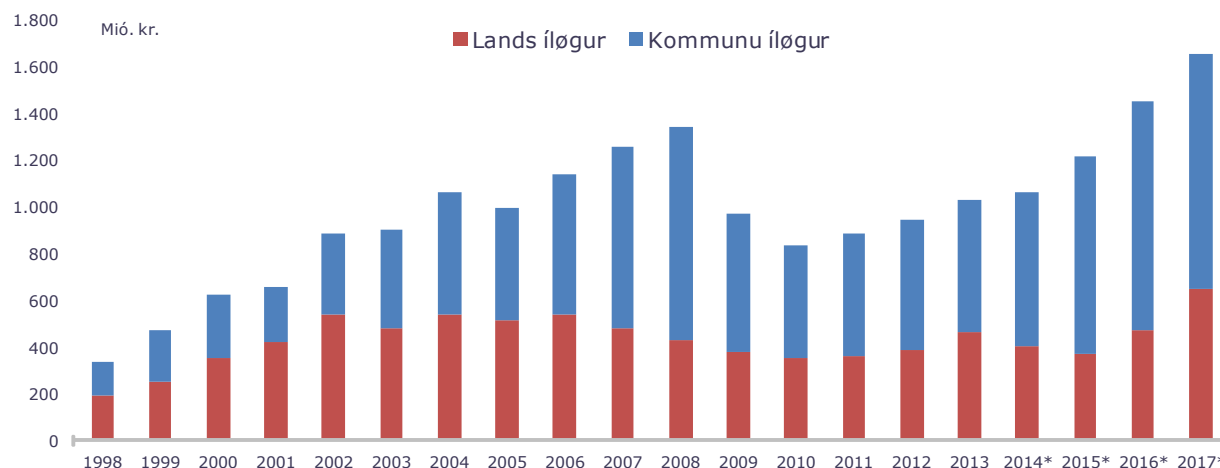
Vit síggja ein týðuligan vöxstur í samlaðu almennu ílögnum frá 2015 til 2017. Vöxsturin í almennu ílögnum frá 2015 til 2017 stavar bæði frá landinum, kommunum og kommunalum stovnum. Ílöguvirksemi landsins er nógv ávirkað av bygging av Marknagilsdeplinum og Skálafjarðartunnlinum, har ílögur væntandi byrjar í 2016. Ílögur kommunanna hava verið stöðugar síðan 2008, men vuksu

sera nógv fram til tá. Talan var í ávísan mun um ílögur, sum hævdu ligið á láni frá 90unum. Betingar í fíggjarstöðu kommunanna ávirkaðu eisini íløguhugin.

Kommunurnar yvirtóku eldraekið í 2015. Nógv bendir á at henda yvirtøka eisini fevnir um eina yvirtøku av einum rímuliga stórum íløgutørvi á eldraekinum. Íløgurnar á heilsuøkinum hava verið stórar, men væntandi koma demografisku broytingarnar at krevja enn fleiri almennar ílögur á heilsuøkingum.

Almennar ílögur í mió. kr. 1998-2017

Mynd I 26

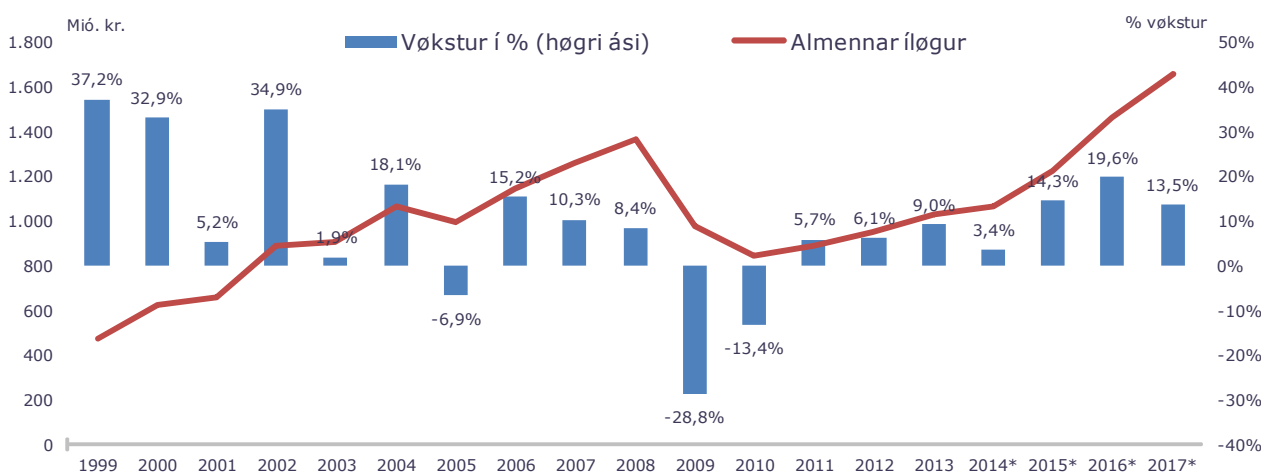
Kelda: Hagstovan, *2014 -2017 er framroknað við búskaparmyndli hagstovunnar

Eins og við almennu nýtsluni (sí mynd I 25) eru gjørdu almennu íløgurnar konjunkturviðgangandi, bæði tá tað snýr seg um land og kommunur (sí mynd I 26 og I 27).

Sum nevnt er umráðandi hjá tí almenna er ikki at endurtaka gongdina við almennum ílögum frá 2007 og 2008, um virksema fer at økjast komandi árin. Skuldarloftið hjá kommunum – at skuldin ikki skal koma upp um eina álíkning – eggjar eyðsæð ikki til miðvísa fíggjarpolitiska planlegging, ið fevnir um allar almennar ílögur. Tølini fyri 2014 til 2017 í øllum myndunum (I 25 til I 27) eru mett av Búskaparráðnum og Hagstovuni.

Almennar ílögútreiðslur í mió. kr. og vøxturnar í % 1999-2017

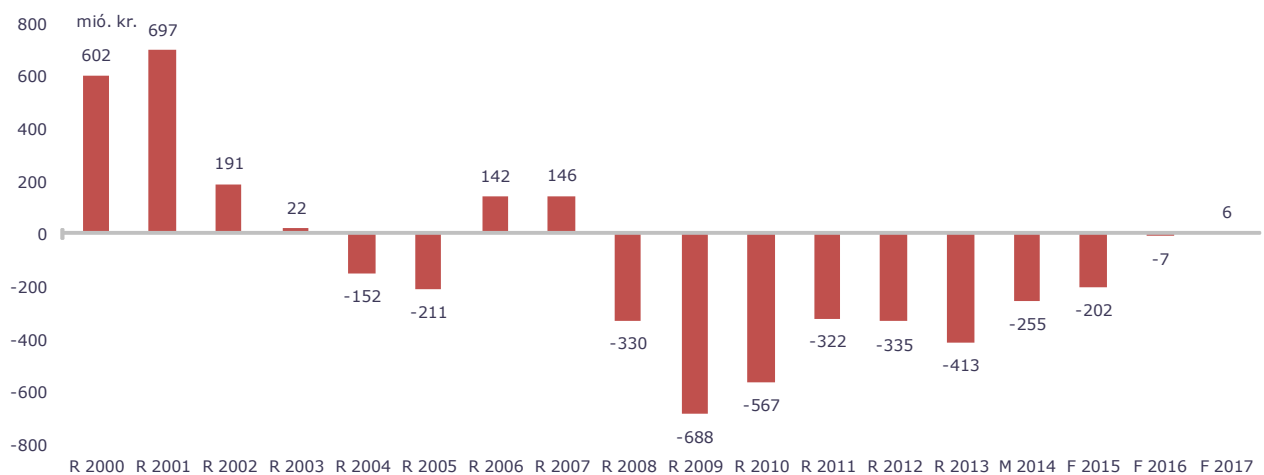
Mynd I 27

Kelda: Hagstovan, *2014 til 2017 er framroknað við búskaparmyndli hagstovunnar

I 5.3 Úrslitið á almennu roknskapunum

Mynd I 28 niðanfyrir vísir eitt yvirlit yvir roknskaparúrslit landskassans (RLÚ 1) 2000 - 2017. Fyri árið 2014 er meting gjørd av fíggjarmálaráðnum, fyri 2015 og 2016 eru fíggjarlógartøl nýtt og fyri 2017 eru fíggjarlógarkarmarnir nýttir.

Kelda: Fíggjarmálaráðið

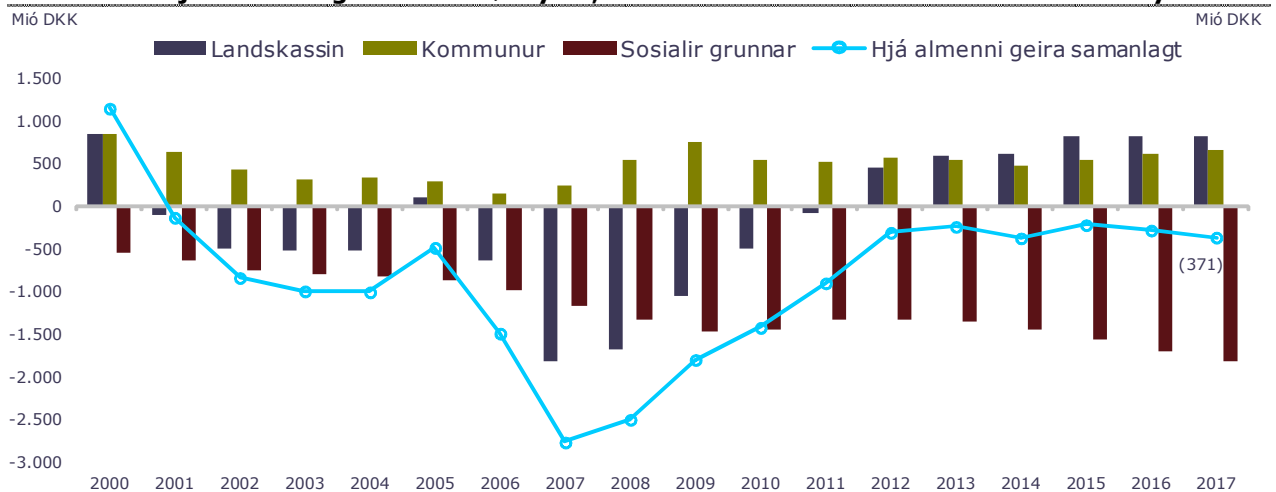
Gongdin í konjunkturinum átti at givið grundarlag fyri at hallið var burtur áðrenn í 2016. Ein forðing fyri hesum hevur verið demografiska gongdin, og fer demografiska gongdin at vera uppafur meira avbjóðandi í komandi árum. Ein onnur forðing hevur verið mistar skattainntøkur frá føroyingum, ið arbeiða uttanlands. Ein triðja forðing hevur verið stóri vøxsturin í lagaligari skattaðum kapitalinntøkum í mun til lønarinntøkum, ið eru undir størri skattatrysti (sí mynd I 7).

Vit síggja at hallið hjá landskassanum (RLÚ 1) er minkað nógv síðan 2013, og ætlar Fíggjarmálaráðið at fáa javnvág í 2016 og 2017. Hinvegin gevur hetta RLÚ 1 úrslitið eina misvísandi mynd av veruligu haldfórisstöðu landskassans. Uttan forskatting av pensiónum frá 2012 (við inntøkum uppá umleið 300 mió. kr. í 2015) hevði stór minking verið í skattainntøkum landsins, og uttan hesa forskatting hevði RLÚ 1 hallið verið tilsvarandi størri.

I 5.4 Ogn og skuld hjá tí almenna

Mynd I 29 niðanfyrir vísir gongdina í nettoogn og nettoskuld hjá tí almenna geiranum árinum 2000 til 2017. Vit síggja á myndini at sosialu grunnarnir hava stóra nettoogn, og at landskassin og kommunurnar samlað hava eina nettoskuld. Nettoognin hjá almenna geiranum var útvíð 3 mia. kr. í 2007 og er síðan støðugt minkað niður ímóti 0, tó er nettoognin vaksin eitt vet seinastu árinum.

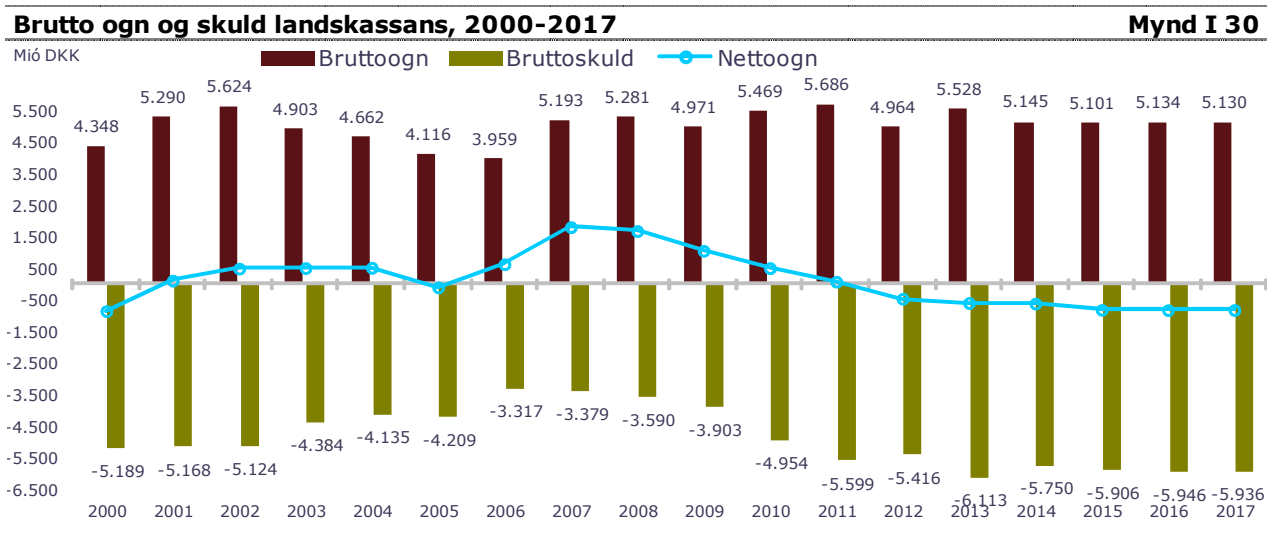
Nettoskuld hjá almenna geiranum í Føroyum, 2000 til 2017

Kelda: Hagstova Føroya, meting fyrri 2014 - 2017

Mynd I 29 byggir á eina meting av ogn og skuld hjá tí almenna geiranum, har m.a. skyldur landskassans fyri tænastrumannapensióinir og rentugaranti til p/f Lív ikki eru tiknar við sum skuld¹². Annars eru aðrar almennar ognir tiknar við til innara virði (td. Føroya Tele).

Niðanfyrri standandi mynd I 30 vísir ogn og skuld landskassans frá 2000 til 2017. Vit síggja at bruttoskuldin er mett at vera nærum 6 mia. kr. í 2015 (ið svarar til 36% av BTÚ). Sum áður nevnt eru tænastrumannaskyldur og aðrar veðhaldsskyldur landskassans ikki íroknaðar hetta tal. Um olja ikki verður funnin í rakstrarverdum nøgdum innan 1. januar 2018 fellur ein skuld uppá hálva milliárd (500 mió. kr.) til danska ríkið burtur. Hetta betrar sjálvsagt nettostøðuna hjá landskassanum.

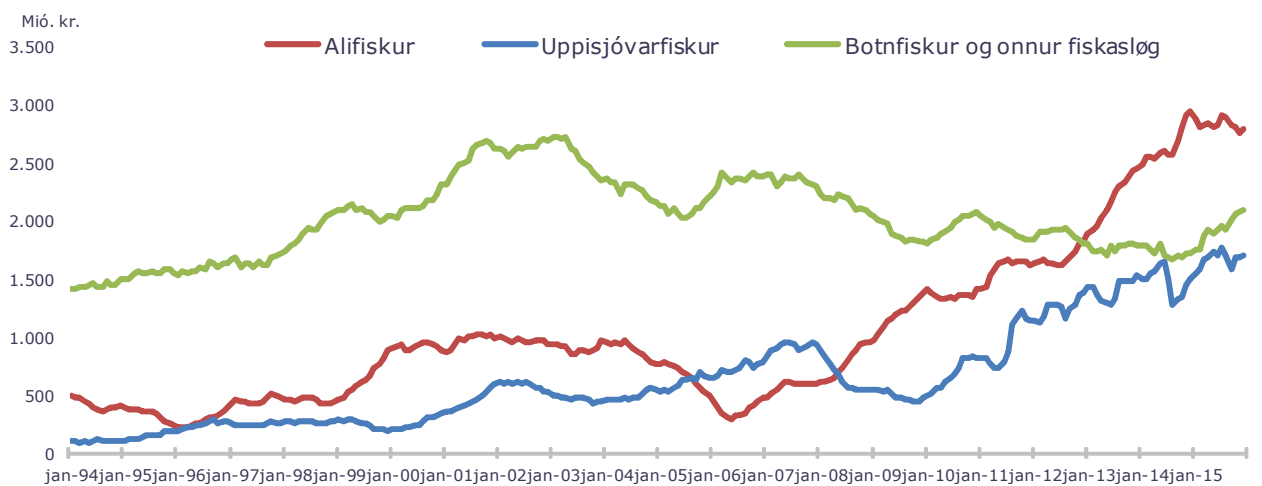
Kelda: Hagstova Føroya, meting fyri 2014 - 2017

¹² Veðhaldsskyldur vegna tryggingaravtalu hjá Føroya Lívstrygging er gjørd upp til 1.213 mió. kr. í 2011. Nettoskylda landskassans fyri tænastrumanna pensiónir er roknað til 3.325 mió. kr. Kelda: Føroya Gjaldsstova, landskassaroknskapurin fyri fíggjarárið 2013. s. 244.

I 6 Útlendskur eftirspurningur (netto og brutto)

Mynd I 31 niðanfyri lýsir søguligu gongdina í útflutningsvirðinum av fiskavørum fyri tríggjar bólkar av fiskaútflutningi. Hesir bólkar eru *alifiskur*, *uppisjóvarfiskur* og *botnfiskur og onnur fiskasløg*. Hesir tríggir bólkar fevna um so at siga allan føroyskan vøruútflutning. Tann fjórði bólkurin av útflutningi er útflutningur av tænastrum (ma. ferðavinna).

Útflutningur, leypanði 12-mánaðir samanlegging, jan-94 til des-15 Mynd I 31

Kelda: Hagstova Føroya

Alifiskur fevnir um laks og síl, men nærur eingi síl verða útflutt í dag. *Uppisjóvarfiskur* fevnir um makrel, sild og svartkjaft, og harumframt hava vit tikið fiskamjøl við í hendan bólkin. *Botnfiskur og onnur fiskasløg* fevna um tosk, hýsu, upsa, svartkalva, gulllaks, longu, brosmu, rækjur oa. Hesi síðst nevndu fiskasløg verða veidd í bæði føroyskum sjógvi og aðrastaðni, td. í Barentshavinum og Flemmish cap.

Botnfiskurinn hevur havt sera stóran týðning fyri útflutningin langt aftur í tíðina, men hevur ikki sama týðning í dag. Í 2012 vóru allir tríggir vørubólkar nøkulunda javnt stórir í stødd tá tað snýr seg um útflutningsvirði. Síðan er alifiskur vaksin enn meira í útflutningsvirði, meðan hinir bólkarnir hava staðið nøkulunda í stað. Vøksturin í útflutninginum av alifiski seinastu trý árinum stavar frá prísavøkstri. Stígur sær út til at vera komin í vøksturin í útflutningsvirðinum av *alifiski* seinasta árið, og er útflutningurinn minkaður slakar 200 mió. kr. Útflutningurinn av *botnfiski* og *øðrum fiskasløgum* er hinvegin vaksin við 350 mió. kr. seinasta árið.

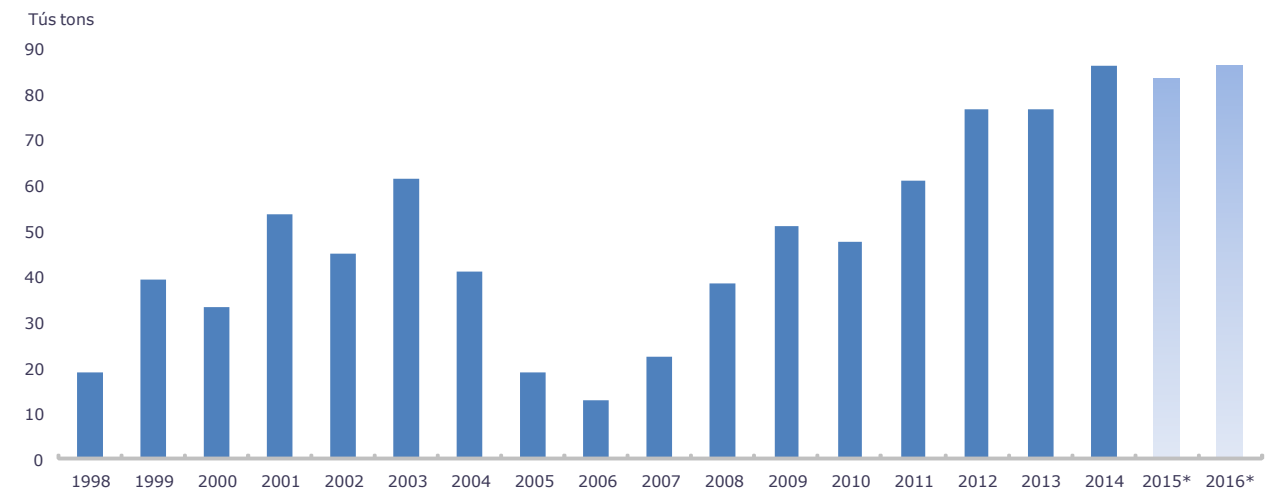
I 6.1 Gongdin innan alivinnuna

Vísandi til mynd I 12 og I 13 í avsnitti I 2.5 sóust ábendingar um at laksaprísirnir komandi tíðina helst fara at liggja á sama støði sum seinastu árinum. Hendan metingin byggir á samrøður við fólk í vinnuni.

Niðanfyri standandi mynd I 32 vísir tøkuna í føroysku alivinnuni seinastu árinum. Tølini fyri 2015 byggja á metingar við ávísari óvissu. Mett verður at tøkani í 2016 verður 5% hægri enn í 2015 og á nøkulunda sama støði sum í 2014.

Tøka (livandi vekt) í alivinnuni 1999-2016

Mynd I 32

Kelda: Avrik sp/f, 2015 og 2016 er mett

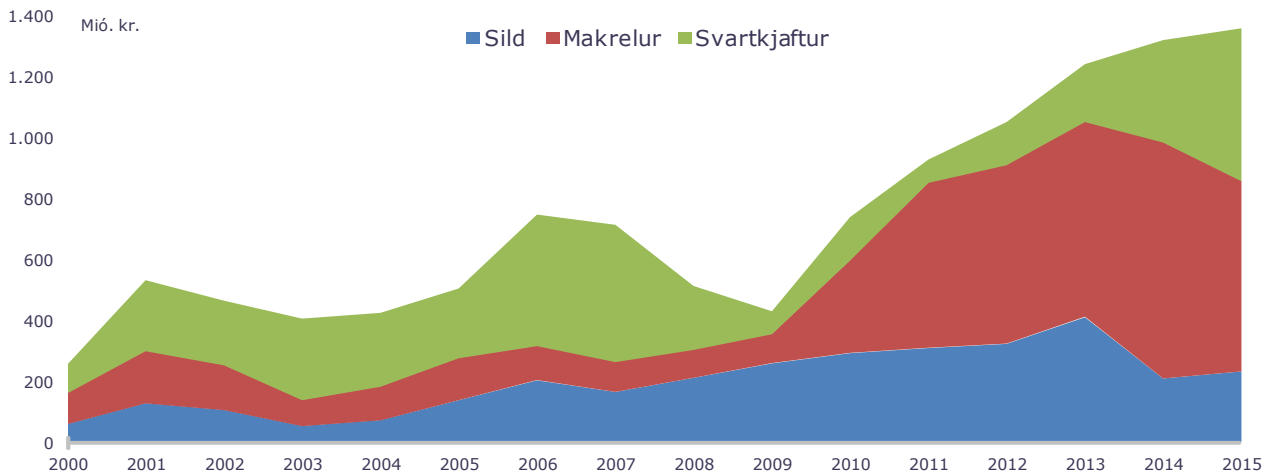
Samantikið verður sostatt roknað við vøkstri í útflutningsvirðinum av alifiski í 2016 í mun til 2015. Útflutningsvirðið av alifiski var knappar 2,79 mia. kr. í 2015, og verður væntandi eitt sindur hægri í 2016. Vøksturin er mettur til 5% í 2016 í mun til 2015.

I 6.2 Gongdin innan uppsjóvarvinnuna

Mynd I 33 niðanfyrir vísir gongdina í landingarvirðinum av uppsjóvarfiskasløgum. Síðan 2009 hevur verið stórus vøkstur í samlaða landingarvirðinum. Samlaða landingarvirði er farið frá 432 mió. kr. í 2009 til at verða 1.357 mió. kr. í 2015. Landingarvirðini fyri 2016 og 2017 er treytað av millumtjóða avtalum.

Landingarvirði av makrel, sild og svartkjafti, 2000 til 2015

Mynd I 33

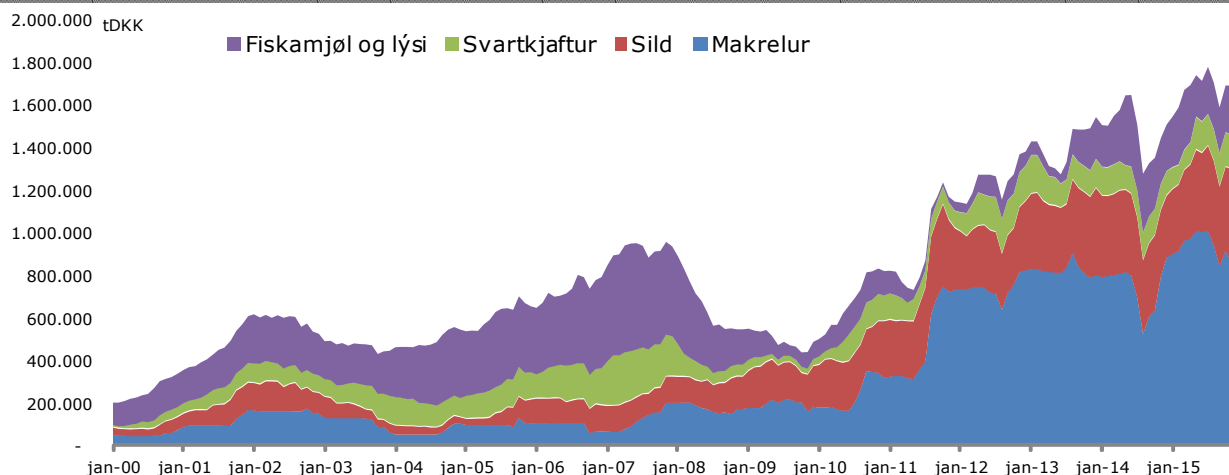

Kelda: Vørn

Landingarvirði av *makreli* er vaksið nógv seinastu árinum í samband við at Føroyar hava brotið út úr millumtjóða avtaluni um makrel. Síðan mars 2014 hava Føroyar so aftur verið í samstarvi við ES og Noreg um makrelin. Landingarvirðið av makrel fyri 2016 verður helst eitt sindur lægri enn 2015 vegna lægri heildarkvotu. Landingarvirðið av *sild* vaks nógv fram til 2013, minkaði í 2014 og vaks nakað aftur í 2015. Ongin millumtjóða avtala var um sild fyri 2015, og eingin er heldur fyri 2016. Loksins er landingarvirðið av *svartkjafti* vaksið síðan 2011 vegna hækkaða heildarkvotu. Eingin millumtjóða avtala er heldur um svartkjaftin fyri 2015 og 2016.

Mynd I 34 niðanfyri vísir gongdina í útflutningsvirðinum av uppisjóvarfiski seinastu árinum (sum leypandi 12 mánaðar samanlegging). Vit síggja, at vøksturin hevur verið sera stórur síðan 2009. Minking var í makrelútflutninginum mitt í 2014. Orsøkin til hesa minking var at útflutningurin vegna handilsforðingar frá ES hendi seinni í árinum, ella í byrjanini av 2015. Vøksturin í landingarvirðinum av svartkjafti sæst ikki so væl aftur í útflutninginum. Hetta kann vera tí at nógv av svartkjaftinum endar sum fóður til laksaframleiðslu í Føroyum, og endar harvið sum óbeinleiðis laksautflutningur.

Útflutningur av uppisjóvar fiski, leypandi 12 mánaðar samanlegging jan00 - des15 Mynd I 34

Kelda: Hagstovan

Samanumtikið vænta vit at samlaða útflutningsvirði í *uppisjóvarvinnuni* fer at vaksa frá 2015 til 2016. Hesin vøksturin er tó mettur at verða lítil.

I 6.3 Botnfiskur og onnur fiskasløg

Fyri 2014 og 2015 eru ikki tær stóru broytingarnar í *botnfiskiveiðuni* at hóma tá talan er um nøgdir¹³, men frá heystið 2015 hevur stórur prísvøkstur verið á botnfiski (20% vøkstur frá 2014 til 2015). Stórur partur av botnfiskafлотanum hevur verið í kreppu, meðan aðrar partar av botnfiskafлотanum hava havt nøktandi úrslit.

Samanumtikið meta vit, at ein 10% vøkstur fer at vera í útflutninginum av botnfiski og øðrum fiskasløgum í 2016 í mun til 2015.

I 6.4 Samlaði fiskavøruútflutningurin

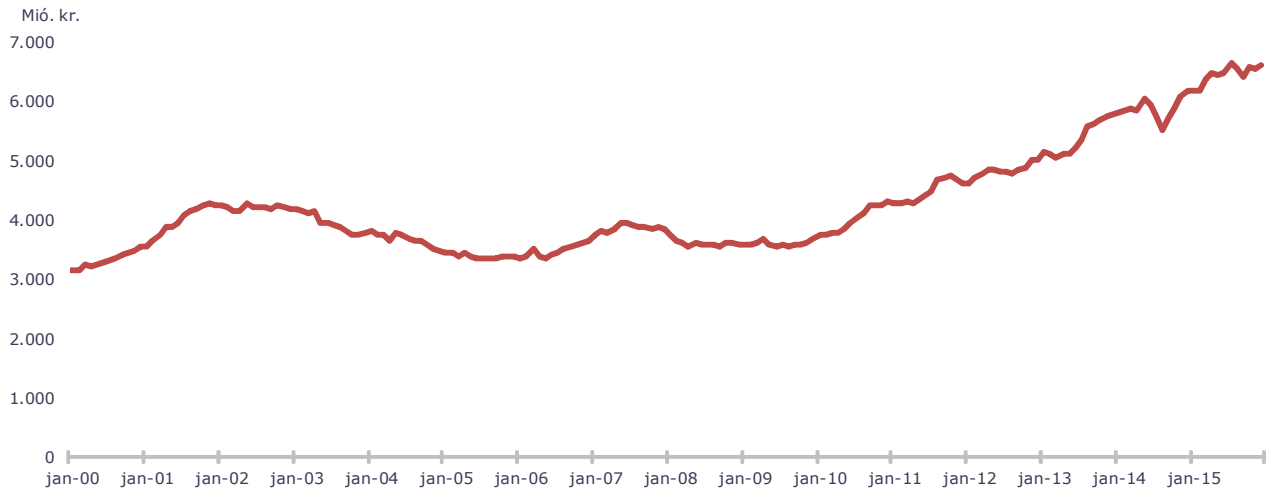
Mynd I 35 niðanfyri avmyndar samlaða útflutningsvirðið av fiskavørum frá januar 2000 til desember 2015 sum leypandi samanlegging.

Vøksturin seinastu árinum hevur verið stórur. Roknast kann ikki við, at útflutningurin heldur fram við at vaksa við somu ferð sum undanfarni ár. 'Hakkið' niðureftir í mynd I 34 og I 35 miðjan 2014 stavar frá handilstiltøkunum hjá ES fyri makrel og sild (sí eisini myndirnar I 36 og 37). Metast kann leystliga út frá myndunum, at hetta uppá stutt sikt hevur kostað Føroyum hálva milliard í útflutningsvirði, men helst er meira enn vunnið innaftur.

Søguliga hevur vøruútflutningurin stagnerað nøkur ár aftaná áramál við stórum vøkstri ('plateau-ing'). Vøksturin árinum fram til 2002 var grundaður á at toskurin kom aftur. Vøksturin 2010 og fram til í dag er grundaður á nýtt makrel tilfeingi og á alivinnuna. Spurningurin er hvussu leingi ein vøkstur av hesum slagi heldur sær. Fyri 2016 væntast ein vøkstur uppá umleið 5% í *samlaða útflutningsvirðinum* av fiski mun til 2015.

¹³ Keldur til hetta brotið er Hagstovan, Januar og Vørn.

Fiskaværuútflytningurinn, virði, leypandi 12-mánaðir samanlegging, jan-00 til des-15 Mynd I 35

Í lötuni eru eingi serlig viðurskipti, ið tala fyri stórvegis broytingum í útflytningavirðinum av pelagiskum fiski, botnfiski og laks í 2017 í mun til 2016. Tískil rokna vit við null-vøkstri fyri útflytningavirði av hesum fiskasløgum í 2017.

Ein fortreyt fyri hesum metingum er sjálvsagt, at vinnan ikki kemur út fyri størri broytingum.

I 6.5 Gongdin í handilsjavnanum

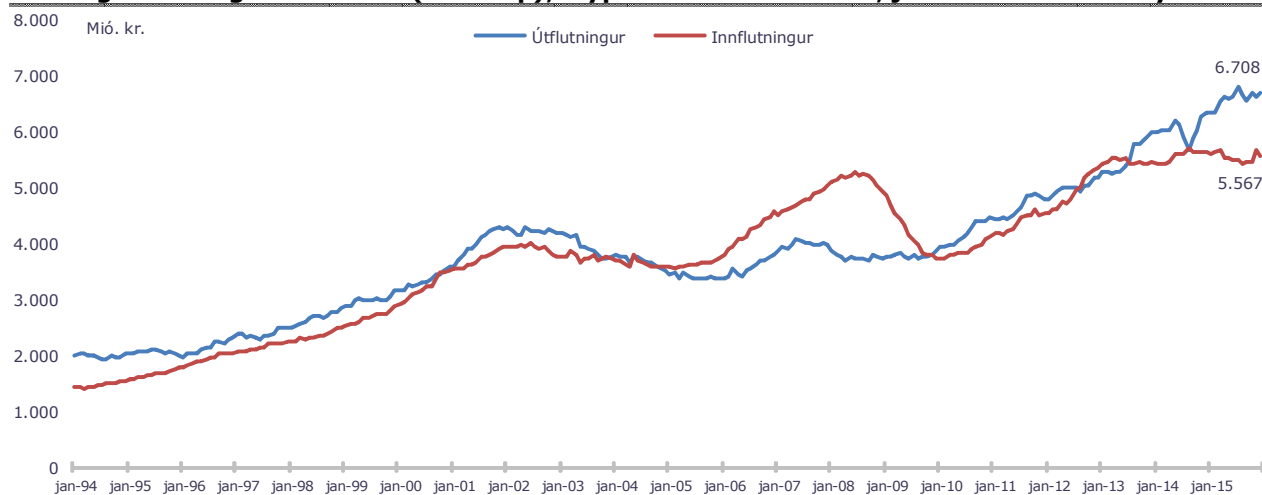
Mynd I 36 vísir gongdina í handilsjavnanum sum leypandi 12 mánaðar samanlegging. *Handilsjavnin er útflytningurinn av vörum minus innflytningin av vörum.* Mynd I 36 vísir, at handilsjavnin í 2015 hevur verið meira positivur enn hann hevur verið seinastu meira enn 20 árinum. Hetta er grundað á eitt batnað býttislutfall, tvs. laksaprísir eru hækkaðir og oljuprísir eru lækkaðir og stórir vøkstur hevur verið í uppsjóvarfiskanøgðum. Í byrjanini av fígjarkreppuni í 2008 var handilsjavnin negativur við 1.497 mió. kr. uttan skip. Í dag er handilsjavnin batnaður til yvir 1 mia. kr. (1141 mió. kr.) uttan skip. Hetta er ein betring uppá yvir 2,6 mia. kr. Mynd I 36 vísir eisini handilsjavnan við skipum, og á myndini sæst at serliga hesin innflytningur trekkir handilsjavnan niðureftir. Stórir innflytningur av skipum ella flogførum einstök ár kann lættliga eyðmerkjast í rásini á mynd I 36 fyri handilsjavnan við skipum.

Handilsjavnin, leypandi 12-mánaðir samanlegging, jan-94 til des-15 Mynd I 36

Mynd I 37 vísir gongdina í innflutningi og útflutningi av vörum (uttan skip) frá januar 1994 til november 2015. Her sæst at handilsjavnin var serliga nógv negativur í 2008, og var tað innflutningurin, sum var serliga stórur árinum 2006 til 2008. Fallið í innflutninginum var stórt í 2009 og 2010. Hetta fall hekk ma. saman við fallinum í privatu nýtsluni og íløgnum. Seinastu tvey árinum hevr innflutningurin mestsum staðið í stað, meðan útflutningurin hevr hildið áfram við at vaksa.

Inn- og útflutningur av vörum (ikki skip), leypandi 12-mð samanl., jan-94 til des-15 Mynd I 37

Kelda: Hagstovan

I 6.6 Nettoútflutningurin av tænastrum

Seinastu árinum hevr verið stórur vøksur í útflutningi Føroya av tænastrum. Tænastruútflutningurin fevnir í høvuðsheitum um flutnings- og supply-tænastrur, byggi-tænastrur, ferðing og ferðavinnu, og leasing. Ein stór óvissa er um hesi tøluni; trupulleikarnir við innsavning av hagtølum um hesi viðurskifti eru sera stórir. Talva I 5 niðanfyrir gevur eina lýsing av útflutningi og innflutningi Føroya av tænastrum fyrir árið 2014. Tænastrujavnin hevr í 2014 eitt hall uppá eina góða hálva milliard. Hetta hall stavar serliga frá halli í ferðing, teldutøkni og kunning, og í mentan frítíð og heilsa (heilsa fevnir ma. um viðgerð á donskum sjúkrahúsum).

Talva I 5 Útflutningur (inntøkur) og innflutningur (útreiðslur) av tænastrum í 2014

(mió. kr.)	Útflutningur	Innflutningur	Javni
Flutningur	478	406	72
Ferðing	343	623	-280
Samskifti	104	62	42
Byggitænastrur	177	216	-38
Tryggingartænastrur	0	28	-28
Fíggjartænastrur	11	34	-23
Teldutøkni og kunning	3	131	-128
Royalti og lisensgjöld	5	46	-41
Aðrar tænastrur	543	482	60
Mentan, frítíð og heilsa	36	213	-177
Tænastrur íalt	1701	2243	-542

Kelda: Hagstovan

Samlaði útflutningurin av tænastrum fer helst at minka nakað árinum 2016 og 2017, vegna trupulleikar í offshore vinnuni.

I 7 Samandráttur av fortreytum sum grundarlag fyri framrokningum við myndli

Niðanfyri standandi talva I 6 dregur í stuttum samanum fortreytirnar í frammanfyri standandi teksti. Hetta eru fortreytir, ið snúgva seg um útlitini fyri búskapargongdini árinum 2014-2017. Fortreytirnar hava verið nýttar sum inndata í myndli Hagstovunnar, ið nýttur verður til konsekvensútrokningar/forsagnir av búskapargongdini.

Tølini í talvu I 6 niðanfyri eru fyri 2013 staðfest tøl frá tjóðarroknskapinum. Fyri 2014 eru tølini viðvíkjandi vøruútflutningi og lønum staðfest tøl, restin eru mett tøl. Fyri 2015 eru tølini viðvíkjandi vøruútflutningi og lønum dagførd. Fyri 2016 og 2017 er talan um mett tøl sum grundgivið í frammanfyri standandi teksti.

Talva I 6: Samandráttur av fortreytunum í frammanfyri standandi teksti

	2013	2014	2015	2016	2017
Útflutningur vøru og tænastr (mió.kr.)	7449	8063	8485	8463	8384
Vøkstur (%)		8,2%	5,2%	-0,3%	-0,9%
Almenn nýtsla (mió.kr.)	4361	4360	4544	4657	4779
Vøkstur (%)		0,0%	4,2%	2,5%	2,6%
Almennar íløgur (mió.kr.)	1031	1066	1219	1457	1654
Vøkstur (%)		3,4%	14,3%	19,6%	13,5%
Privat nýtsla sum lutfall av tøkum BTI	0,844	0,87	0,88	0,89	0,90
Privatar íløgur í % av BTÚ	10,4%	11%	12%	12%	13%
Lønir sambært tjóðarroknskap (mió.kr.)	8436	8864	9421		

Viðmerkingar:

- Fyri útflutning verður roknað við einari minking í 2016 og 2017, mest vegna offshore vinnuna
- Fyri *almenna nýtslu* verður í 2016 væntaður ein størri vøkstur enn í undanfarnu frágreiðing
- Fyri *almennar íløgur* er í 2015 og 2016 lagdur inn ein størri vøkstur enn í undanfarnu frágreiðing
- Fyri *privatu nýtsluna sum lutfall av tøkum BTI fyri húsnáðssektorin* (nýtslukvotan) er lutfalstalið sett lægri enn í seinastu frágreiðing, tí ábendingar eru um minni vøkstur í privatu nýtsluni.
- Fyri *privatar íløgur í % av BTÚ* er lutfallið sett lægri enn í seinastu frágreiðing.
- Fyri *lønir* er 2014 og 2015 upproknað frá 'Elektron' lønum til tjóðarroknskaparlønir.

Kapitul II: Greiningar viðvirkjandi arbeiðsmarknaðinum

II 1. Inngangur

Í hesum kapitli í búskaparfrágreiðingini verða lagdar fram nakrar greiningar viðvíkjandi føroyska arbeiðsmarknaðinum, ið so ella so (beinleiðis ella óbeinleiðis) kunnu hava samband við fíggjarliga haldføri almenna geirans í Føroyum.

Endamálið er at lýsa nakrar liðir í føroyska arbeiðsmarknaðinum, sum møguliga kunnu geva eitt ávegis grundarlag fyri at gera metingar um, hvørt ella hvussu *arbeiðsvirknið í Føroyum* (herundir talið av arbeiðsplássum og manning til tey) kann vaksa, og harvið mæta haldførisavbjóðingini móti føroyska samfelagnum.

Í undanfarnu frágreiðing Búskaparráðsins á vári 2015 var fíggjarliga haldføri almenna geirans í Føroyum neyvari lýst. Fíggjarligu útrokningarnar vístu, at uttan serlig búskaparpolitisk nýskipanar-inntriv er og verður fíggjarstøða almenna geirans í Føroyum ikki haldfør. Hetta tvørrandi haldføri stavar frá demografisku gongdini í Føroyum komandi áratíggju. Talið av *eldri fólki* veksur og fer at vaksa upp aftur meira, samstundis sum talið av *fólki í arbeiðsføru aldursbólkunum* sambært forsøgnunum fer at minka. Hetta merkir størri og vaksandi almennar útreiðslur, samstundis sum almennu skatta- og avgjalds-inntøkurnar (givið ein ávísan produktivitetsvøkstur) fara at standa í stað. Ein slík gongd er sjálvsagt ikki haldfør. Ein slík gongd merkir, at uttan serlig inntriv missir almenni geirin í longdini tamarhaldið á síni skuldarbyrðu. Sum áður nevnt verður burðaravlopið væntandi negativt longu frá 2035.

Nettofráflytingin er møguliga nakað vit kundu havt gjørt nakað við, og møguliga kunnu gera nakað við. Nettofráflytingin í farnum áratíggjum hevur gjørt at vit *ikki* fara at hava eitt nóg stórt tal av fólki í arbeiðsførum aldri til at manna eitt nóg stórt tal av kappingarførum arbeiðsplássum - vit koma at mangla bæði hesi fólk, og vit mangla eisini hesi eftirynsktu arbeiðspláss. Tískil er gongdin í skatta- og avgjalds-inntøkum hins almenna tann, sum hon sambært útrokningum sær út til at verða, og vánaligu útlitini fyri fíggjarliga haldføri almenna geirans eru hareftir.

Inntriv kunnu verða gjørd til tess at skerja *útreiðsluvøkstur* hins almenna (t.d. við pensiónsnýskipan, kommununýskipan o.a.), og við tí endamáli at fáa hevjað *inntøkuvøkstur* hins almenna (t.d. við skatta- og avgjaldsnýskipan, fiskivinnunýskipan o.a.). Ongi inntriv av slíkum slagi eru møgulig uttan at "tað kostar nakað" í hevdvunnum rættindum fyri onkran í føroyska samfelagnum - "smartar" loysnir, ið einki kosta, finnast ikki. *Í hesi frágreiðing Búskaparráðsins verða serlig nýskipanar-inntriv av hesum slagi ikki greinað og umrødd neyvari*, men møguliga í eini seinni frágreiðing.

Demografiski trupulleikin og tann til hendan trupulleika knýtti fíggjarligi haldføristrupulleikin (sum fólkatalsframskrivingarnar geva ábendingar um) stavar frá at vit fara at hava "ónormalt fá" fólk í arbeiðsvirknum aldri. Ein munandi vøkstur í *arbeiðsvirkninum* og harvið skatta- og avgjalds-inntøkunum í Føroyum er tí tann mest eyðsýnta loysnin (men ikki búskaparpolitiskt lættasta loysnin) av haldføris-trupulleikanum hjá almenna geiranum í Føroyum. Ein slík loysn nýtist hinvegin ikki *neyðturviliga* at "kosta" nøkrum í føroyska samfelagnum nakað stórvegis. Heldur tvørtur ímóti - eitt økt arbeiðsvirkni við størri tali av vinnuligum arbeiðsplássum vildið styðjað upp undir inntøkuvøkstur almenna geirans, og tað vildi eisini styðjað upp undir tilflyting millum útisetar. Spurningurin um arbeiðsvirkni er frammanundan eitt høvuðsatlit í búskaparpolitikkinum (sí avsnitt II 7).

Tað er møguligt at landspolitiska skipanin kann skapa eina munadyggari ávirkan til tess at vaksa um atdráttarmegi Føroya sum bú- og arbeiðsstað hjá heimabúgvandi og útisetum. Hetta seinasta var endamálið hjá tí arbeiðsbólki í Vinnumálaráðnum, sum í 2013 gjørdi álitið um "fólkaflyting og fólkavøkstur"¹⁴.

Eitt er vaksandi atdráttarmegi hjá Føroyum sum bú- og arbeiðsstað hjá heimabúgvandi og útisetum. Hetta er ein neyðug fortreyt fyri fólkavøkstri. Hetta er bara ikki nóg mikið sum fortreyt. Nakað annað

¹⁴Vinnumálaráðið 2013: Álit til frama fyri fólkavøkstur.

enn atdráttarmegi er um samsvarandi arbeiðspláss í Føroyum eru tøk. Sum nú er hava vit ikki passandi arbeiðspláss til øll tey, ið vildu búð og arbeitt í Føroyum. Hesin seinasti spurningurin varð ikki neyvri viðgjørður í álitinum hjá Vinnumálaráðnum um "fólkaflyting og fólkavøkstur".

Áðurnevndi arbeiðsbólkur hjá Vinnumálaráðnum legði serligan dent á vøkstur í útbúgvingarmøguleikum í Føroyum. Hetta er skilvíst, tá gongdirnar allastaðni á arbeiðsmarknaðinum bera við sær vaksandi eftirspurning eftir útbúgvnari arbeiðsmegi. Nakað annað er so spurningurin um at finna ella skapa arbeiðspláss til útbúgvnu arbeiðsmegina. Sama kann sigast um árliga tiltakið "Jobmatch". Seinastu eftirmetingarnar av hesum tiltaki benda á eina vaksandi atdráttarmegi hjá Føroyum sum bú- og arbeiðsstað hjá búfastum og útisetum¹⁵. Hinvegin lættir ein slík vaksandi atdráttarmegi ikki um fíggjarliga haldføristrupulleikan hjá Føroyum, um eitt samsvarandi tal av arbeiðsplássum ikki verða skapt ella tøk í Føroyum¹⁶.

Tað er møguligt at landspolitiska skipanin kann ávirka munadyggari til tess at:

- (1) vaksa sum *atdráttarmegi* Føroya sum bú- og arbeiðsstað hjá heimabúgvandi og útisetum, og
- (2) eisini at ávirka soleiðis, ein samsvarandi vøkstur verður í *arbeiðsvirkni og í arbeiðsplássum* í Føroyum¹⁷.

Bæði hesi eru neyðug til tess at vaksa um *talið av fólki í arbeiðsførum aldri* gjøgnum minkaða fráflyting og øktari tilflyting av útisetum, og til tess at bøta um fíggjarliga haldføri almenna geirans gjøgnum øktar skatta- og avgjalds-inntøkur frá slíkum fólkavøkstri.

Føroyski arbeiðsmarknaðurin sær út til at vera rættiliga torgreiddur. Stórir partur av búføstu arbeiðsmegini er í arbeiði hjá arbeiðsgevarum í útlandum, samstundis sum rættuliga nógvir útlendingar arbeiða í Føroyum, samstundis sum ein partur av potentiellu føroysku arbeiðsmegini er ella hevur verið undir lestri og læru í útlandum, og samstundis sum fólkasamansetingin á kyn og aldur er skeiklað.

Mótsagnarliga er føroyski arbeiðsmarknaðurin samstundis einfaldur. Hann er nevnliga sera líkur arbeiðsmarknaðinum í nærum øllum útryðukjum í størri londum – sum td. Bornholm, Lolland, Lofoten og Mors. Aðalmunurin á Føroyum og hesum útryðukjum er, at Føroyar hava átikið sær ábyrgdina av eignum almennum útreiðslum og inntøkum. Tískil kunnu avlagingarnar í føroyska arbeiðsmarknaðinum geva almenna geiranum í Føroyum ein fíggjarligan haldføristrupulleika. Nevndu útryðuki kunnu hinvegin ongantíð fáa ein slíkan fíggjarligan haldføristrupulleika – haldførinum hjá almenna geiranum í útryðukjum taka bæði staturin og tær fíggjarliga best staddu kommunurnar í ríkinum sær av.

Í avsnitti II 2 verður hugt at nøkrum øðrum eyðkennum við føroyska arbeiðsmarknaðinum, herundir parttíð/ heiltíð og kyn og inntøka.

Í avsnitti II 3 verða útbúgvingarval og útbúgvingarstöðin føroyinga lýst neyvri við greiningum av hagtølum frá Manntali og Studna. Upplýsingar um áramál til pensjónering eru eisini gagnnýttir í greiningunum. Eisini verður útbúgvingarstöðin føroyinga (slag og støði) sammett við útbúgvingarstöðuna hjá íbúgvunum í hinum norðurlondunum.

Avsnitt II 4 gevur eina lýsing av allari búfjöldini millum 18 og 67 ár hvat viðvíkur útbúgving, vinnu, starvi, miðalløn og áramál til fráfaringaraldur (67 ár). Hagtølini eru grundaði á upplýsingar frá Manntali og TAKS (samankoyring).

¹⁵ Samrøður við "Syntesa", ið skipar fyri tiltakinum við "Jobmatch".

¹⁶ Tær kanningar, sum Norðuratlantsbólkurin á fólkatingi fekk gjørt í 2007-2009 viðvíkjandi fólkaflyting, snúðu seg eisini mest um atdráttarmegi Føroya og Danmarkar, tá tað snýr seg um fólkaflyting. Norðuratlantsbólkurin á Fólkatingi (2007): Hagtøl um føroyskar útisetar. (Kann takast niður frá heimsíðu tjóðveldis). Norðuratlantsbólkurin á Fólkatingi (2008): Hví føroyingar búseta seg í Danmark. (Kann takast niður frá heimsíðu tjóðveldis). Norðuratlantsbólkurin á Fólkatingi (2009): Eg vil so fegin hava, at børnini læra føroyskt. (Kann takast niður frá heimsíðu tjóðveldis).

¹⁷ Vanliga geva í stutta siktinum ikki-skattafíggjaði arbeiðspláss meira íkast til nettoinntøkur hins almenna enn skattafíggjaði arbeiðspláss. Givið støddina á føroyska búskapinum, má roknast við at nýggj arbeiðspláss í Føroyum í høvuðsheitum mugu finna sínar marknaðir í útlandum.

Avsnitt II 5 gevur eina lýsing av uttanlandsinntøkunum frá fastbúgvandi í Føroyum, og eina lýsing av hesum partinum av arbeiðsstyrkini hvat viðvíkur útbúgving, starv, vinnu, miðalløn og áramál til fráfaringsaldur (67 ár). Eisini er lýst nýtslan av serskipanum sum DIS, NIS o.l.

Avsnitt II 6 gevur eina meting av kanningunum hjá Norðuratlantsbólkinum á fólkatingi fyri nøkrum árum síðani. Hesar kanningar snúðu seg mest um atdráttarmegina hjá Føroyum og útlandinum tá tað snýr seg um fólkaflyting.

Í avsnitti II 7 verður týðningurin sum heild av øktum arbeiðsvirkni lýstur neyvari. Spurningurin um at "styðja upp undir arbeiðsvirkni" er sera týðandi í øllum búskaparpolitikki uttan mun til politiskan lit, og serstakliga er hesin spurningur týðandi fyri Føroyar, ið hava útlit til at fáa "ónormalt fá" arbeiðsvirkin fólk í skattgjaldandi aldri.

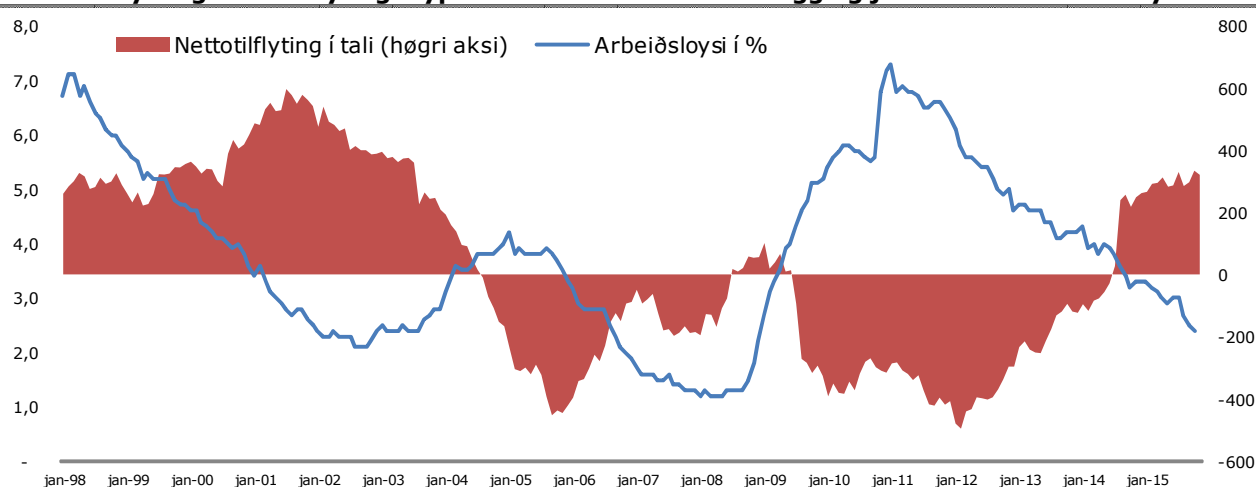
Í appendix er givin ein lýsing av samanhanginum millum arbeiðsproduktivitets-vøkstur, arbeiðsvirknis-vøkstur, búskapar-vøkstur og broytingum í fíggarligum haldføri.

II 2. Nøkur eyðkenni við føroyska arbeiðsmarknaðinum

Verður nettotilflyting hildin upp ímóti konjunkturgongdini sæst ein samanhangur (sí niðanfyristandi mynd), ið vísir at nettotilflytingin/nettofráflytingin ikki bara er eitt bygnaðarligt (strukturelt) fyrbrigdi¹⁸, men eisini er konjunkturtreytað.

Mynd II 1 niðanfyri vísir sambandið millum arbeiðsloysi og nettotilflyting frá januar 1998 til november 2015. Tølini fyri nettotilflyting byggja á leypandi 12 mánaðar samanlegging, sum vísir trendin í gongdini. Myndin vísir at nettofráflytingin sum heild hevur verið rættiliga stór í tíðarskeiðinum. Trý tíðarskeið hava verið við positivari nettotilflyting, nevnliga árin 1998-2004, 2009 og 2014-2015. Størri arbeiðsloysi í Føroyum sýnist at minka um nettotilflytingina og øvugt, tó at uttan at hetta samband forkláar alla variáiónina í tølunum. Myndin niðanfyri gevur eisini eina ábending um hvussu flytifør føroyska arbeiðsmegin er.

Arbeiðsloysi og nettotilflyting leypandi 12 mánaðar samanlegging jan-98 - nov-15 Mynd II 1

Kelda: Hagstovan

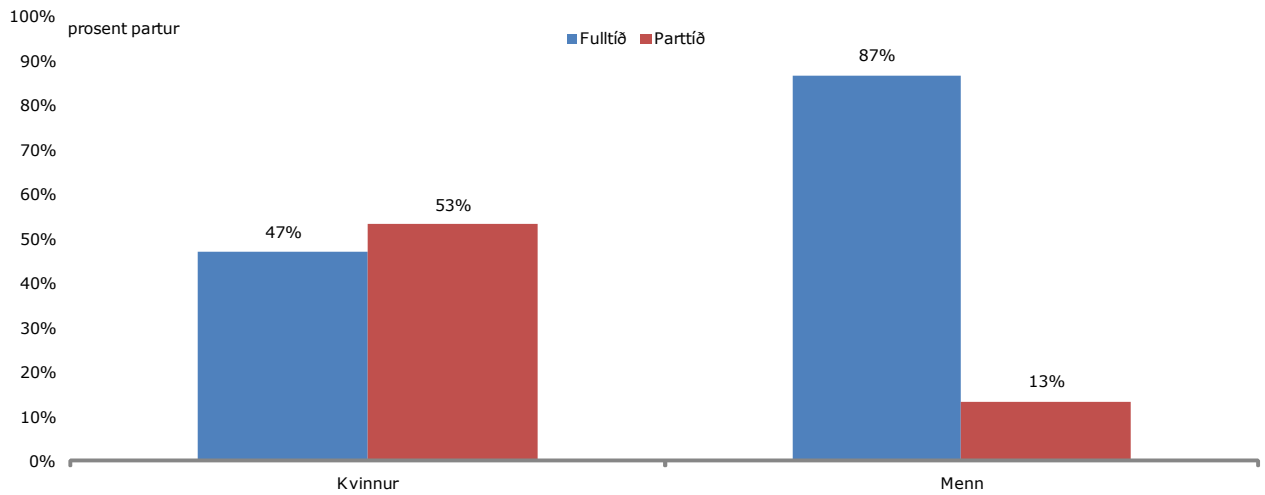
Kvinnuunderskotið í føroysku búfjældini er eisini væl kent. Eisini er væl kent, at hóast størri føðitítleika hjá føroyskum kvinnum enn aðrastaðni, ger lítt talið av burðardyggum kvinnum í føroysku búfjældini at burðaravlopið verður í minna lagi sum íkast til fólkaøkstur. Eldingin av búfjældini í komandi árum fer at geva eitt eyka ískoyti til minking av burðaravlopinum, ið sum nevnt gerst negativt eftir 2035. Kvinnuunderskotið í føroysku búfjældini og á føroyska arbeiðsmarknaðinum er ein torgreiddur trupulleiki, ið helst ikki verður loystur ella linnaður uttan serlig átøk.

Úrslitini frá manntali í 2011 vísa m.a. at prosentparturin av føroyskum kvinnum við partíðararbeiði er nógv størri í Føroyum enn í flestøllum øðrum londum. Manntal vísti eisini at partíðararbeiði er meira vanligt í Føroyum hjá monnum enn í nógvum øðrum londum¹⁹.

Mynd II 2 niðanfyri vísir prosent partarnar við fulltíð ávikavist partíð fyri menn og kvinnur. Umleið 25% hava ikki í Manntali upplýst um fulltíð/partíð, og eru hesi 25% ikki tikin við í útrokningarnar.

¹⁸ Tvs. eitt fyrbrigdi, ið hongur saman við sermerka føroyska vinnubygnaðin, og harvið eisini føroyska arbeiðsmarknaðin við sínum serskilda útboði av arbeiðsplássum (eftirspurning eftir arbeiðsmegi).

¹⁹ Hagstova Føroya: <http://www.hagstova.fo/fo/manntalsgrunnur/arbeidi/arbeidsvirkni-hjunastoda> (24.11.15)

Kelda: Manntal

Ein í mun til onnur lond óvanliga stórir partur av 15 til 64 ára gomlum eru arbeiðsvirkin²⁰. Tann stóri prosentpartur av arbeiðsvirknum 15-64 ára gomlum í Føroyum kann móguliga verða forkláraður við at partíðararbeiði fyrri tímaløn er meira atkomuligt í Føroyum, og eisini meira vanligt í Føroyum enn í øðrum londum. Vinnubygnaðurin í Føroyum er øðrvísi enn nógva aðrastaðni. Nógv slík partíðarstørv eru til dømis innan fiskavirkisídnaðin, sum fyllir lutfalsliga nógv í føroyska vinnubygnaðinum. Eisini eru nógv partíðarstørv innan ansingaryrkið (pedagogar og sjúkrarøkt) og innan handils- og matstovuvyrkið. Samstundis eru ábendingar um at nógvar føroyskar kvinnur við partíðararbeiði ynskja fulltíðararbeiði, men at hetta ikki letur seg gera²¹. At hava fólk í tímaløntum starvi heldur enn í føstum starvi er ofta fyrimunarligari fyrri arbeiðsgevaran – givið føroyska vinnubygnaðin og sereyðkenni hansara.

Støðugari rávørutilgongd innan fiskavirkisídnaðin kundi móguliga broytt hendan serliga eginleika við føroyska arbeiðsmarknaðinum. Ein betri atgongd til útlandskar marknaðir fyrri meirframleiddar vørur kundi móguliga havt somu ávirkan - tó uttan at hetta neyðturviliga minkaði um prosenttalið av arbeiðsvirknum, ið sum nevnt hevur verið sera stórt í Føroyum sammett við onnur lond.

Manntal 11.11.2011 vísti at Føroyar útbúgvingarliga eru í trimum "deildum":

- ✓ Lægsta útbúgvingarstigið er í Sandoy og Suðuroy, skilt soleiðis at at har eru flest við útbúgvingum styttri enn 1 ár eftir fólkaskúlan, og fæst við miðnáms- og yrkisútbúgvingum (31-33%) og longum útbúgvingum (1,7-1,8%).
- ✓ Hægsta útbúgvingarstigið er í Suðursteymoy, har 8% hava hægri útbúgvingar, og har tey fæstu (bert 29%) einans hava fólkaskúlan.
- ✓ Í hinum økjum (Norðuroyar, Eysturoy, N-Streyroy og Vágar) er útbúgvingarstigið rættuliga javnt býtt - við 2-3% við hægri útbúgvingum, og við hinum útbúgvingarstiginum miðskeiðis millum stiginum í Sandoy- og Suðuroy og Suðurstreyroy.

Manntal 11.11.2011 vísti eisini at "umsorgan" og "søla" telja sum teir nógv størstu starvsbólkar hjá kvinnum, og at fá mannfólk arbeiða í hesum størvum. Hjá mannfólki telur sum tann nógv størsti starvsbólkurin "tøknings inn vísindi, verkfrøði, skipaferðslu", ið m.a. fevnir um yvirmenn á skipum, byggifrøðingar og maskinmeistarar. Sum kunnugt hevur ein lutfalsliga stórir partur av hesum starvsbólki starv í útlandum. Aðrir starvsbólkar, har tað so at siga bara arbeiða menn, er ikki óvæntað

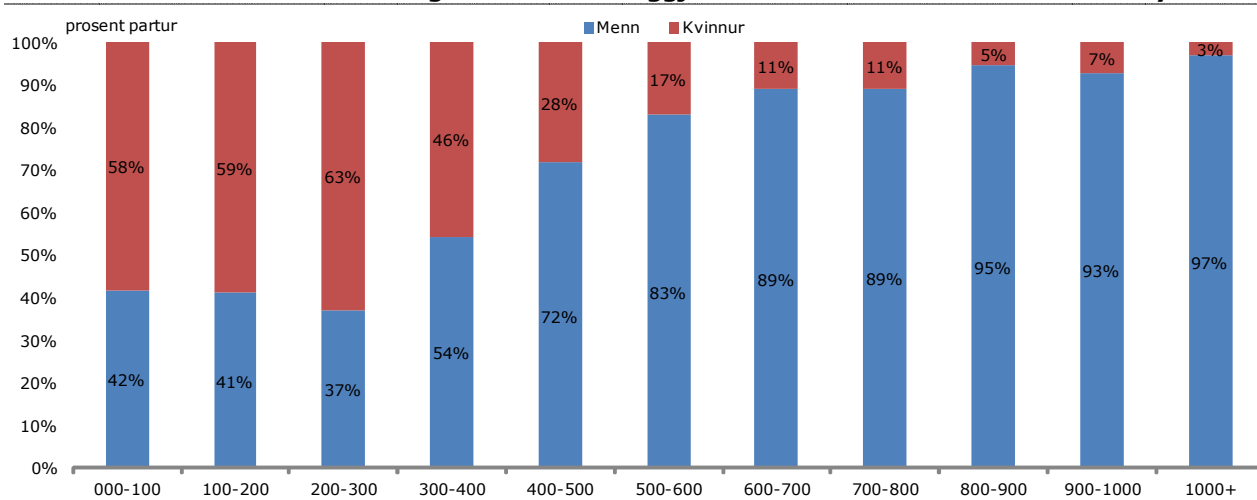
²⁰ Kelda: <http://www.hagstova.fo/fo/talt-og-hagreit/arbeidi>

²¹ Samrøður við Samtak og Føroya Pedagogfelag.

byggihandverk, bil- og maskinföring og fiskiveiða. Innan undirvísing arbeiða nökulunda líka nógvir menn sum kvinnur²².

Mynd II 3 vísir lutfallið av ávíkavist monnum og kvinnum millum 18 og 66 ár í 100-tkr.-inntøkubólkum upp til 1 mió. kr. um árið. Í teimum lágu inntøkubólkunum er tað lutfalsliga fleiri kvinnur enn menn. Tá inntøkan kemur upp um 400 tkr. minskar prosentparturin av kvinnum stórliga. Hagtølini í niðanfyrri standandi myndum eru grundaði á upplýsingar frá TAKS, soleiðis sum endaskráin hjá TAKS var dagførd í oktober 2015.

Lutfallið av ávíkavist monnum og kvinnum sum liggja í 100-tkr.-inntøkubólkum **Mynd II 3**

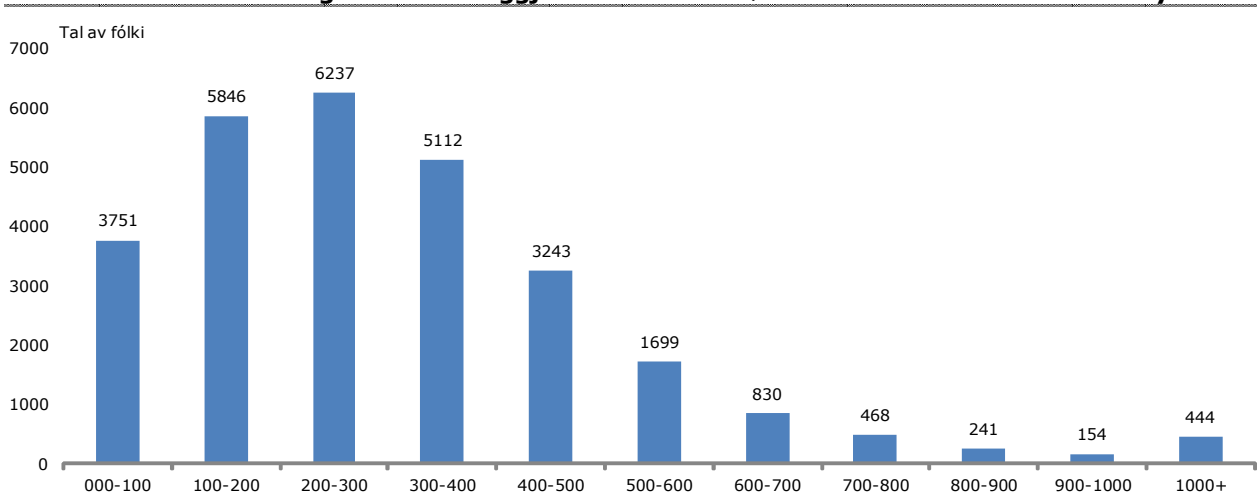

Kelda: TAKS

Mynd II 4 vísir, hvussu nógv fólk eru í teimum ymsu 100-tkr.-inntøkubólkunum (inntøkan er fyri 2014). Fólkaríkasti inntøkubólkurin er bólkurin við inntøku millum 200 og 300 tkr. um árið (6237 fólk).

Um vit samanbera mynd II 3 við mynd II 4 og bara hyggja at inntøkubólkinum yvir eina mió. kr., síggja vit at talið av fólki í hesum inntøkubólki er 444, og at bert 3% av hesum 444 fólki (ella 14 í tali) eru kvinnur, hini 430 fólkinu eru menn.

Tal av fólki millum 18 og 66 ár sum liggja í 100-tkr.-inntøkubólkum **Mynd II 4**

Kelda: TAKS

²² Manntal, op.cit.

II 3. Útbúgvingarval og útbúgvingarstöðaða føroyingja

Í hesum avsnitti verður útbúgvingarval og útbúgvingarstöðaða føroyingja lýst neyvri við greiningum av hagtølum frá Manntali 11.11.11 og seinastu hagtølunum frá STUDNA.

Við at rokna áramál til pensjónsaldur (67 ár) hjá búfjældini, og við at sammeta við talið av fólki undir útbúgving, ber til at fáa eina hóming av, hvussu nógv størv kunnu gerast tøk fram til 2024.

Útbúgvingarstöðaða føroyingja (slag og støði) verður eisini sammett við útbúgvingarstöðaðuna (slag og støði) í hinum norðanlondunum.

Niðanfryri standandi talva II 1 lýsir *útbúgvingarval og útbúgvingarstöðaðu føroyingja* millum 18 og 67 ár, tá tað snýr seg um hægri útbúgvingar. (Talvan fevnir bara um hægri útbúgvingar, og tølini eru frá 2014).

Fyrsta tal kollonnan ("undir útbúgving") vísir talið av føroyskum lesandi á ymsum sløgum av hægri útbúgvingum, í Føroyum og eisini í útlandum (tvs. bachelor og master, undantikið ph.d.). Tølini í fyrstu kollonnu eru upplýst frá Studna fyri 2014, og eru hesi tølini m.a. grundað á umsóknirnar um ferðastuðul.

Onnur tal kollonnan ("útbúgvín íalt") vísir talið av fólki millum 18 og 67 ár við teirru hægstu útbúgving við árslok 2014. Tølini í aðru kollonnu stava frá Manntali 11.11.11.

Triða tal kolonnan ("Útbúgvín 57 ár +") vísir hægstu útbúgving hjá teimum fólki í búfjældini, sum vóru yvir 57 ár í 2014, og sum tí væntandi verða pensjónerað innan ár 2024. Hesi tølini stava eisini frá Manntali 11.11.11.

Fjórða tal kollonnan ("lesandi"/("tørv innan 10 ár")) vísir lutfallið millum talið av lesandi og talið av fólki, sum væntandi vera pensjóneraði innan ár 2024. Fjórða kollonnan gevur tí fyri ymsu útbúgvingarsløgini eina ábending um, hvussu nógv størv verða tøk vegna pensjónering av fólki, sæð í mun til talið av lesandi í útbúgvingarbólkunum.

Til dømis vísir talvan, at í 2014 vóru 102 læknalesandi. Samstundis vóru í Føroyum 70 læknar undir 67 ár. Av hesum 70 læknum verða 28 pensjóneraðir sum minst 67 ára gamlir innan 10 ár. Tískil er lutfallið 0,27 (28 deilt við 102). Uttan at tikið fyrivarni fyri serligum viðurskiftum vildi hetta merkt, at tað eru nógv fleiri læknalesandi enn tað verða tøk størv vegna fráfarir við eftirløn innan 10 ár. Hetta er tó ikki so. Eitt stórt av læknum arbeiða hóast teir eru yvir 67 ár. Hesi eru ikki við í hagtølunum omanfyri. Eisini eru eitt stórt tal av læknastørvum ósett. Læknar kunnu eisini flyta av landinum og talið av læknalesandi broytist alla tíðina. Hetta er dømi um at talvan má lesast við stórsta varsemi.

Einastu útbúgvingarnar við samsvari millum talið av lesandi og talið av tøkum arbeiðsplássum vegna fráfarir við eftirløn, eru útbúgvingar sum fólkkaskúlalærarar, heilsufrøðingar (te. meginparturin sjúkrarøktarfrøðingar) og flutningstænastur (te. meginparturin navigatørar og maskinfólk). Tað er merkisvert, at hetta er útbúgvingar, sum í sera stóran mun verða tiknar í Føroyum. Ein forkláring kundi verið, at tað hevur eydnast føroyska útbúgvingarverkinum at leggja beintrakandi ætlanir um upptøkur av lesandi fyri hesar útbúgvingar. Vit vita eisini, at ein stórur partur av navigatørunum og maskinmeistarunum arbeiða fyri útlendskar arbeiðsgevarar. Sjálvsagt merkir hetta ikki at starv er garanterað til tey, sum eru í gongd við júst hesar útbúgvingar.

Fyri øll onnur sløg av útbúgvingum, sum ofta verða tiknar í útlandum, eru fleiri lesandi enn væntandi tøk størv vegna fráfarir við eftirløn. Hjá nógvum sum lesa uttanlands eru sostatt ikki nóg nógv størv í Føroyum at koma heimaftur til. Kanningarnar hjá STUDNA benda eisini á, at einans eitt sindur meira enn helmingurin av teimum lesandi uttanlands koma heimaftur aftaná loknan lestur (sí talvu II 6).

Høvuðsniðurstøðan er sostatt at tað ikki eru nóg nógv stórv í Føroyum til hesi fólk, sum eru undir hægri útbúgvingum. Skulu fleiri stórv koma, mugu tey skapast í eini vinnu- og samfelagsbroytandi tilgongd serliga innan privata geiran, tí sum kunnugt er almenni geirin darvaður av einum haldførstrupulleika.

Vit kundu eisini havt valt 5 ár ístaðin fyri 10 ár til fráfarir við eftirløn. Gjördu vit hetta, var samlaða talið av tøkum stórvum 733 ístaðin fyri 1568, sum er eitt sindur minni enn helmingurin.

Talva II 1 Útbúgvingarval og útbúgvingarstøða føroyinga millum 18 og 67 ár í 2014

Hægri útbúgvingar	Undir útbúgving	Útbúgvin íalt	Útbúgvin 57 ár +	Lesandi/(stórv innan 10 ár)
Fólkaskúlalærarar	242	876	299	1,24
Hugvísind	293	282	66	0,23
Samfelagsfrøði	476	778	129	0,27
Løgfrøði	104	118	27	0,26
Nátturuvísind herundir KT	191	204	40	0,21
Verkfrøði og líknandi íalt	229	509	118	0,52
Læknar	102	70	28	0,27
Heilsufrøðingar	186	677	189	1,02
Onnur heilsuútbúgving	139	375	94	0,68
Námsfrøðingar	249	789	135	0,54
Flutningstænastur	351	1388	349	0,99
Ógreinað		403	94	
Íalt	2562	6469	1568	0,61

Kelda: Studni og Manntal (Hagstovan)

Viðmerkingar til útbúgvingarnar:

Fólkaskúlalærarar: Íroknað cand.pæd.

Hugvísind: Íroknað list og design

Samfelagsfrøði: Íroknað búskaparfrøði (vinnu- og tjóðbúskaparfrøði), sosiologi og sálarfrøði

Løgfrøði: Útbúgvin master og lesandi master og bachelor

Nátturuvísind herundir KT: Lív-, alis-, evna-, stódd- og hagfrøði umframt allar KT útbúgvingar

Verkfrøði og líknandi íalt: Íroknað byggifrøðingar og arkitektar

Læknar: Útbúgvin master og lesandi master og bachelor

Heilsufrøðingar: Sjúkrkrarøktarfrøðingar (flestu) og eisini jarðarmøður, master og yrkisbachelorar

Onnur heilsuútbúgving: Djóralæknar, Tannlæknar, bioanalytikarar, fysio- og ergoteraputar og farmaceutar

Námsfrøðingar: ikki íroknað cand.pæd

Flutningstænastur: Skiparar, navigatørar, maskinmeistar, pilotar ol.

Ógreinað: Ógreinað fyri útbúgvin frá Manntali 2011. Orsøkin kann vera tvørrandi skráseting í Manntali, ella tvørrandi tilskiling av útbúgving, tó at tað er talan um hægri útbúgving.

Í talvu II 2 er støðan hjá 7 serstøkum lestrarløgum lýst í samsvari við uppsetingina í talvu II 1 omanfyri. Valið av hesum 7 lestrarløgum er gjørt eftir hvørji dátú hava verið tøk. Fyri hesar 7 útbúgvingarnar er lítið samsvar millum talið av lesandi og komandi tøk stórv vegna fráfarir við eftirløn. Sum víst undir umrøðuni av læknum, mugu tølini lesast við fyrivarni.

Talva II 2 Útbúgvingarval og útbúgvingarstøða føroyinga millum 18 og 67 ár í 2014 fyri sjei úrvaldar útbúgvingar

Hægri útbúgvingar	Undir útbúgving	Útbúgvin íalt	Útbúgvin 57 ár +	Lesandi/(stórv innan 10 ár)
Sálarfrøði	59	33	8	0,14
Stjórn málafrøði	121	47	5	0,04
Søgu og fornfrøði	52	25	5	0,10
Fremmand mál og bókm.	68	56	8	0,12
Føroyskt mál	37	28	11	0,30
Lívfrøði	47	33	9	0,19
Dátufrøði	72	21	3	0,04
Íalt	456	243	49	0,11

Kelda: Studni og Manntal (Hagstovan)

Viðmerkingar til útbúgvingarnar:

Fyri øll útbúgvingarsløgini er hetta galdandi: Lesandi ("undir útbúgving") er bachelor og master, meðan "útbúgvin" er bara master.

Sálarfrøði: Undir hesum eru fleiri sløg av sálarfrøðiligum útbúgvingum.

Stjórnmálafrøði: Herundir fólk undir útbúgving í Føroyum (bachelor)

Søgu og fornfrøði: Herundir fólk undir útbúgving í Føroyum (bachelor)

Fremmand mál og bókm.: Fleiri ymisk mál og annars bókmentir

Føroyskt mál: Herundir fólk undir útbúgving í Føroyum (bachelor)

Lívfrøði: Herundir fólk undir útbúgving í Føroyum (bachelor), tó mest uttanlands

Dátufrøði: Serliga her er samanberingin við masterútbúgving ikki bein, tí fleiri dátufrøðingar hava styttri útbúgvingar

Talva II 3 vísir útbúgvingarstöði norðurlendinga (undantikið íslendinga). Talvan vísir talið av fólki millum 15-74 ár við tí hægstu útbúgving, sum hesi fólk hava. Tølini í talvuni fevna bara um árið 2011.

Ein samanbering í Talvu II 3 av Føroyum og hinum londunum bendir á at útbúgvingarstöðið í Føroyum er á hædd við útbúgvingarstöðið í hinum norðanlondunum. Viðvíkjandi grundskúla-útbúgving sum hægstu útbúgving liggja vit á nøkulunda sama støði sum Danmark, men tó ikki so fyrimumarlíga sum Svørríki. Tá tað snýr seg um miðnáms- og yrkisútbúgvingar liggja vit á miðalstöði. Talvan vísir eisini, at Føroyar viðvíkjandi hægri útbúgvingum liggja væl fyri; her liggja bara Finnland og Noregi eitt vet hægri enn Føroyar.

Talva II 3 Útbúgvingarstöði føroyinga millum 15 og 74 ár sammett støðið í hinum norðurlondunum í 2011

Støði av útbúgving	Danmark	Føroyar	Grønland	Finland	Áland	Noreg	Svørríki
Grundskúlin	31%	30%	68%	28%	37%	26%	21%
Miðnáms- og yrkisútbúgvingar	40%	40%	22%	42%	40%	41%	50%
Hægri útbúgving	25%	29%	11%	30%	23%	30%	26%
Ikki tilskilað/ókent	4%	0%	0%	0%	0%	3%	2%
Tilsamans í %	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Tilsamans í tølum	4.174.403	33.244	42.813	4.068.552	21.056	3.640.460	6.940.593

Kelda: Nordisk Statistisk Årbog

Talva II 4 niðanfyrir vísir býtið í 2011 av teimum hægst fullførdu útbúgvingum hjá fólki í norðanlondum. Í mun til talvu II 1 og II 2 fevnir talva II 4 um øll sløg av útbúgvingum og ikki bara um hægri útbúgvingar. Munurin millum talva II 3 og II 4 er at talva II 3 vísir stigauppbýtið, tvs. útbúgvingarlongd, meðan talva II 4 vísir slagid av útbúgving.

Talva II 4 vísir at Føroyar liggja høgt tá tað snýr seg um samfelagsvísindi, lögfrøði, handil oa. (fólk, ið hava staðið í læru í handli eru við her). Føroyar liggja eisini serliga høgt innan flutningstænastur, sum eisini fevnir um navigatørar og maskinfólk. Hesi seinastu eru fyri ein part í arbeiði fyri útlandskar arbeiðsgevarar.

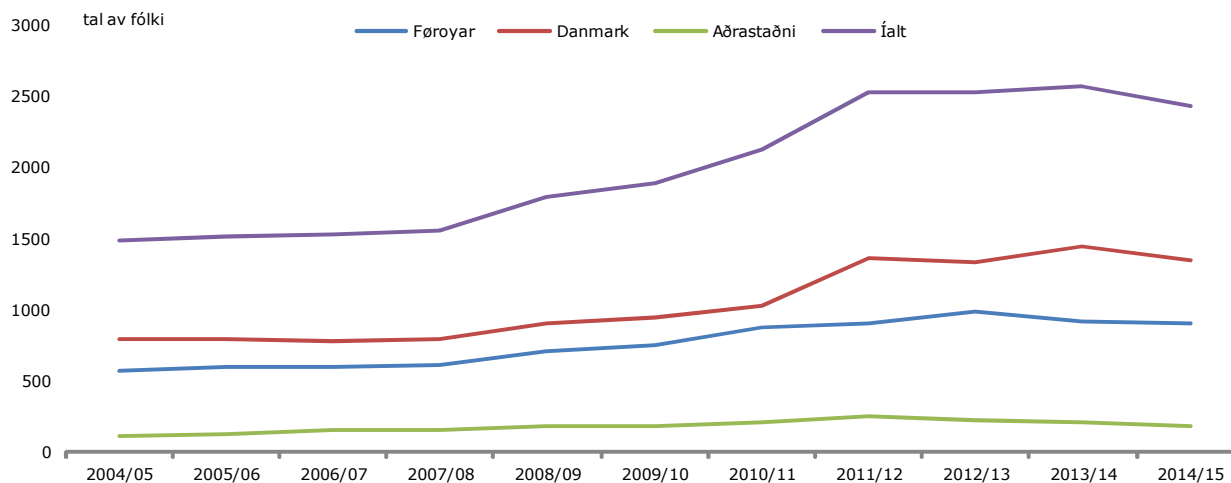
Talva II 4 Útbúgvingarslag føroyinga millum 15 og 74 ár sammett útbúgvingarslagið í hinum norðurlondunum í 2011

Slag av útbúgving	Danmark	Føroyar	Grønland	Finland	Áland	Noreg	Svørríki
Grundútbúgving	34%	35%	70%	36%	44%	38%	30%
Námsvísind og læraraútbúgvingar	3%	6%	2%	2%	2%	6%	6%
List og humaniora	4%	2%	1%	4%	2%	4%	4%
Samfelagsvísindi, lögfrøði, vinnufyrising oa.	19%	17%	7%	13%	13%	13%	15%
Náttúruvísindi íroknað KT	3%	1%	1%	2%	1%	4%	2%
Øll sløg av byggiútbúgving og -læru	17%	15%	9%	21%	13%	14%	19%
Landbúnaður, fiskari og djóralæknafrøði	2%	1%	1%	3%	3%	2%	2%
Heilsu- og almannatænastur	11%	8%	6%	10%	9%	10%	12%
Flutningstænastur og annað	4%	14%	3%	9%	13%	6%	6%
Ikki tilskilað/ókent	4%	0%	0%	0%	0%	3%	4%
Tilsamans í %	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Tilsamans í tølum	4.174.403	33.244	42.813	4.068.552	21.056	3.640.460	6.940.593

Skráin hjá STUDNA yvir stuðul og stuðulsmóttakarar (lestrar- og ferðastuðul) inniheldur nógvar upplýsingar um feroingar undir hægri útbúgving. Skráin verður eisini dagførd við upplýsingum frá Landsfólkayvirlitinum. Hesar upplýsingar geva grundarlag fyri at staðfesta hvussu nógv flyta heimaftur eftir loknan lestur í útlandum.

Mynd II 5 niðanfryri vísir talið av lesandi undir hægri lestri í Føroyum og í útlandum frá 2004/05 til 2014/15.

Føroyingar á hægri útbúgvingum í Føroyum, í Danmark og aðrastaðni 2004-2014 Mynd II 5

Kelda: Studni

Tølini hjá STUDNA fyri lesandi í Føroyum eru uppgjørd við støði í mánaðarliga lestarstuðlinum - øll á hægri útbúgvingum, ið hava fingið hendan stuðulin í skúlaárinum, eru tald við. Tølini fyri lesandi uttanlands eru hinvegin gjørd við støði í ferðastuðlinum - øll á hægri útbúgvingum, ið hava fingið hendan ferðastuðul í skúlaárinum, eru tald við. Lesandi uttanlands er tí bert tald við um tey hava søkt um ferðastuðulin, men roknað verður við, at bert onkur einstakur hevur ikki søkt um hendan stuðul.

Mynd II 5 vísir ein stóran vøkstur í talinum av lesandi seinastu 10 árinum. Møguliga er hesin vøkstur ávirkaður av fíggjarkreppuni frá 2008, tá arbeiðsmøguleikarnir blivu skerdir. Frá 2011/12 er stígur komin í hendan vøkstur, ivaleyst tí at arbeiðsmøguleikarnir eru batnaðir. Talið av lesandi sýnist sostatt eisini at verða ávirkað av konjunkturgongdini. Minkingin seinnu árinum í talinum av lesandi aðrastaðni enn í Føroyum/Danmark er sannlíkt íkominn vegna skerjing av lestrarstuðuli til lesandi uttanfyri norðanland (ÚSUN).

Talva II 5 niðanfryri vísa tølini av lesandi á hægri útbúgvingum uttanlands, býtt á kyn og lestrarár 2004/05-2013/14. Hesi fólk undir hægri útbúgving uttanlands – saman við øðrum fólkum undir útbúgving, læru og møguliga fyribils búseting í útlandum – eru eisini ein potentiellur partur av føroysku arbeiðsmegini.

Tað er merkisvert, at umleið 60% av teimum undir hægri lestri uttanlands eru kvinnur. Hetta gevur nakað at hugsa um, tá vit frammanundan vita, at útlandið hevur stóra atdráttarmegi sum bú- og arbeiðsstaður hjá kvinnum úr Føroyum.

Talva II 5 vísir eins og mynd II 5 at stórir vøkstur hevur verið í talinum av fólkum undir hægri lestri í útlandum fram til 2011/12, tá stígur kom í vøksturin.

Talva II 5 Lesandi á hægri útbúgvingum í útlondum 2004-2014 býtt á kyn

Ár	Kvinnur	Menn	Samlað	Prosent kvinnur
2004/05	541	365	906	60
2005/06	526	391	917	57
2006/07	567	362	929	61
2007/08	593	358	951	62
2008/09	681	411	1092	62
2009/10	699	429	1128	62
2010/11	756	484	1240	61
2011/12	967	657	1624	60
2012/13	921	620	1541	60
2013/14	971	678	1649	59

Kelda: Studni

STUDNI hevur eisini havt eftirlit við, hvussu nógv av teimum í útlondum liðugt útbúgvnu (ella endað útbúgvnu) eru komin heim aftur til Føroyar at búgva. Upplýsingar um hetta hevur STUDNI fingið frá Landsfólkayvirlitinum. Viðmerkjast má tó, at árið við seinasta ferðastudninginum er roknað sum tað árið, tá útbúgvingin var liðug. Hendan seinasta fortreytin skapar eina lítla óvissu um uppgerðina, sum tó ikki kann vera heilt av leið. Úrslitið av hesum eftirliti eru víst í talvu II 6 niðanfyri.

Talvan II 6 vísir at vit kunnu rokna við at góður helmingurin av teimum liðugt útbúgvnu flyta aftur til Føroya at búgva, og at hin knappa helvtin verður verandi í útlondum.

Til dømis vísir talvan, at 108 av teimum 187 (ella 58%), sum vórðu liðug við útbúgving sína í útlondum í 2004/05 standa í fólkayvirlitinum í Føroyum í november 2014. Hinvegin síggja vit at av teimum, sum eru liðug í 2013/14 eru bert 45% flutt til Føroya aftur. Tað kann taka nøkur ár at fáa høvi til at flyta heimaftur, og kunnu vit tí rokna við, at tøluni longri aftur í tíð eru meira álítandi.

Hetta eru sjálvsagt avgerandi tøl, sum geva nakað at hugsa um. Talvan vísir eisini um umleið 60% av teimum liðugt útbúgvnu eru kvinnur. Talvan vísir, at tað eru lutfalsliga fleiri kvinnur, sum koma heimaftur enn menn, men munurin er ikki tann stóri.

Talva II 6 Hvussu nógv heimkomin eftir lokna hægri útbúgving í útlondum

Ár	Liðug við útbúgving uttanlands				Heimafturkomin november 2014			Heimafturkomin november 2014 í % av liðug við útbúgving		
	K	M	Íalt	%K	K	M	Íalt	K	M	Íalt
2004/05	107	80	187	57	61	47	108	57	59	58
2005/06	104	93	197	53	51	53	104	49	57	53
2006/07	119	106	225	53	67	47	114	56	44	51
2007/08	125	94	219	57	67	59	126	54	63	58
2008/09	158	96	254	62	85	50	135	54	52	53
2009/10	176	94	270	65	91	44	135	52	47	50
2010/11	125	94	219	57	74	49	123	59	52	56
2011/12	161	122	283	57	89	71	160	55	58	57
2012/13	192	118	310	62	106	57	163	55	48	53
2013/14	205	141	346	59	97	57	154	47	40	45
Øll ár	1472	1038	2510	59	788	534	1322	54	51	53

Kelda: Studni

II 4. Neyvari lýsing av allari búfjældini millum 18-67 ár hvat viðvíkur útbúgving, starv, vinnu, miðalløn og áramáli til pensjónsaldur (67 ár)

Næst geva vit eina lýsing, ið fevnir um útbúgving, starv, vinnu, miðalløn og áramál til fráfaringsaldur (67 ár). Lýsingin er grundað á eina samankoyring við A-TALI av endaskránni hjá TAKS, og upplýsingum frá Manntali 11.11.2011²³.

Mynd II 6 vísir miðal mánaðarlønina í 2014 í tkr. hjá fólki ár við ymsum útbúgvingum, og talið av fólki við viðkomandi útbúgving. Talan er um fólk millum 18 og 66 ár, og talan er um fólk búsitandi í Føroyum 31.12.2014. Talan er eisini um hægstu loknu útbúgving, sum upplýst til Manntal 11.11.2011. Útbúgvingarnar eru í talvuni flokkaðar eftir stødd á mánaðarligu miðallønini (hægst løn ovast).

Hetta merkir, at um persónur hevur lokið eina uppafgur hægri útbúgving aftaná 11.11.2011, er viðkomandi persónur ikki skrásettur við hesi hægstu útbúgving, men tí hægstu útbúgving persónurin hevði 11.11.2011. Lønin er skattskyldug inntøka í 2014 og fevnir um A- og B-inntøku og eisini uttanlandsinntøku. Ovasti ásin á myndini vísir tal av fólki, og niðasti ásin vísir miðal mánaðarinntøku í tkr. í 2014.

Mynd II 6 vátar tað kenda sambandið millum útbúgving og løn – longri útbúgving gevur sum heild eina hægri løn. Tó eru undantøk, serliga viðvíkjandi tøkniligu útbúgvingunum, sum til dømis skipsførarar (bachelor) og tøkni- og KT lærd (yrkis); miðallønin hjá hesum er lutfalsliga høg. Hinvegin liggja útbúgvingar innan umsorgan, t.d. námsfrøði og sjúkrarøktarfrøði (bachelor), lutfalsliga lágt í miðalløn. Fyri hesar útbúgvingar eru kvinnur í stórum meiriluta. Sum heild liggja yrkisútbúgvingar eisini í lægra endanum. Fólk við bara grundskúlaútbúgving (te. 7. flokkur) liggja næstniðast í miðalinntøku.

Mynd II 6 vísir at læknar eru hægst lønti útbúgvingarbólkurin við 77 tkr. í miðal um mánaðin; talið av læknum er 70. Her má aftur viðmerkjast at búfjældin er millum 18-67 ár, og at læknar eldri enn 67 ár ikki eru tiknir við hóast fleiri teirra framhaldandi arbeiða.

Næst læknum í løn koma vinnulívsbúskaparfrøðingar við 56 tkr. í miðal um mánaðin, og er talið av fólki við hesi útbúgving 158. Í hesum bólki eru t.d. løggildir granskoðarar. Talan er sum nevnt um miðalinntøku pr. mánað, og kann hendan miðalinntøka vera ávirkað av, at nakrir heilt fáir vinnulívsbúskaparfrøðingar liggja langt omanfyri hetta miðaltal í løn.

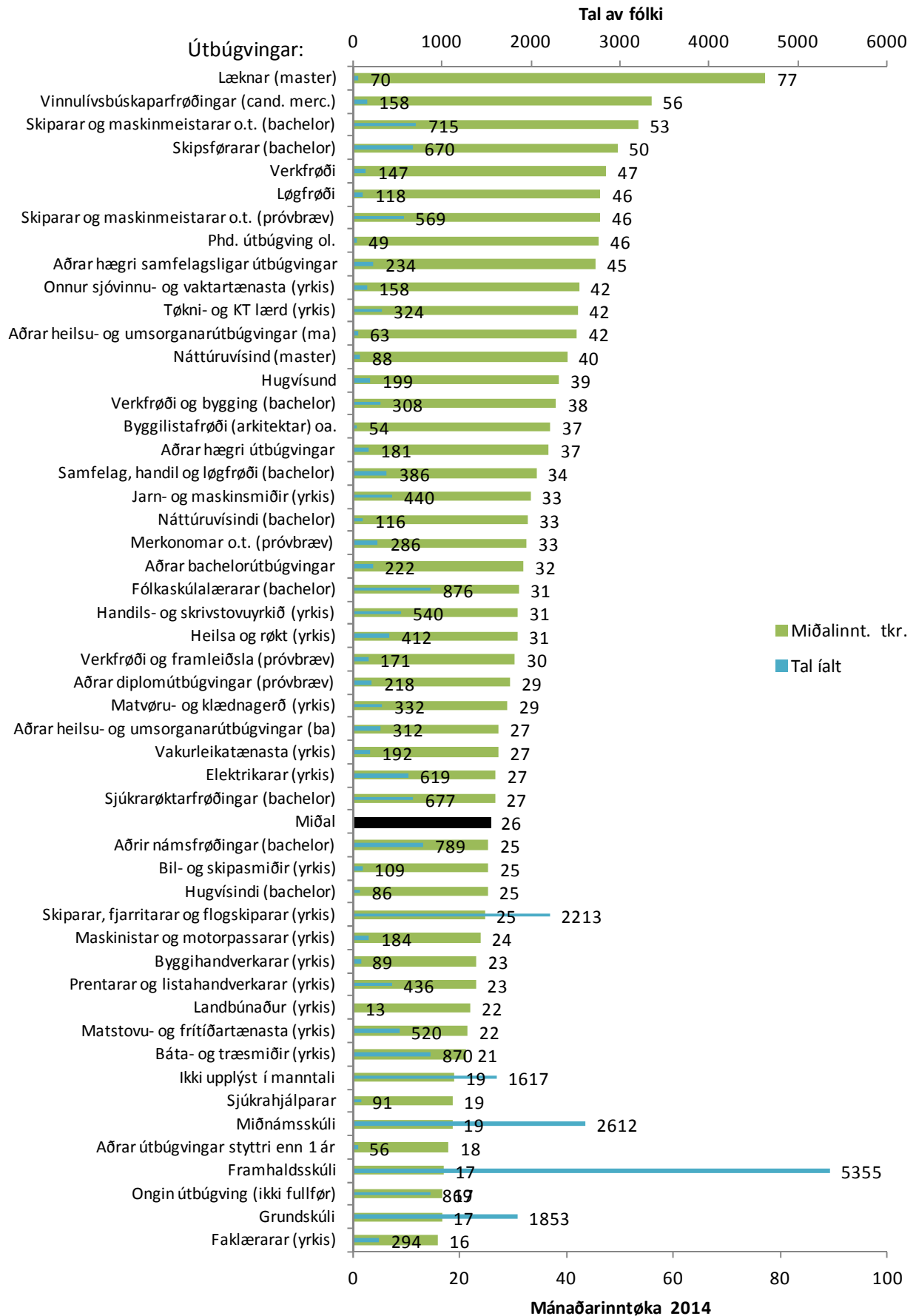
Síðan í røðini av høggløntum koma skiparar og maskinmeistarar við bachelor útbúgving. Hesir vinna 53 tkr. í miðal í mánaðin og er tað 715 fólk í hesi bólki. Her er íroknað uttanlandsinntøka. Hesin bólkurin er tann hægst lønti, um vit bara hyggja eftir uttanlandsinntøkum, sí mynd II 12 í avsnitti II 5.

Miðallønin fyri alla búfjældini upp á umleið 28 túsund fólk er 26 tkr. um mánaðin. Lønarspennið fyri miðal mánaðarinntøkuna er frá 16 tkr. til 77 tkr.

Niðast í løn pr. mánað liggja "faklærarar", fólk við bara grundskúlaútbúgving, og fólk við ongari útbúgving. Fólk við bert framhaldsskúla og miðnámskúla liggja eisini lágt í inntøku. Eingin bólkur eitur "lesandi" – vit rokna við at øll búfjældin er arbeiðsvirkin. Lesandi á hægri útbúgving, sum hava hægstu útbúgving sum til dømis miðnámskúla (hesi eru 2612 í tali og miðalinntøkan er 19 tkr), eru tískil ikki skrásett sum "lesandi", og kunnu í framtíðini fáa eina hægri løn við aðrari skráseting enn "miðnámskúla".

²³ Upplýsingarnir um útbúgving, starv og vinnu stava frá Manntali 11.11.2011. Upplýsingarnir um løn og miðalløn og áramál til fráfaringsaldur (67 ár) í 2014 stava frá endaskránni hjá TAKS, soleiðis sum hendan var dagförd í oktober 2015. Hesir upplýsingarnir frá TAKS fevna tó bert um persónar, sum vóru skrásettir í endaskránni hjá TAKS tann 31.12.2014, og sum tá vóru millum 18-66 ár. Tølini frá TAKS um løn fevna eisini um lønir vunnar úr útløndum.

Mynd II 6 Miðalmánaðarløn og tal av fólki við ymsum útbúgvingum

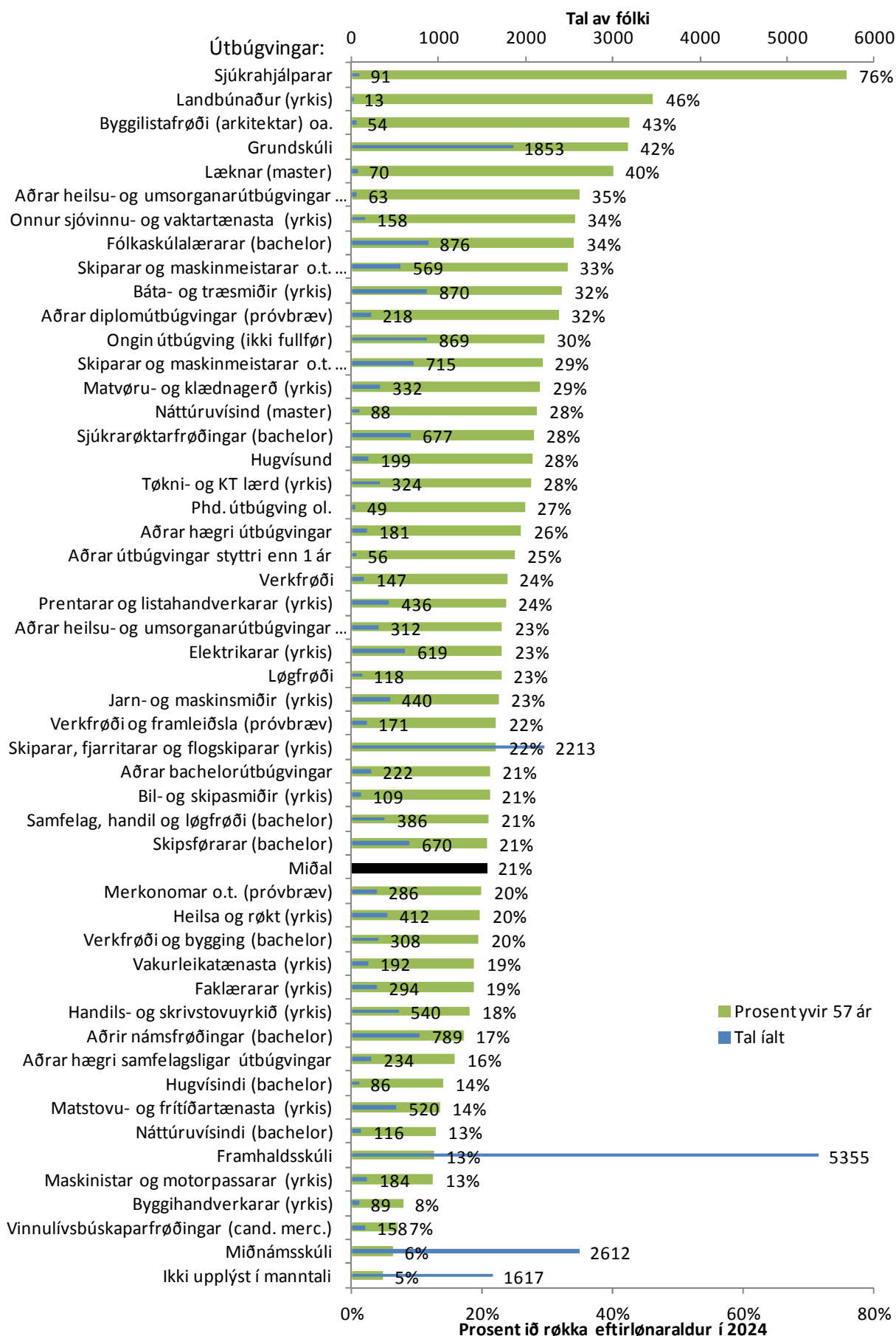

Mynd II 7 vísir fyrri ymsar útbúgvingarbólkar prosenttalið av búfjöldini, sum røkkur 67-ára eftirlønara-aldur innan 10 ár (innan 2024). Í miðal røkkur fimtingurin av búfjöldini henda eftirlønaraaldur innan 2024. Útbúgvingarnar eru í talvuni flokkaðar eftir stødd á prosenttali (stórst prosent ovast).

Mynd II 7 vísir t.d. at av 91 sjúkrahjálparum røkka 76% (69) eftirlønaraaldur innan 2024. Eisini sæst at nógvir læknar fara at náa eftirlønaraaldur innan 2024 (40% av 70), og sama er galdandi fyrri fólkkaskúlalærarar (34% av 876).

Mynd II 7 vísir t.d. at av teimum, sum hava miðnámskúla sum hægstu útbúgving, eru bara 6% (164 av 2612), sum røkka pensjónsaldur innan 2024. Hetta kundi bent á at nógv í hesum bólki eru lesandi. Av vinnulívsbúskaparfrøðingunum eru bert 7% (11 av 158), sum røkka pensjónsaldur innan ár 2024.

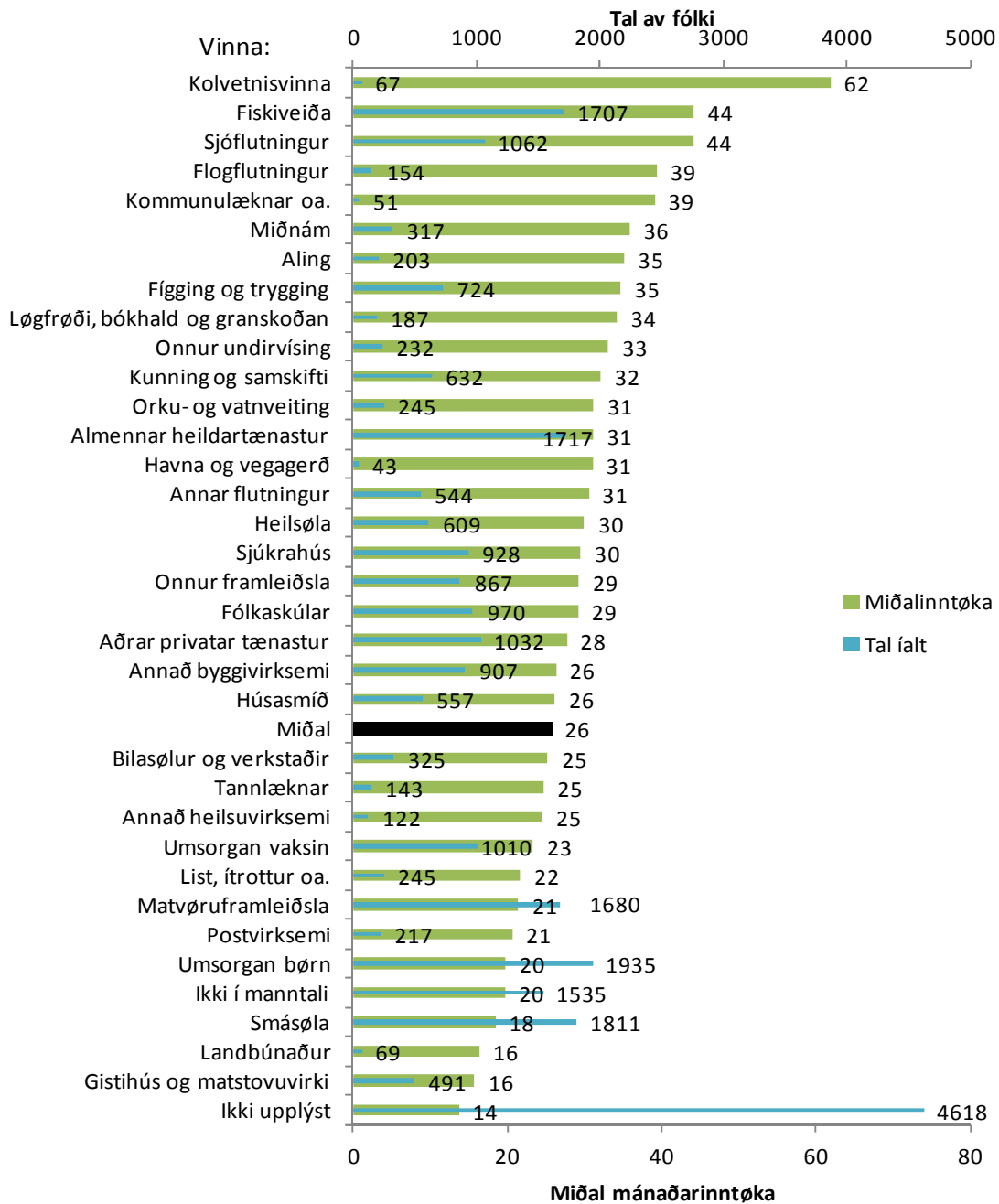
Mynd II 7 Prosent við ymsum útbúgvingum ið rökka fráfaringsaldur innan 2024

Mynd II 8 vísir, tilskilað á vinnur (vinnugreinir), miðal mánaðarløn í 2014 hjá fólki millum 18 og 67 ár, búsitandi í Føroyum 31.12.2014. Vinnurnar eru í talvuni flokkaðar eftir stødd á mánaðarligu miðallønini (hægst løn ovast). Upplýsingarnar um vinnugrein eru sum nevnt frá manntali 11.11.2011. Hetta merkir, at um persónur hevur skift vinnugrein aftaná 11.11.2011, er hann skrásettur við tí vinnugreinini, ið hann var skrásettur at vera í við Manntal 11.11.2011. Lønin er sum nevnt skattskyldug inntøka í 2014, og fevnir um A- og B-inntøku og eisini uttanlandsinntøku. Tvs. at myndin eisini fevnir um útlendskar vinnur.

Mynd II 8 vísir at hægstu løngjaldandi vinnurnar eru kolvetnisvinna, fiskiveiða, sjóflutningur og kommunulæknar. Fyri td. kommunulæknar fevna lønirnar um skrivarar og sjúkrasystrar í kommunulæknapraxis, sama er td. galdandi fyri tannlæknar. Fyri miðnám fevna lønirnar eisini um lønir til skrivstovufólk og húsavørðar. Vinnubólkarnir við lægstu løn eru "gistihús og matstovuvirki" og "smásøla". Eisini eru "umsorgan børn" og "umsorgan vaksin" ein láglønarvinna. Bólkurin "íkki upplýst", sum er lægst løntur, fevnir ma. um fólk, ið eru heimagangandi og eisini ikki fullfør.

Mynd II 8 Miðalmánaðarløn og tal av fólki í ymsum vinnum

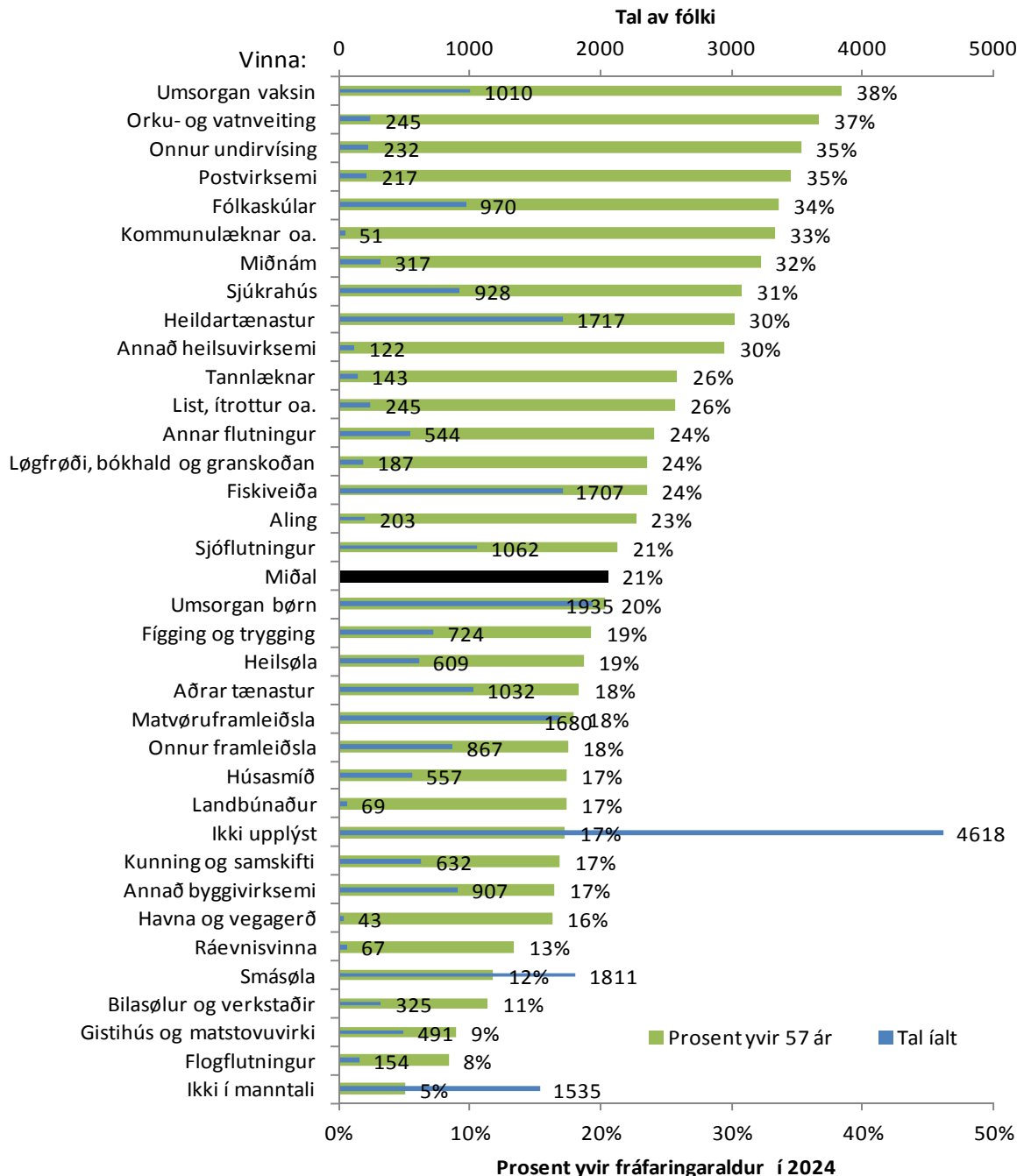

Mynd II 9 vísir prosenttøluni av búfjöldini innan tær ymsu vinnugreinirnar, sum náa 67-ára eftirlønaráldur innan 10 ár (innan 2024). Vinnurnar eru í talvuni flokkaðar eftir stødd á prosenttølunum (hægst prosent ovast). Í miðal røkkur fimtingur av búfjöldini eftirlønaráldur innan 2024.

Mynd II 9 vísir t.d. at í vinnuni “umsorgan vaksín” røkka 38% (388) av 1010 67-ára eftirlønaráldur innan 2024.

Mynd II 9 vísir sum heild at nógv fólk við starvi innan tað almenna røkka 67-ára eftirlønaráldur innan 2024.

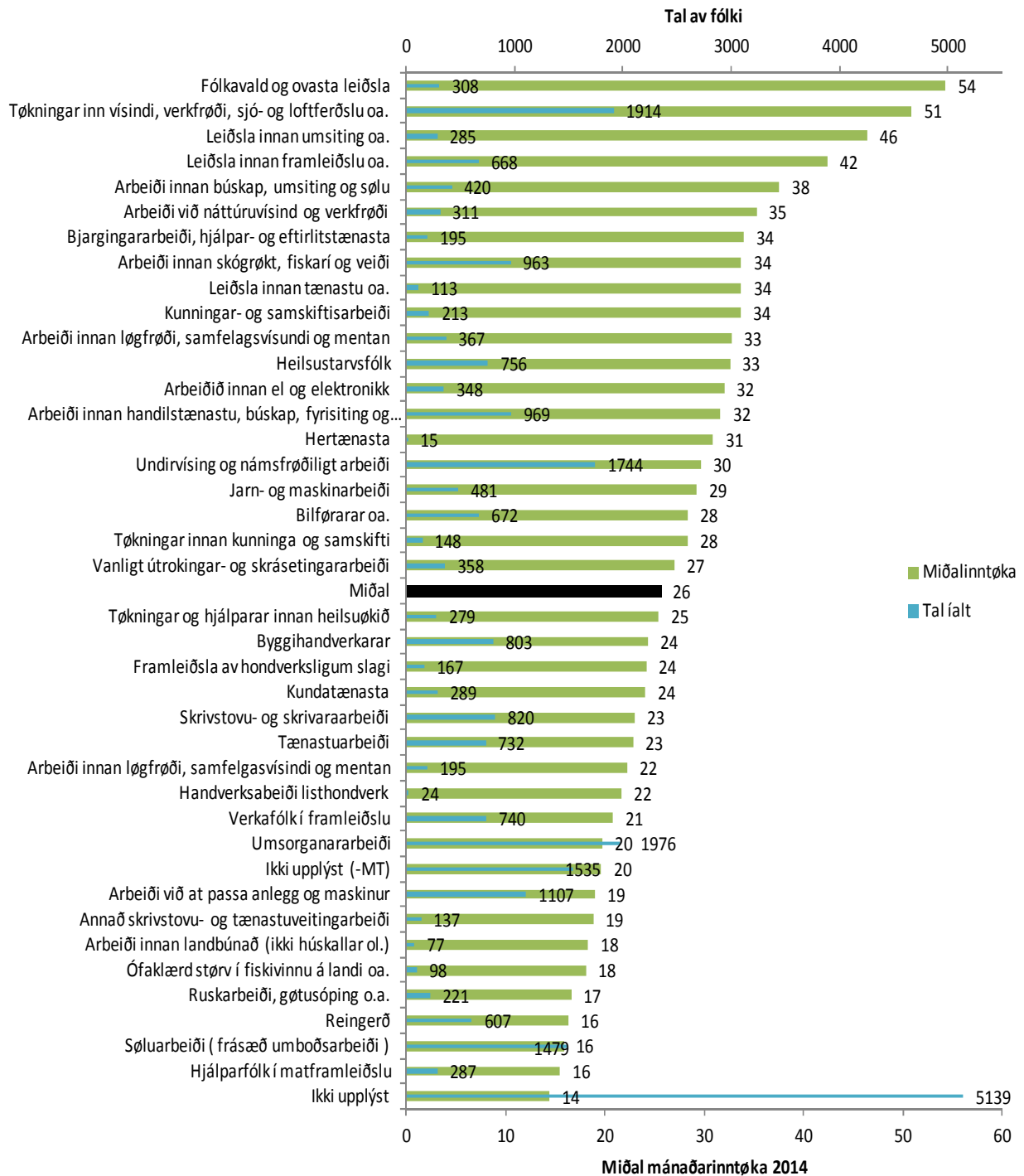
Mynd II 9 Prosent í ymsum vinnum ið røkka fráfaringsaldur innan 2024

Mynd II 10 vísir, tilskilað á *størv*, miðal mánaðarlønina í 2014 hjá fólki millum 18 og 67 ár, búsitandi í Føroyum 31.12.2014. Størvini eru í talvuni flokkaði eftir stødd á mánaðarligu miðallønini (hægst løn ovast). Upplýsingarnar um starv eru frá Manntali 11.11.2011. Hetta merkir, at um persónur hevur skift starv aftaná 11.11.2011, er hann skrásettur starvinum hann var í við Manntal 11.11.11. Lønin er sum áður nevnt skattskyldug inntøka 2014 og fevnir um A- og B-inntøku og eisini uttanlandsinntøku.

Mynd II 10 vísir at hægst løntu størvini eru *leiðsla* av ymsum slagi, og at *tøkningar* av ymsum slagi eisini hava eina lutfalsliga høga løn. Tey lægst løntu størvini eru tey, sum ikki krevja nakra serliga útbúgving, td. reingerð og arbeiði á flakavirki. Eisini er umsorganararbeiði eitt láglønarstarv. Bólkurin 'ikki upplýst', sum er lægst løntur, fevnir ma. um fólk, ið eru heimagangandi.

Mynd II 10 Miðal mánaðarløn og tal av fólki við ymsum størvum

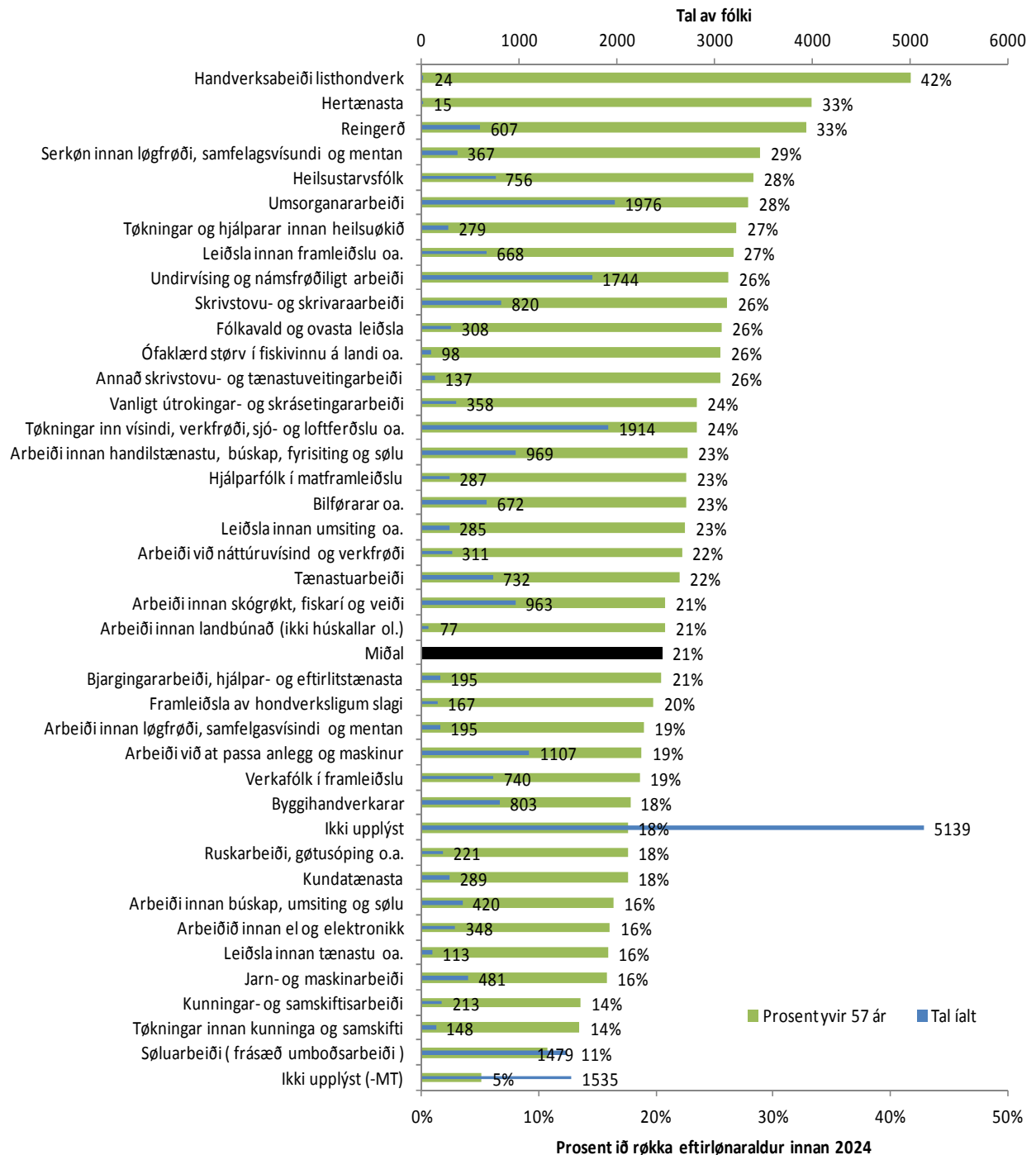

Mynd II 11 vísir, fyri ymsu størvini, prosenttølini av búfjaldini sum røkkur 67-ára eftirlønaráldur innan 10 ár (innan 2024). Størvini eru í talvuni flokkaði eftir stødd á prosenttalinum (hægst prosent ovast). Í miðal røkkur umleið fimtingur av búfjaldini eftirlønaráldur innan 2024.

Mynd II 11 vísir t.d. at av fólki við starvsheiti sum "reingerð", røkka 33% (199 fólk av 607) 67-ára eftirlønaráldur innan 2024. Eisini vísir myndin, at av fólki í starvi innan "umsorganararbeiði" røkka 28% (551 fólk av 1976 fólki) eftirlønaráldur innan 2024.

Innan bólkin "søluarbeiði", sum ma. fevnir um fólk við arbeiði í handli, eru tað fægst sum røkka 67-ára eftirlønaráldur innan 2024 (11% av 1479 fólkkum).

Mynd II 11 Prosent í ymsum størvum ið røkka fráfaringsáldur innan 2024

II 5. Lýsing av útlandsinntøkum í 2014 og útlandsvirksemi hjá búføstum í Føroyum

Næst verður hugt at útlandsinntøkunum og útlandsvirkseminum í 2014 hjá fólki búføstum í Føroyum.

Fólk við útlandsinntøku í 2014 eru greinað á hægst loknu útbúgving, starv og vinnu sambært Manntali 11.11.2011, og á miðal mánaðarløn 2014 sambært skrásetingum hjá TAKS²⁴. Eisini verður nýtslan av FAS-, DIS-, NIS- og líknandi skipanum lýst eitt sindur neyvvari.

Mynd II 12, II 13 og II 14 vísa útlandsinntøkurnar (og bara útlandsinntøkurnar) hjá fastbúgvandi færoyingum millum 18 og 66 ár í 2014, tilskilað á ávikavist útbúgving, vinnu og starv.

Roknaða mánaðarinntøkan er skattskyldug inntøka í 2014 sambært TAKS, t.v.s. inntøka áðrenn skatt og áðrenn møguligt persónligt eftirlønarinngjald. Útbúgving, vinna og starv eru sum skrásett í Manntali 11.11.2011.

Samlaða talið av í Føroyum búføstum fólki millum 18 og 66 ár við útlandsinntøkum í 2014 var 1489 fólk.

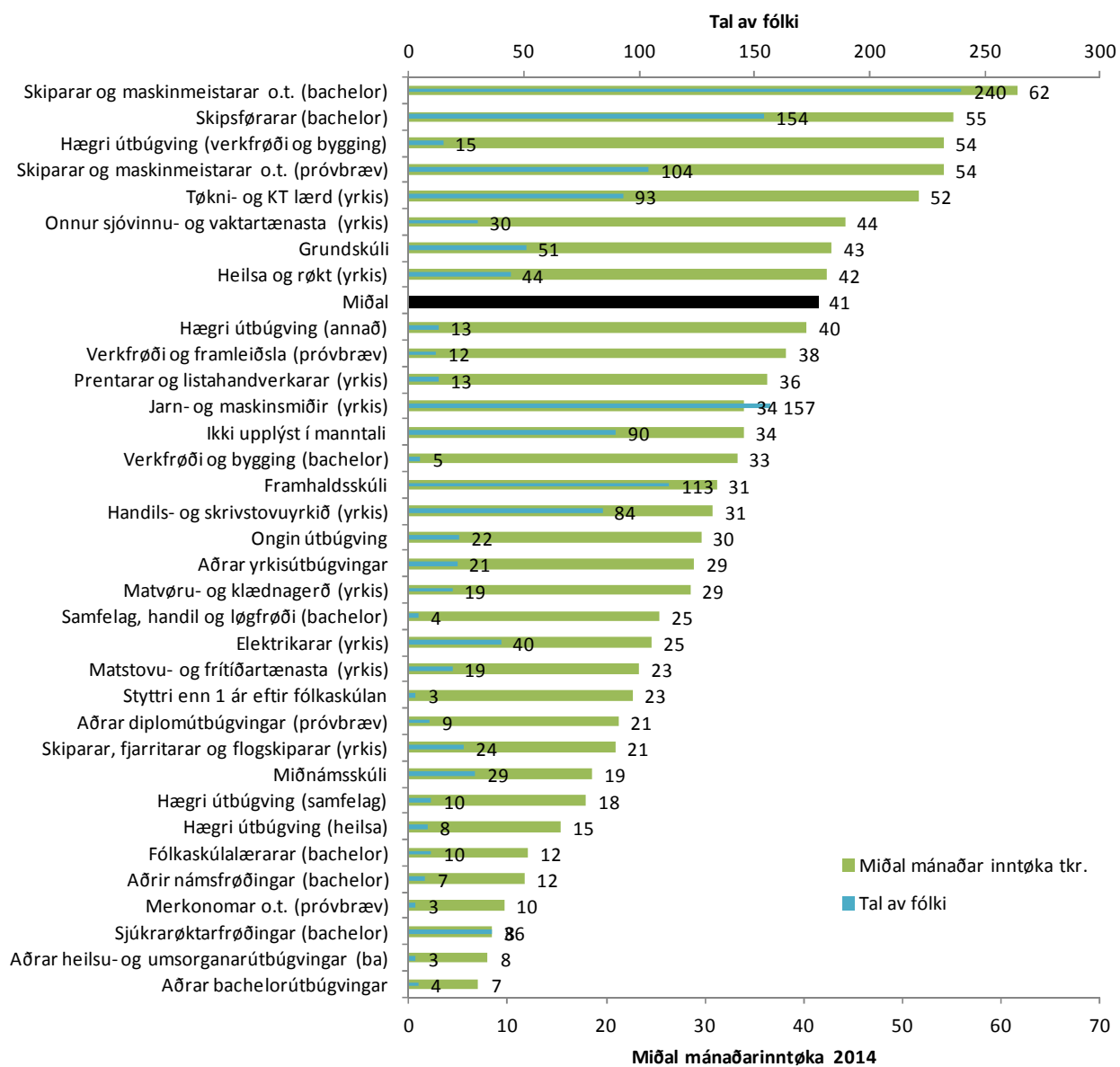
Hesi fólk høvdu eina miðal mánaðarinntøku uppá 41 tkr. Fyri hesi fólkinum millum 18 og 66 ár var samlaða útlandsinntøkan tíska 738 mió. kr. og eru eftirlønir úr útlondum ikki roknaðar við í hetta tal.²⁵

Mynd II 12 vísir eina flokking av útbúgvingunum hjá fólki við útlandsinntøkum eftir støddini á roknaðu miðal mánaðarinntøkuni (hægst løn ovast). Fyri hvørja útbúgving sæst tal av fólki og roknaða miðal mánaðarinntøkan í tkr. Til dømis vóru skiparar og maskinmenn við bachelor útbúgving 240 í tali og var mánaðarinntøka teirra í miðal 62 tkr. Myndin vísir eisini at tað serliga eru fólk við tekniskum útbúgvingum sum fáa eina høga miðal mánaðarløn. T.d. vísir talvan at fólk bara við grundskúla (43 tkr. og 51 í tali) vinna meira enn yrkislærdir elektrikarar (25 tkr. og 40 í tali). Hetta kann benda á at inntøkan hjá summum útbúgvingarbólkum er vunnin í partíðararbeiði.

²⁴ Upplýsingarnir um útbúgving, starv og vinnu stava frá Manntali 11.11.2011. Upplýsingarnir um løn og miðalløn og áramál til fráfaringsaldur (67 ár) stava frá endaskránni hjá TAKS, soleiðis sum hendan var dagförd í oktober 2015. Hesir upplýsingarnir frá TAKS fevna um teir persónar, sum vóru skrásettir við uttanlandsinntøkum í endaskránni hjá TAKS tann 31.12.2014, og sum tå vóru millum 18-66 ár. Av hesum orsökum er ikki samsvar millum skattskyldugu útlandsinntøkuna sambært samankoyringini millum Manntal og TAKS (738 mió kr.) og tøluni hjá TAKS fyri 2014 (908 mió kr., sí talvu II 8). Av somu og øðrum orsökum er heldur ikki er samsvar millum hetta talsett og lønarinntøkurnar úr útlondum sambært gjaldsjavnan (mynd II 15). Gjaldsjavnatølini fevna m.a. eisini um pensiónir.

²⁵ Sí fótnotuna omanfyri.

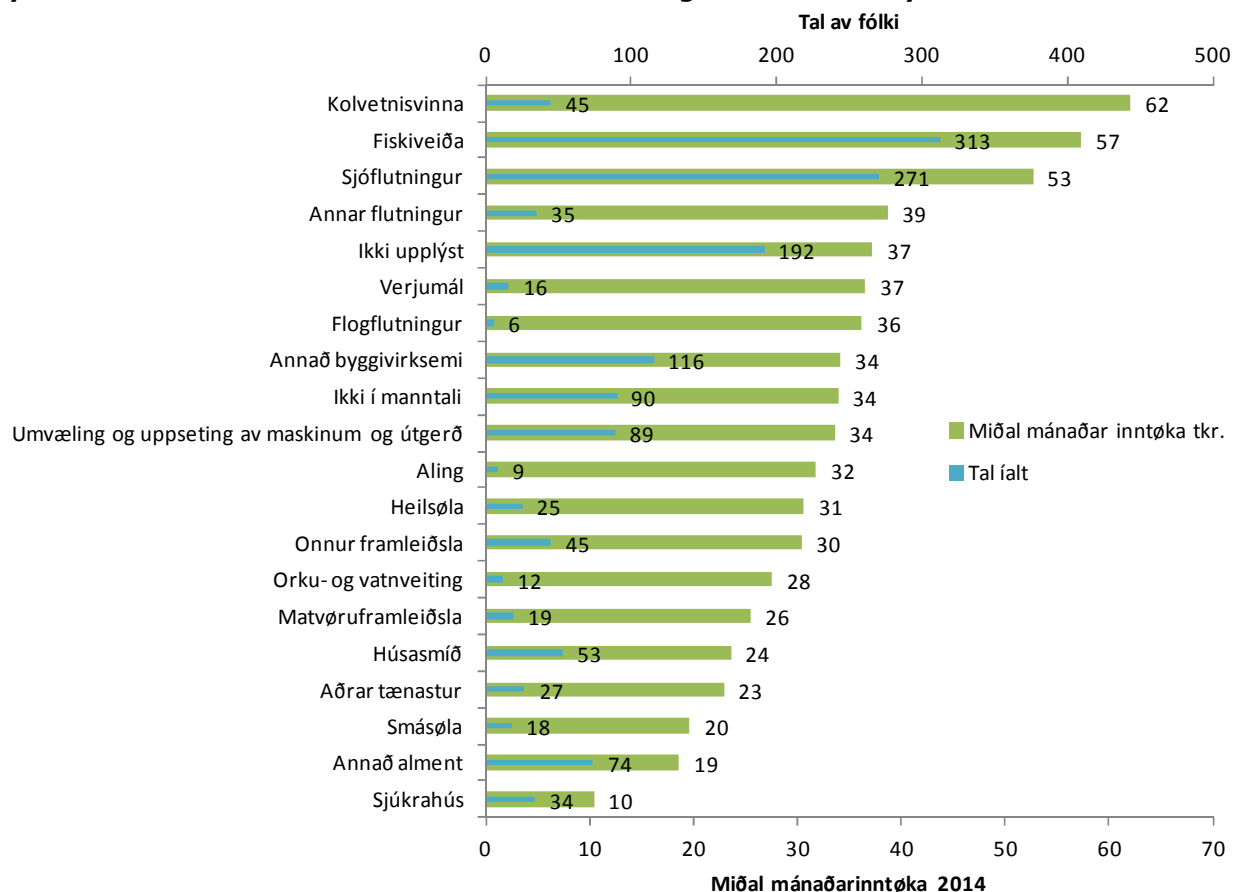
Mynd II 12 Miðal mánaðarløn í uttanlandsinntøku og tal av fólki við ymsum útbúgvingum

Mynd II 13 vísir eina flokking av vinnugreinum hjá fólki við útlandsinntøkum ásett eftir støddini á roknaðu mánaðarinntøkuni í 2014 (hægsta løn ovast). Fyri hvørt vinnuslag sæst tal av fólki og roknaðari miðal mánaðarinntøku. Til dømis vóru fólk innan kolvetnisvinnu 46 í tali og var mánaðarinntøka teirra í miðal 62 tkr. Vit síggja eisini at fólk, ið arbeiða innan fiskiveiði, vóru 313 í tali, og var miðal mánaðarinntøka teirra 57 tkr. um mánaðin.

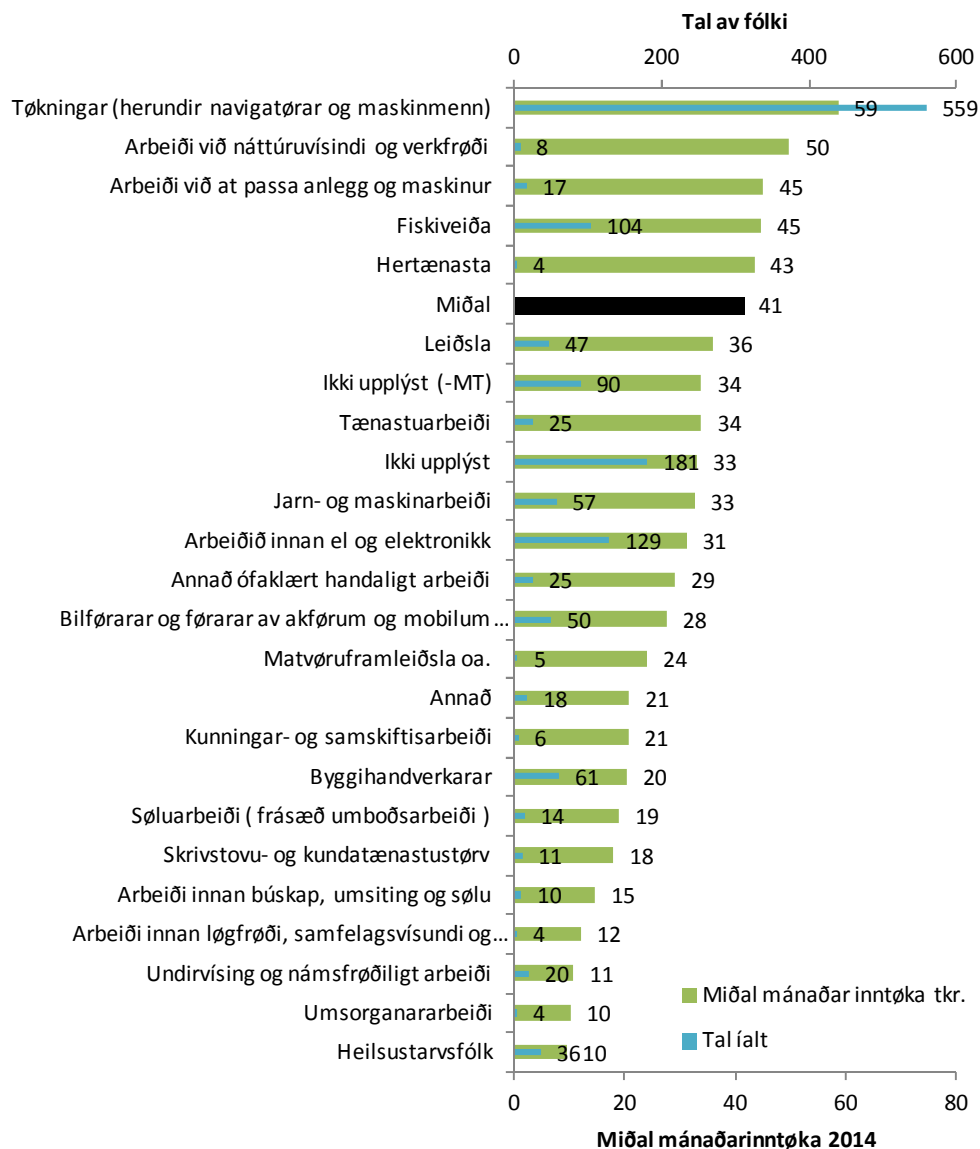
Lægstu miðalinntøkurnar eru innan vinnugreinina sjúkrahús, og ligga hesar inntøkur bert á 10 tkr. um mánaðin; hetta má vera løn fyri hjáarbeiði.

Mynd II 13 Miðal mánaðarløn í uttanlandsinntøku og tal av fólki við ymsum vinnum

Mynd II 14 vísir eina flokking av starvi hjá fólki við uttanlandsinntøkum eftir støddini á roknaðu mánaðarinntøkuni í 2014 (hægst lön ovast). Fyri hvørt slag av starvi er víst tal av fólki og roknaða miðal mánaðarinntøkan. Til dømis vóru tøkningar 559 í tali og var mánaðarinntøka teirra í miðal 59 tkr. Lægstu miðalinntøkurnar eru innan "umsorganararbeið" og hjá "heilsustarvsfólki", og ligga hesar inntøkur bert á 10 tkr. um mánaðin. Her er helst talan um útlandsinntøka vunna í parttíðararbeiði.

Mynd II 14 Miðal mánaðarlön í uttanlandsinntøku og tal av fólki við ymsum størvum

Niðanfyri standandi talvur við talupplýsingum frá TAKS²⁶ lýsa annars á ein eitt sindur øðrvísi hátt arbeiðsvirkni í útlandum hjá fastbúgvandi í Føroyum. M.a. geva tær eina eitt sindur øðrvísi lýsing av nýtsluni av DIS og FAS og líknandi skipanum. Tølini í talvu II 7 niðanfyri eru ikki samantald, tí sami persónur kann vera taldur við í meira enn einum av bólkunum, og tí tølini eisini fevna um útlendingar undir FAS skipan. Hesi tølini frá TAKS fevna um allar arbeiðsbólkar og eru ikki avmarkaðar til aldurin 18-66 ár. Hetta avmarkar møguleikarnar at sammeta við fyrru tølini.

²⁶ Upplýsingar givnir Búskaparráðnum 14. Desember 2015.

Talva II 7 Tal av fólki í FAS og í ymsum útlenskum skattaskipanum og serskattaskipanum

	2011	2012	2013	2014
Føroyingar við FAS-skrásettum skipum	644	709	748	689
Útlendingar við FAS-skrásettum skipum	-	1373	1409	1474
Føroyingar við DIS skrásettum skipum	403	353	343	330
Føroyingar við NIS-NOR skrásettum skipum	-	365	414	413
Føroyingar ið arbeiðdu á landi í Noregi	-	276	357	372
Føroyingar við útlenskum fiskiskipum	415	369	469	435
Eftir §25b (ikki fiskiskip, innih. broytt í 2013)	-	-	672	688
Arbeiða á landi	269	390	564	548
Sigla við brunnbátum	30	36	55	61

Tølini í talvu II 8 niðanfyri frá TAKS fevna um endalíkingina fyri allar útlenskar inntøkur og allar inntøkur samanlagt. Talvan niðanfyri vísir at í 2014 fevndu útlandsinntøkurnar um 9,2% av øllum skattskyldugum ella álíknaðum inntøkum²⁷.

Talva II 8 Endalíking fyri skattakotur við uttanlandsinntøkum og fyri allar skattakotur

(mió kr)	2010	2011	2012	2013	2014
199 Sjómansinntøka (bara DIS)	173	165	152	138	136
271 Lønarinntøka á landi	31	77	128	192	178
274 Eftirlønarinntøka (ikki kapitalpens.)	19	39	43	45	48
279 Inntøka skip (brunnbátar)	7	15	18	28	31
282 25a Veiðuinntøka (fiskiveiða)	241	278	288	132	137
283 25b inntøka á sjónum, farmaskip ol.	171	216	278	464	474
Aðrar kotur fyri uttanlandsinnt.	9	12	3	6	6
Samanlagt mió kr.	651	802	910	1005	1010
Endalíking fyri allar skattakotur:					
Upphædd í mió kr., øll álíkning	9427	9736	10265	10583	11007
Uttanlandsupph. í % av allar álíkn.	6,9%	8,2%	8,9%	9,5%	9,2%

Í frágreiðing Búskaparráðsins frá heysti 2013²⁸ varð víst at lønarinntøkur føroyinga úr útlondum í 2011 vóru 6,5% av BTÚ. Tilsvarandi tøl fyri flestøll vesturevropisk lond vóru undir 0,5%.

Mynd II 15 niðanfyri vísir gongdina í lønarinntøkum Føroya úr útlondum sum skrásettar í gjaldsjavnanum árinum 2001-2013 í mió. kr., og gongdina í lønarútreiðslum Føroya til útlond. Myndin vísir at lønarinntøkurnar úr útlondum stórliga eru vaksnar í tíðarskeiðinum 2001-2013, og at tær í 2012 vóru meira ein 1 mia. kr.²⁹

Mynd II 15 vísir eisini stóra vøxsturin lønarútreiðslum Føroya til útlond seinastu árinum.

Sum heild má niðurstøðan vera at føroyingar í vali av útbúgving hava orsök til eisini at taka atlit til starvsmøguleikar í útlondum.

²⁷ Tað henda javnan dagføringar av endaskránni. Tølini fyri 2014 eru frá februar 2016.

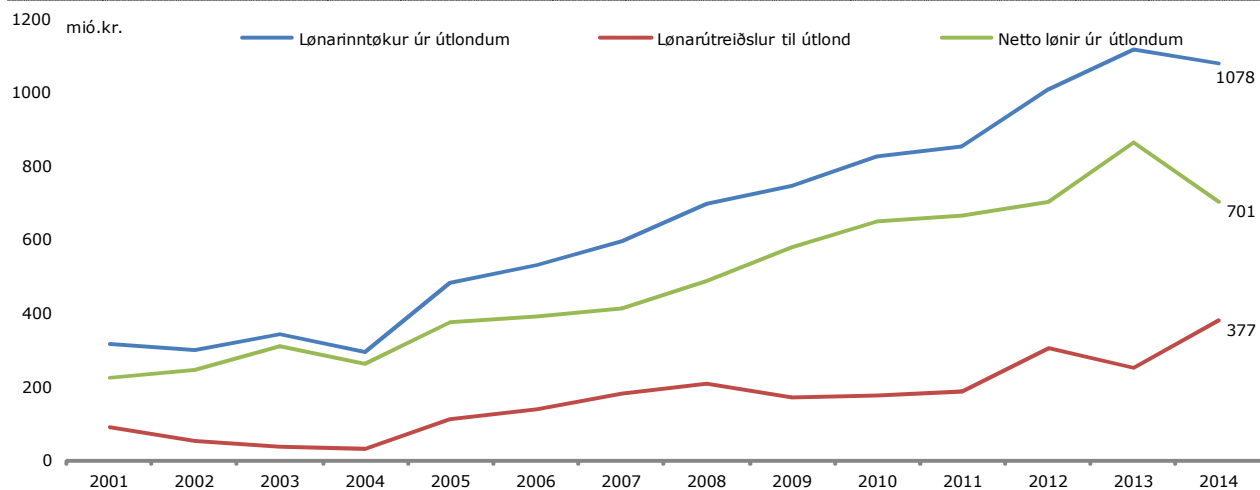
²⁸ Frágreiðing Búskaparráðsins á heysti 2013, s. 22.

²⁹ Tølini frá gjaldsjavnanum (dagført februar 2016) eru ikki tey somu sum frá samankoyringunum við A-tali av telduskránum hjá Manntali og TAKS. Tølini frá gjaldsjavnanum fevna t.d. eisini um pensiónir, og samsvara við eina í februar 2016 dagfórda TAKS-skrá. Tølini frá samankoyringini av Manntals-skránni við endaskránni hjá TAKS (sum Hagstovan hevur gjørt fyri Búskaparráðið), fevna ikki um pensiónir, bert um skattskyldugu inntøkuna hjá persónum skrásettum at vera millum 18 og 66 ár í endaskránni hjá TAKS tann 31.12.2014, og tølini fyri skattskyldugu inntøkuna eru frá endaskránni hjá TAKS, soleiðis sum hendan skrá var dagfórð í oktober 2015.

Stórar lønarinntøkur úr útlondum er ikki eitt nýtt sersýni fyri føroyska arbeiðsmarknaðin. Føroyska arbeiðsmegin hevur altíð verið flytfør, tá tað snýr seg um at arbeiða í útlondum og hava bústað í Føroyum. Hinvegin eru støddin á hesum lønarflytingum og vøksturin seinastu árin eitt nýtt sersýni fyri føroyska arbeiðsmarknaðin. Vøksturin í lønarútreiðslum Føroya til útlond vísa eisini at eitt vaksandi tal av útlendingum arbeiða í Føroyum.

Hendan støddin og hesin vøksturin seinastu árin hevur vent ansinum móti teimum skattligu serskipanum, sum galda fyri hendan partin av føroysku arbeiðsmegini. Hesar skattligu serskipanir eru torgreiddar og eru við dupultskattasáttmálum tungar at broyta soleiðis at almennu kassarnir í Føroyum ikki verða fyri einum ov stórum skattainntøkuligum mismuni.

Lønarinntøkur til útlond og lønarinntøkur úr útlondum 2001-2014 **Mynd II 15**

Kelda: Hagstovan

II 6. Kanningar Norðuratlantsbólksins á Fólkingi

Norðuratlantsbólkurin á Fólkingi lat árin 2007-2009 nakrar kanningar gera av føroyskum útisetaum í Danmark. Í kanningini hjá Norðuratlantsbólkinum eru nýttar bæði kvantitativar og kvalitativar manngongdir til tess at lýsa útisetaarnar – og til tess at lýsa týdningin av ymsum viðurskiftum, ið kunnu ávirka avgerðir útiseta um at flyta ella ikki at flyta heim aftur til Føroya at búgva. Í høvuðsheitum bleiv talan um eina kanning av atdráttarmegina hjá Føroyum, ávikavist Danmark, sum arbeiðs- og bústaður aftaná loknan lestur í Danmark.

Í kvantitativa partinum av kanningini er fólkatalsskráin hjá donsku hagstovuni nýtt til tess at fáa eitt yvirlikt yvir útiseta búfjöldina, og til at taka út stakroyndir til luttøku í kvalitativa partinum av kanningini.

Skilmarkingin av útisetaum fevndi í fyrstu atløgu um trý ættarlið. Fyrsta ættarliðið vóru fólk fødd í Føroyum og búsitandi í Danmark, og sum ikki høvdu undanfarin ættarlið búsitandi í Danmark. Annað ættarliðið vóru børn hjá fyrsta ættarliði. Triðja ættarliðið vóru abba- og ommunbørn hjá fyrsta ættarliði. Skilmarkað á hendan hátt, var talið av føroyskum útisetaum í Danmark 22.549 fólk. Hetta talið svarar til næstan helmingin av fólkatalinum í Føroyum. Fyrsta ættarliðið einsamalt taldi 7.737 fólk³⁰.

Tann meira kvalitativi parturin av kanningin bygd á spurnabløð og hagfrøðiliga faktorgreining og evnisliga greining í fokusbólukum. Fevnd av hesum kvalitativu kanningunum vóru einans fólk úr fyrsta ættarliði í millum 20-45 ár, og sum eisini vórðu arbeiðsvirkin ella undir útbúgving. Av teimum 7.737 fólkunum í fyrsta ættarliðið vóru 2.502 fólk millum 20-45 ár og sum eisini vóru arbeiðsvirkin ella undir útbúgving.

Hagfrøðiliga faktorgreiningin bendi á at umleið helmingurin ynskti ella helti ímóti at flyta heim aftur til Føroya at búgva. Hetta talið (helmingurin) høvir væl saman við talinum hjá STUDNA um faktiska afturflyting til Føroyar aftan á hægri útbúgving í útlandum. Ein fimtingur var ivaleysur í at flyta heim aftur til Føroya, meðan ein annar fimtingur var líka ivaleysur í *ikki* at flyta heima aftur til Føroya at búgva³¹.

Tá útisetar verða spurdir forútfatað í spurnabløðum og fokusbólukum um tey viðurskifti, ið kunnu ávirka teirra avgerð um at flyta ella ikki at flyta aftur til Føroya at búgva, er sannlíkt at ein røð av minni týðandi viðurskiftum eisini fara at verða nevnd. Vandin er tá eisini til steðgar, at teir týðningarmestu, mest viðkomandi og truplu forðingarnar fyri at flyta aftur til Føroya ikki koma nóg greitt undan kavi, ella ikki rættuliga “verða uppðagaðir”.

Soleiðis sum vit lesa kanningina og hennara úrslit, er høvuðsniðurstøðan rættuliga einføld. Hon er at týðningarmesta og truplasta forðingin fyri at fáa flyti-sinnaðar útisetar at flyta aftur til Føroya er *tvørrandi útboðið av passandi arbeiðs- og starvsmøguleikum í Føroyum*³². Hetta seinasta kann vera nær tengt at øðrum viðurskiftum, ið eisini kunnu ávirka flytiavgerðir, t.d. spurningar um býli, barnaansing, o.m.a.

Tvørrandi arbeiðs- og starvsmøguleikarnir var í hvussu er tann í fokusbólukunum oftast nevnda beinleiðis forðingin fyri positivari nettotilflyting. Er hendan orsökkin treytandi fyri onnur viðurskifti, ið kunnu forða positivari nettotilflyting, er hendan orsökkin bæði beinleiðis og óbeinleiðis at rokna sum størsta forðingin fyri positivari nettotilflyting. *Okkara høvuðsniðurstøða er at atdráttarmegin hjá Føroyum sum bú- og arbeiðsstaður kann vera so stór sum hon verða vil, men at hetta ikki hjálpir stórvegis fyri tilflytingina til Føroya, um passandi arbeiðs- og starvsmøguleikir ikki eru at finna í Føroyum.*

³⁰ Norðuratlantsbólkurin á Fólkingi (2007): *Hagtøl um føroyskar útisetar*. (Kann takast niður frá heimsíðu tjóðveldis).

³¹ Norðuratlantsbólkurin á Fólkingi (2008): *Hví fjøroyingar búseta seg í Danmark*. (Kann takast niður frá heimsíðu tjóðveldis).

Norðuratlantsbólkurin á Fólkingi (2009): *Eg vil so fegin hava, at børnini læra føroyskt*. (Kann takast niður frá heimsíðu tjóðveldis).

³² Ibid.

II 7. Niðurstøða: Týðningurin av arbeiðsvirkni

Bæði greiningarnar hjá Búskaparráðnum og skrásetingarnar hjá STUDNA benda á at eitt sindur meira enn helmingurin av teimum, sum fara undir hægri lestur, koma heimaftur til Føroya at búgva³³. Nettofráflytingin í farnum áratíggjum – herundir at næstan helmingurin av hvørjum árgangi av lesandi ikki flytir aftur til Føroya aftaná loknan lestur – hevur gjørt at vit ikki fara at hava eitt nóg stórt tal av fólki í arbeiðsførum aldri til at manna eitt nóg stórt tal av kappingarførum arbeiðsplássum, ið kunnu halda uppi almenna geiranum. Vit koma at mangla bæði hesi fólk og arbeiðspláss.

Búskaparráðið metir arbeiðsmøguleikarnar í Føroyum sum tann mest viðkomandi táttin at royna at gera nakað við, tá ein loysn skal finnast á vandamálnum við fólkaflyting, “ónormalt fáum” fólki í skattgjaldandi aldri í mun til fólk í pensiónsaldri, og avleiddu avbjóðingunum frá tvørrandi fíggjarligum haldføri.

Búskaparráðið metir at breið undirtøka er fyri tí fatan, at útboðið av kappingarførum vinnuligum arbeiðsplássum kann forklára meginpartin av nettoflytingini til/frá einum landi ella landsparti – í Føroyum eins væl og aðrastaðni. Hendan meting er grundað á flytihadgølini í Føroyum og aðrastaðni. Føroysku flytihadgølini geva ábendingar um ein konjunktur-treytaðan lið og ein bygnaðar-treytaðan lið, sum báðir “forklára” so at siga alla nettoflytingina.

Týðningurin av *arbeiði* og *arbeiðsvirkni* er eisini sjálvsagdur. Arbeiði og arbeiðsvirkni er avgerandi fyri einstaklingin, fyri hansara/hennara identitet og sjálvsvirði, og ikki minni avgerandi fyri fíggjarliga haldførið hjá einum landi. Tá fólk fara frá ongum arbeiðsvirkni til arbeiðsvirkni sparir hitt almenna útreiðslur, samstundis sum hitt almenna fær fleiri skatta- og avgjaldsinntøkur, og øvugt.

Tað er ringt at finna nakran brygdil (variabul) í samfelagsbúskapinum, sum er so broytiligur sum arbeiðsvirkni, og sum hevur so nógv og so stór árin á aðrar tættir í búskapinum, og sum er so ávirkiligur.

Við at eygleiða búskaparpolitiskar avgerðir, og út frá hesum eygleiðingum staðfesta, hvat í verki (og ofta latent ella “fjalt”) drivir fram avgerðirnar og stýrir teimum, t.d. í makrobúskaparligum spurningum, er rímiliga lætt at koma til ta niðurstøðu, at *høvuðsatlitstrupulleikin*³⁴ hjá politisku skipanini - og *afturvendandi loysnin á hesum høvuðsatlitstrupulleika - er kvalitatívt*³⁵ og *kvantitatívt* “at styðja upp undir arbeiðsvirkni” - herundir serliga at skapa ella varðveita arbeiðspláss. Sera nógvar búskaparpolitiskar avgerðir og tiltøk kunnu forklárast út frá hesum. Nakað annað er so at nógvar av hesum avgerðum ikki hava verið roknaðar at verið skilagóðar út frá einum búskapar-teoretiskum sjónarvinkli.

Hyggja vit eftir føroyskum búskaparpolitikki, er rímiliga lætt at staðfesta at drívmegin aftan fyri henda politikki í høvuðsheitum hevur verið “at styðja upp undir arbeiðsvirknið”. Hetta var drívmegin í 1930-unum og fram til 80ini, og eisini - á ein øðrvísi hátt - í tíðini aftaná³⁶. Vit kunnu nevna nøkur dømi við kendum málum:

- “Finansplanurin” frá 1930-unum.
- Minstulønin og minstaforvinningurin
- Almenni stuðulin til fiskivinnuna í fyrati-, fimti- og sekstíárunum
- Almenni stuðulin til farmaskipavinnuna í sjeyti- og áttatiárunum
- Yvirtøkur av málsøkjum eftir heimastýrslógarinnar § 9
- Almenni stuðulin til fiskivinnuna á sjógv og landi í seksti-, sjeyti- og áttatiárunum
- Málið um fáa tikið KT-viðgerðina av persónsviðkvæmum upplýsingum heim aftur til Føroya
- Mótstøðan móti miðsavnan av sjúkrahúsverkinum og niðurlaging av minnu sjúkrahúsum

³³ Kanningarnar hjá Norðuratlantsbólkinum á Fólkatíngi eru av eitt sindur øðrvísi slagi, men benda sama vegin.

³⁴ Høvuðsatlitstrupulleikin, tvs. “the main concern problem” sum umseting til enskt.

³⁵ Við kvalitatívt meinast t.d. trivnaður, og t.d. samsvar millum førleika og arbeiðskrøv, t.d. samsýningarstøðið.

³⁶ Kristoffur Laksá (2011), í flokspolitiskum hugsjónarloysi. Føroyskur vinnupolitikur í 60 ár. Masteruppgáva, Fróðskaparsetur Føroya, januar 2012.

- Útbygging av Tórshavnar Havn og havnaløgum á Skálafjørðinum
- Útbyggingin av undirstøðukervinum síðan fyrst í 20. øld
- Tvídrátturin viðvíkjandi fiskivinnunýskipan og tilfeingsgjaldi á fiski- og alivinnu

Hesi málsøki nevnd omanfyri eru so ymisk sum tey kunnu verða. Tey sýnast heldur onki at hava við hvørt annað at gera. Tey hava kortini nakað við hvørt annað at gera. Tey snúgva seg øll um politiskar royndir "at styðja upp undir arbeiðsvirknið" í Føroyum og lokalt í Føroyum.

Til ber at siga at haldførissavbjóðingin og mál tengd at avbjóðinginum í føroyska búskapinum stava frá okkara væntandi munadyggleika í Føroyum "at styðja upp undir arbeiðsvirknið" í Føroyum; her tosa vit fyrst og fremst um arbeiðsvirkni í privata vinnugeiranum³⁷. Væntandi munadyggleikin skal síggjast í sambandi við stóru avbjóðingina í einum lítlum altjóða útjaðaraðki við fiskivinnu sum nærsagt einastu útflutningsvinnu. Avbjóðingin er so mikið stór, at ovurstórir munadyggleiki krevst, og ikki minst samarbeiði millum allar avvarðandi partar. Við lítlum heimamarknaði vil tann privati vinnuparturin, ið selur til útlenskir marknaðir, vera serliga viðkomandi.

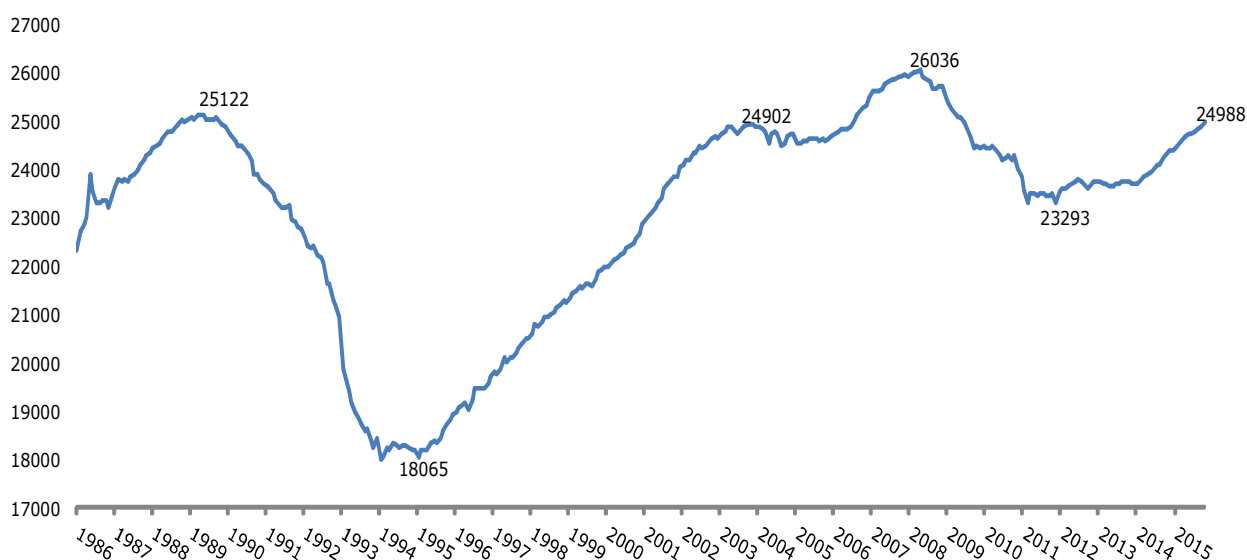
Skal verða vunnið á fíggjarliga haldførstrupulleika almenna geirans gjøgnum BTÚ-vøkstur við øktum arbeiðsvirkni, er sjálvsagt at hetta krevur eitt sera stórt tal av nýggjum arbeiðsplássum, og manning til tey.

Mynd II 16 lýsir gongdina í árstíðarjavnaðum løntakaratali³⁸ frá 1986 til 2015. Stórir vøkstur og stór fall hava verið í tíðarskeiðnum. Vit finga nógv nýggj arbeiðspláss í áttatiárunum, men vøksturin stavaði frá lánifíggjaðum virkseimi. Sama er at siga um vøksturin fram til fíggjarkreppuna í 2008. Tíðarskeiðið millum 1989 og 2004 vórðu bæði mist og skapt umleið 7000 arbeiðspláss.

Greiningarnar av vinnubygnaði, gongdini í vinnubygnaði, útbúgvingum, vinnum og størvum geva ein varhuga av, at pláss kann gerast fyri fleiri vinnum (og tilhoyrandi arbeiðsplássum og útbúnum fólki) í privata tertiera vinnugeiranum – møguliga vinnum, sum kunnu vaksa úr vinnum í primera og sekundera vinnugeiranum. Fleiri greiningar eru neyðugar fyri at útgreina og undirbyggja hesa niðurstøðu.

Árstíðarjavnað løntakaratal jan 1986- okt 2015

Mynd II 16

Kelda: Hagstovan

³⁷ Vinnuliga privat og ikki-skattafíggjaði arbeiðspláss geva í fyrstu atløgu meira nettoinntøkur til almenna geiran enn skattafíggjað arbeiðspláss.

³⁸ Løntakaratalið fevnir ikki um sjálvstøðug vinnurekandi og tí ikki um fulla talið av arbeiðsvirknum.

II Appendix til kapitul II: Arbeidsvirknis- og arbeidsproduktivitets-vokstur og fíggarligt haldföri

Niðanfyri standandi samanhangur ger seg galdandi, tá talan er um búskaparvokstur ella prosentvísan vokstur í BTÚ í føstum prísnum:

$$\text{Prosentvísur vokstur í BTÚ í føstum prísnum (búskaparvokstur)} \approx \text{prosentvísur vokstur í arbeidsproduktiviteti (framleidni)} + \text{prosentvísur vokstur í arbeidsvirkni ("beskæftigelse")}^{39}.$$

Er t.d. BTÚ-voksturin 2% og voksturin í arbeidsproduktiviteti 2%, verður 0-vokstur í arbeidsvirkni. BTÚ-voksturin í % má tískil verða størri enn arbeidsproduktivitetsvoksturin í %, um BTÚ-voksturin skal vaksa um arbeidsvirknið í % (ella minka um eitt møguligt arbeidssloysi).

Sum staðfest í frágreiðing Búskaparráðsins á vári 2015 bætir produktivitetsvokstur í privata føroyska vinnugeiranum ikki av sær sjálvum um fíggarliga haldförið hjá almenna geiranum; ein slíkur produktivitetsvokstur skapar grundarlag fyri inntøkuvokstri hjá almenna geiranum, men útreiðslurnar/kostnaðirnir hjá almenna geiranum plaga í longdini at vaksa samsvarandi inntøkunum. Bert í tann mun produktivitetsvokstur eftir eina vinnugreinaliga tillaging⁴⁰ veksur um arbeidsvirknið (tvs. skapar nýggj skattgjaldandi arbeidsplass), gevur hann íkast til betri fíggarligt haldföri. Eitt undantak er "heilsubetri elding", ið betrar haldförið⁴¹.

Tað er ringt at síggja hvussu nakað kann steðga produktivitetsvokstri – virki, sum ikki nýta mest hóskandi tøkna, yvirliva ikki í kappingini. Tískil er eisini ringt at síggja hvussu nakað kann steðga búskaparvokstri – búskaparvokstur gerst sostatt ein grundleggjandi búskaparlig fortreyt.

Tøkniligar broytingar saman við produktivitetsvokstri elva til hægri materielt vælfærdarstöði og búskaparvokstur, og hava vanliga higartil aftaná vinnugreinaligar tillagingar⁴² skapt nýggj arbeidsplass, samstundis sum tær elva til avbrot í arbeidsvirkninum hjá nógvum, vanliga hjá fólki í útjaðaraøkjum. Ringt er at seta tøl á tey materiellu og ikki-materiellu vælfærdartap, ið standast av avbygging frá arbeidsmarknaðinum. Hendan transformatiós-tilgongdin skapar tí krevjandi vinnugreinaligar tillagingartrupulleikar, sum tað møguliga við serligum arbeidsmarknaðartiltøkum ber til at gera nakað við.

Í tilknýti til frágreiðing Búskaparráðsins á vári 2015 vóru ymsar konsekvensútrokningar gjørdar av fíggarliga haldförisúrslitinum sum avleiðing av skiftandi framskrivingar-fortreytum. Sambært konsekvensútrokningum fekst munabesta betring av haldförinum við hækking av pensiónsaldrinum saman við pensiónsnýskipan við "fastfrysting" av fólkapensións-grundupphædding (á útreiðslusíðu), og saman við hækkaðum tilfeingisgjaldi á inntøkusiðu. Spurnartekin kann altíð setast við um ein tílíkur politikkur við nýskipanum í nóg stóran mun fer til "rótina" á trupulleikanum. Mest eyðsýnti trupulleikin er avmarkaði móguleikin at vaksa um arbeidsvirknið - ov fá arbeidsplass og manning til halda uppi almenna geiranum. Ígjøgnum áratíggjur hava vit passivt verið noydd at góðtikið at "missa" nærum helmingin av teimum fólki, sum hvørt ár eru flutt til útland í samband við lesnað og læru.

³⁹ Vit hava: Y=real BTÚ, L=arbeiddir arbeidstímar, Y/L= arbeidsproduktivetur, og identitetin: Y = (Y/L) * L. Vit nýta natúrligu logaritmunu sum approksimatió til differentiering (er forsvarlig tá broytingarnar eru smáar): $\ln Y = \ln (Y/L) + \ln L$. Frá hesum kunnu vit slutta at %-vísur vokstur í BTÚ í føstum prísnum (búskaparvokstur) \approx %-vís broyting í arbeidsproduktiviteti + %-vís broyting í arbeidsvirkni. Yvir tíð kann eisini ein ávirkan vera millum hesi tvey seinastu liðini, soleiðis at arbeidsproduktivitetsvokstur gjøgnum eina vinnuliga transformatiós veksur um arbeidsvirknið.

⁴⁰ Sí seinasta setning í omanfyri standandi fótnotu.

⁴¹ "Heilsubetri elding" kann við góðum vilja tulkast sum eitt slag av produktivitetsvokstri frá fyrbyrgjandi innsatsinum á heilsuøkinum; at seta tøl á innsatsin sum "input" og samsvarandi úrslitum sum "output" má roknað ómøguligt. Tí kann hetta ikki handfarast sum produktivitetsvokstur í búskaparligum útrokningum.

⁴² Herundir tillagingar á eftirspurnarsíðuni: produktivitetsvokstur ger tað møguligt at lækka prísina á prís elastiskum og inntøkuelastiskum vørum og tænastrum (prís elastisk vørum og tænastrum eru vanliga eisini inntøkuelastiskar), herundir nýggjum vørum og tænastrum. Avleiðingin av hesum, sum vokstur í sølu, virðisøkning og inntøku/keypiorku, skapar vanliga grundarlag fyri nýggjum arbeidsplassum, har krøvini til fôrleikar eru øðrvísi og størri. Hetta seinasta verður vanliga ikki lúkað uttan transformatiós trupulleikar, ið krevja tíð og ofta stríð.

Kapitul III

Stutt um kommunala útjavning

III 1. Inngangur um kommunala útbjavnng

Endamálið við hesum kapitli er at gera ein stuttan samandrátt um atlit, tá tað snýr seg um kommunala útbjavnng, og at vísa nøkur aktuel taldømi um útbjavnngartørvir.

Í 2008 gav Búskaparráðið út eina tema-frágreiðng um kommunala útbjavnng⁴³ - tvs. eina frágreiðng við tal- og roknidømmum um skipanir til:

- a) Útbjavnng vegna ójavna í *inntøkuskattgrundarlagnum*⁴⁴ í kommununum, og
- b) útbjavnng vegna ójavna *útreiðslutørvin* í kommununum⁴⁵

Í síni frágreiðng frá 2008 mælti Búskaparráðið til:

- (1) neyvri at eyðmerkja og avklára uppgávubýtið millum land og kommunur,
- (2) at lögtingið við lóg tók støðu til spurningin um at minka talið av kommunum í samsvari við tær uppgávustøddir, ið álagdar verða kommununum at røkja, og
- (3) at lögtingið samstundis tekur støðu til spurningin um at seta í verk eina *millumkommunala útbjavnngarskipan*.

Tað er sjálvsagt ikki uttan orsök, at øll lond á okkara leiðum hava eina kommunala útbjavnngarskipan. Uttan útbjavnng skapa ójavnarnir í útreiðslutørv og inntøkum ójavna í livikorunum í einstøku kommununum, og hesin ójavni kann m.a. elva til miðsavng.

Føroyar hava verið tað einasta av norðurlondunum, sum ikki hevur eina kommunala útbjavnngarskipan, og er eisini einasta land á okkara leiðum við sera smáum kommunum og ovurstórum ójavna á kommunustødd.

Tá tað snýr seg um innihald og tilmæli, er tema-frágreiðng Búskaparráðsins frá 2008 um kommunala útbjavnng framvegis aktuel – taltlfarið tó sjálvsagt undantikið. Viðvíkjandi meira nágreiniligum frágreiðngum um ymsar hættir til at javna út millum kommunur, verður víst til hesa frágreiðng.

Meðan kriteriini fyri útbjavnng vegna ymiskt *inntøkuskattgrundarlag* eru rímiliga lætt at skilja, so krevja kriteriini fyri útbjavnng vegna *útreiðslutørv* eitt sindur meira av umhugsni, og hetta kann gera at útbjavnngarskipanir vegna útreiðslutørv gerast torgreiddar.

Skulu t.d. mørkini fyri eldraútreiðslutørv kommununnar setast eftir fólkatalspartunum av 67 ára gomlum og eldri, ella 80 ára gomlum og eldri? Skulu mørkini fyri barnaútreiðslutørv setast við lutfalsliga talinum av ungfólki millum 0 og 7 ár ella 0 til 17 ár - og við hvørjum vektum skulu fleiri kriterii fyri útreiðslutørv vigast saman? Ikki sleppist undan, at tey valdu kriteriini viðhvørt kunnu raka nakað við síðuna av, tá tað snýr seg um at geva eina rættvísandi mynd av reella tøvrunum fyri útbjavnng vegna útreiðslur. Hetta er ein partur av prísinum fyri at ein útbjavnngarskipan ikki gerst ov torgreidd.

Tað ber lættliga til gera ein útbjavnngarskipan so fløkta, at borgarar ella kommunalpolitakarar hava ringt við at skilja hana til fulnar. Danska kommunala útbjavnngarskipanin er dømi um eina torskilda skipan. Skal ein útbjavnngarskipan í ein lítlum landi sum Føroyar hava ein móguleika at vinna undirtøku millum

⁴³ http://setur.fo/fileadmin/user_upload/SSS/PDF-filur/Buskarparadid/Fragreidngar/Temafr%C3%A1grei%C3%B0ing_2008.pdf

⁴⁴ Skattskyldugar inntøkur og partafelagsskattur kunnu pr. íbúgva ella pr. skattgjaldara vera sera ójavnt býttar á kommunur, sama er at siga um fiskimannafrádráttin og serligar skattaskipanir (DIS, FAS og aðrar uttanlandsinntøkur). Sveiggj í búskapinum kunnu eisini fáa ójavnar avleiðngar fyri inntøkugrunarlagið teimum ymisku kommununum

⁴⁵ Barnatalspartar og eldratalspartar í prosent av fólkatølunum í kommununum kunnu hava sera ymskar avleiðngar fyri útreiðslutørv in teimum ymisku kommununum, og sama er at siga um geografisku viðurskiftini.

borgarar og kommunalpolitikarar má hon vera einføld sum møguligt og eisini so rættvísandi sum møguligt.

Føroyar eru sum øllum kunnugt eitt sera lítið land. So lítlar sum Føroyar eru, átti ikki verið neyðugt við einum byrjandi trý-streingadum myndugleikabýti (økiseindirnar fyri eldrarøkt koma afturat). Ein møguleiki var sjálvsagt at Føroyar vórðu býttar sundur í nakrar fáar kommunur.

Avgerandi fyrimunurin við færri kommunum vildi verið at vit fingur eina einfaldari kommunalari útjavningarskipan. Eisini kundi hetta gjørt tað lættari at funnið semju millum kommunurnar og landið um samskipan í búskaparpolitikkinum. Ein slík samskipan finnist ikki í dag, og ein slík samskipan vildi havt eyðsýndar fyrimunir.

Undir øllum umstøðum mugu markamótini millum landsmyndugleikan og kommunumyndugleikan skilmarkast neyvvari. Hetta er viðkomandi uttan mun til, hvussu stórt talið av kommunum er ella verður.

Talva III 1 vísir almenna uppgávubýtið (útreiðslubýtið íroknað íløgur) skift á virkisøki og slag, tvs. land, kommunur, grunnar og ríki. Fyri hvørt virkisøki er eisini víst prosentvísa býtið av útreiðslunum á myndugleikaslag. Eisini er víst prosentvísa útreiðslubýtið á øll virkisøkini. Talvan fevnir bara um 2013, og fevnir tískil ikki um komunalu yvirtøkuna av eldraðkinum, har økistænasturnar á eldraðkinum eru vorðnar eitt nýtt myndugleikalið í almenna geiranum.

Virkisøkini í talvu III 1 eru skipað eftir tveimum siffrum í altjóða standardinum COFOG (Classification Of the Functions Of Government). Eitt neyvvari uppbýti av virkisøkjum finnist í COFOG (4 siffrur), ið sostatt kann nýtast sum eitt av fleiri grundarløgum fyri at skilmarka uppgávubýtið millum land og kommunir, herundir markamótini millum virkisøkir.

Talva III 1 vísir, at tey stóru útreiðsløkini eru innan virkisøkini aðalfyrisiting, vinnumál, heilsumál, undirvísingarmál og almannamál. Almannamál fylla mest í útreiðslunum (37%), og eru útreiðslunum av almannamálum meira enn kostnaðurin av heilsumálum og undirvísingarmálum tilsamans.

Talvan vísir ma. at 13% av samlaðu almennu útreiðslunum fara til aðalfyrisiting, og at av hesum 13 prosentunum eru 32% kommunútreiðslur. Í vinnumálum (12% av samlaðu útreiðslunum) eru kommunalu útreiðslurnar 23%. Til seinast eru útreiðslurnar til almannamál (37% av samlaðu útreiðslunum) býttar soleiðis, at 61% eru útreiðslur hjá landinum, 18% hjá kommununum og 19% hjá grunnum.

	Talva III 1 Almenna uppgávubýtið (útr.) 2013 skift á virkisöki og myndugleika, mió. kr					Í prosent av samlaðum útreiðslum				
	Almenna tilis.	í %	Land	Kommunur	Ríkið	Grunnar	Land	Kommunur	Ríkið	Grunnar
1 AÐALFYRISITING	972	13%	646	313	13		66%	32%	1%	
Útinnandi vald og lóggávuvald v.m.	511	7%	373	125	13		73%	24%	3%	
Fíggarlig úttanlandshjálp	3	0%	3				100%			
Almennar tænastr	208	3%	79	129			38%	62%		
Almennar samfelagstænastr, g&m	0	0%	0				100%			
Aðrar almennar samfelagstænastr	72	1%	55	17			77%	24%		
Rentur, vinningsbýti o.a.	178	2%	136	42			77%	23%		
2 RÆTTARMÁL	187	2%	42	22	122		22%	12%	65%	
Lögglutænastr	107	1%	12		94		12%		87%	
Slökkiliðstænastr	24	0%	4	20			15%	85%		
Rættur	17	0%	0		17		1%		100%	
Fongsul	11	0%			11				100%	
Almenn lógar- og trygðarviðurskipti i.a.n.	27	0%	26	2			94%	6%		
3 VINNUMÁL	898	12%	686	209	3		76%	23%	0%	
Vanlig búskapar-, handils- og arbeiðsv.	134	2%	101	33			75%	25%		
Landbúnaður, skógrækt, fiskiskapur	102	1%	102				100%			
Brennievni og orka	16	0%	16				100%			
Námsvirki, iðnaður og bygging	70	1%	43	27			61%	39%		
Flutningur	476	6%	328	145	3		69%	30%	1%	
Samskipti	14	0%	14				100%			
Annar iðnaður	24	0%	20	5			80%	20%		
Gransking og menning í búskaparmálum	55	1%	55				100%			
Búskaparviðurskipti i.a.n.	7	0%	7				100%			
4 UMHVÖRVISVERND	161	2%	5	156			3%	97%		
Fyriskipan av ruskburturbeining	108	1%		108				100%		
Fyriskipan av kloakviðurskiptum	44	1%		44				100%		
Dálkingarvernd	5	0%	5				100%			
Vernd av landslag og náttúrumargfeldi	0	0%	0				100%			
Gransking og menning um umhvörvi										
Umhvörvisvernd i.a.n.	4	0%		4				100%		
5 ÍBÚÐ OG UMHVÖRVI	99	1%	12	87			12%	88%		
Byggibúning	11	0%	11	1			106%	6%		
Økismenning	30	0%	1	30			2%	98%		
Vatnveiting	32	0%		32				100%		
Gøtuljós	26	0%		26				100%		
6 HEILSUMÁL	1083	14%	881	46	155		81%	4%		14%
Heilivágur, tól og útgerð	102	1%	30		71		30%			70%
Heilsutænastr úttan sjúkrahús	146	2%	25	46	76		17%	31%		52%
Sjúkrahústænastr	791	10%	790	0	1		100%	0%		0%
Almennar heilsutænastr	11	0%	10	0			98%	2%		
Gransking og menning í heilsu	7	0%	7				100%			
Heilsa i.a.n.	26	0%	19	0	7		72%	1%		27%
7 MENTAMÁL	263	3%	78	185	0		30%	70%	0%	
Frítíðar- og ítróttartænastr	151	2%	8	143			5%	95%		
Mentanartænastr	100	1%	58	42	0		58%	42%	0%	
Fjølmiðla- og útgávutænastr	2	0%	2				100%			
Tænastr viðvíkjandi átrúnaði	10	0%	10				100%			
Gransking og menning um frítíð v.m.										
Frítíð, mentan og átrúnaður i.a.n.	5	0%	5	1			88%	10%		
8 UNDIRVÍSINGARMÁL	1215	16%	983	232			81%	19%		
Forskúli og fólkaskúli	528	7%	324	204			61%	39%		
Miðnámskúli	328	4%	328				100%			
Hægri miðnámskúli	41	1%	41				100%			
Hægri útbúgving	99	1%	99				100%			
Útbúgving ikki flokkað eftir stigi	43	1%	25	18			58%	42%		
Stuðulstænastr til útbúgving	25	0%	25	1			98%	2%		
Gransking og menning í útbúgving										
Útbúgving i.a.n.	150	2%	141	9			94%	6%		
9 ALMANNAMÁL	2863	37%	1751	504	62	547	61%	18%	2%	19%
Sjúka og avlamni	614	8%	573	4	37	0	93%	1%	6%	0%
Ellistænastr og -veitingar	1194	15%	881	47	25	242	74%	4%	2%	20%
Eftirsetuhjálp	4	0%	2			2	55%			45%
Familja og börn	590	8%	104	402		84	18%	68%		14%
Arbeiðsloysi	253	3%	34			219	13%			87%
Býlisstuðul	110	1%	63	46			58%	42%		
Forsorgarhjálp i.a.n.	32	0%	32				100%			
Gransking og menning í alm.málum										
Almannamál annars	68	1%	63	5			92%	8%		
ÚTREIÐSLUR SAMANLAGT	7740	100%	5082	1755	200	702	66%	23%	3%	9%

III 2. Eldraðkis-nýskipan sum ein ætlandi byrjan til útjavning frá 1. januar 2015

Frá 1. januar 2015 varð eldraðkið lagt út til kommunurnar at umsita. Áðrenn hesa útlegging varð eftir samráðingar við kommunurnar gjørdur ein leistur fyri fíggingina av eldraðkinum í kommunalum virkisøki. At síggja til varð innbygt í hendan fíggjarleistin ein partvís útjavning millum kommunurnar viðvíkjandi útreiðslutørv og inntøkugrundarlagi.

Eftir omanfyri nevnda fíggjarleisti verða sløgini av veitingum frá landi til tey kommunalu samstarvsøkini⁴⁶ á eldraðkinum hesi:

1. Skatturin frá forskattingini av pensjónum fellur til tær einstøku kommunurnar frá 2015 og frameftir⁴⁷. Býtt verður til kommunurnar samsvarandi talinum av borgarum í kommununi, ið 31. desember árið fyri eru 67 ár og eldri⁴⁸, tó fær Sandoyar kommuna 30% meira enn hinar⁴⁹. Her er talan um eina útjavning vegna útreiðslutørv (kommunur við fleiri eldri yvir 67 ár fáa meira).
2. Gjald frá búfólki á røktarheimum og sambýlum og fyri heimahjálp verður inngjald at nýta hjá viðkomandi kommunala samstarvsøki.
3. Serveiting frá landinum sum endurgjald til kommunur vegna frádráttir og serskattaskipanir. Kommunurnar fáa eftir hesi serveiting endurgoldið 19,1% av DIS-inntøkuni, FAS-inntøkuni, fiskimannafrádráttinum og uttanlandsfrádráttinum annað árið fyri⁵⁰. Fyri árið 2015 bleiv henda serveitingin 113 mió. kr⁵¹. Hetta er eisini ein partvís útjavning vegna ójavnt inntøku-skattgrundarlag í kommununum – lutfalsliga fleiri sum hava hesar frádráttir búgva í inntøkuveikum kommunum⁵².
4. Ein serligur skiftistíðarstuðul til fíggjarligar veikar kommunur upp á 25 mió í 2015 og 10 mió. í 2016, og sum fellur burtur í 2017⁵³. Hetta er ein serstuðul at endurgjalda fyri eykaútreiðslur í sambandi við yvirtøkuna, og at endurgjalda fyri aðrar mismunir tá tað snúr seg um inntøkur og kostnaðir.

Hesin fíggjarleisturin ber sostatt brá av at vera ein loysn, ið partvíst tekur hædd fyri útreiðslutørvinum á eldraðkinum, og partvíst tekur hædd fyri ójavnum í skattgrundarlagnum í ymsu kommununum.

Við at seta hendan fíggjarleist í verk var ein triði myndugleikin skotin inn við síðuna av ella undir kommunu- og landsmyndugleika - nevniliga tær 8 økistænasturnar á eldraðkinum. Vit kunnu sostatt siga at farið varð frá tvey-streingjaðum myndugleikabýti til trý-streingjað myndugleikabýti. Rokna vit ríki og grunnar við, var farið frá fýra-streingjaðum til fimm-streingjað myndugleikabýti. Spurningurin er, um hetta er neyðugt í einum so lítlum landi sum Føroyar. Við færri og størri kommunum hevði hetta ikki verið neyðugt.

⁴⁶ Talan er um 8 øki, sum hava stovnað hesar tænastr:

Norðuroyar bú- og heimatænasta
Heimatænastan í Eysturkommunu og Fuglafjarðar kommunu
Økistænastan hjá Skálafjarðarsamstarvinum
VEKS-samstarvið innan eldrarøkt og heimatænastu millum Vestmanna-, Eiðis-, Kvívíkar- og Sunda kommunur.
Heilsu- og umsorganartænastan í Tórshavnar kommunu
Heimatænastan í Vágum
Økistænastan í Sandoyar Sýslu
Bú- og heimatænastan í Suðuroy

Umframt Tórshavnar kommunu sum 9.økið

⁴⁷ Dagfórda fíggjarlógin 2015 s. 374

⁴⁸ Løgtingslóg nr. 20 2014, § 10, og løgtingslóg nr. 134 frá 19. Desember 2014

⁴⁹ Løgtingslóg nr. 134 frá 19. desember 2014

⁵⁰ Løgtingslóg nr. 136 frá 19. Desember 2014 um endurgjald til kommunur vegna frádráttir og serskattaskipanir.

⁵¹ Dagfórda fíggjarlógin 2015, s. 389. Løgtingslóg nr. 136 2014

⁵² Kelda: Føroya kommunufelag.

⁵³ Dagfórda fíggjarlógin 2015, s. 389

III 3. Hættir at útjavna fyrri ójavnum í útreiðslutørvi og skattagrundarlagi

Ein máti til útjavning er at landið refunderar (endurrindar) kommununum útreiðslurnar fyrri uppgávur, sum kommunan landsins vegna (fult ella partvíst) útinnir. Landið ber *útreiðslubyrðuna*, meðan kommunan tekur sær av *uppgávuni*. Refusiósprosentíð nýtist ikki at vera 100%. Er refusiósprosentíð minni enn 100%, kunnu kommunur hava ein áhuga í at kommunan tálmar útreiðsluvøkstrinum. Er refusiósprosentíð 100 hevur kommunan hinvegin ongan áhuga í at tálma útreiðslunum. 100 prosent refusión skuldi helst medvirkað til at økið verður umsitið eins í øllum landinum.

Ein annar máti til útjavning er blokkstuðulsskipan. Í eini blokkstuðulsskipan er tað eisini landið sum ber útreiðslubyrðuna, og flytir pening til tær kommunurnar, sum annars vegna útreiðslutørvi og/ella inntøkuførleika høvdu verið verri fyrri enn miðal til at loysa teirra tillutaða uppgávubýti. Við útrokning av blokkstuðuli verður hugt eftir skattagrundarlagi og útreiðslutørvi samstundis. Kommunur, ið eru betri fyrri enn miðal, fáa ongan blokkstuðul, og bera heldur ikki kostnaðin á blokkstuðulinum til tær kommunur, sum eru verri fyrri enn miðal. Borgarar í kommunum, sum eru betur fyrri enn miðal, rinda tó óbeinleiðis til blokkstuðulsskipanina gjøgnum tann eyka landsskatt, ið er neyðugur til tess at fíggja blokkstuðulin frá landinum.

Ein triði máti til útjavning er ein millumkommunal útjavningarskipan. Ein slík skipan er á sín hátt meira víðgongd, tí hon fevnir um allar kommunurnar, og tí tað er kommunurnar sjálvar, sum fíggja skipanina. Í eini millumkommunalari útjavningarskipan rinda tær kommunur, sum eru betri fíggjarliga (vegna útreiðslutørvi og inntøkugrundarlag), til tær kommunur, sum eru verri fyrri fíggjarliga. Allar kommunur luttaka sostatt, og landið luttekur ikki í útjavningini. Hvussu ein slík skipan til millumkommunala útjavning er neyvari uppbyggt verður víst til frágreiðing Búskaparráðsins⁵⁴ um kommunala útjavning frá apríl 2008.

III 4 Hagtøl sum vísa útjavningaráneyðir vegna inntøkuójavna

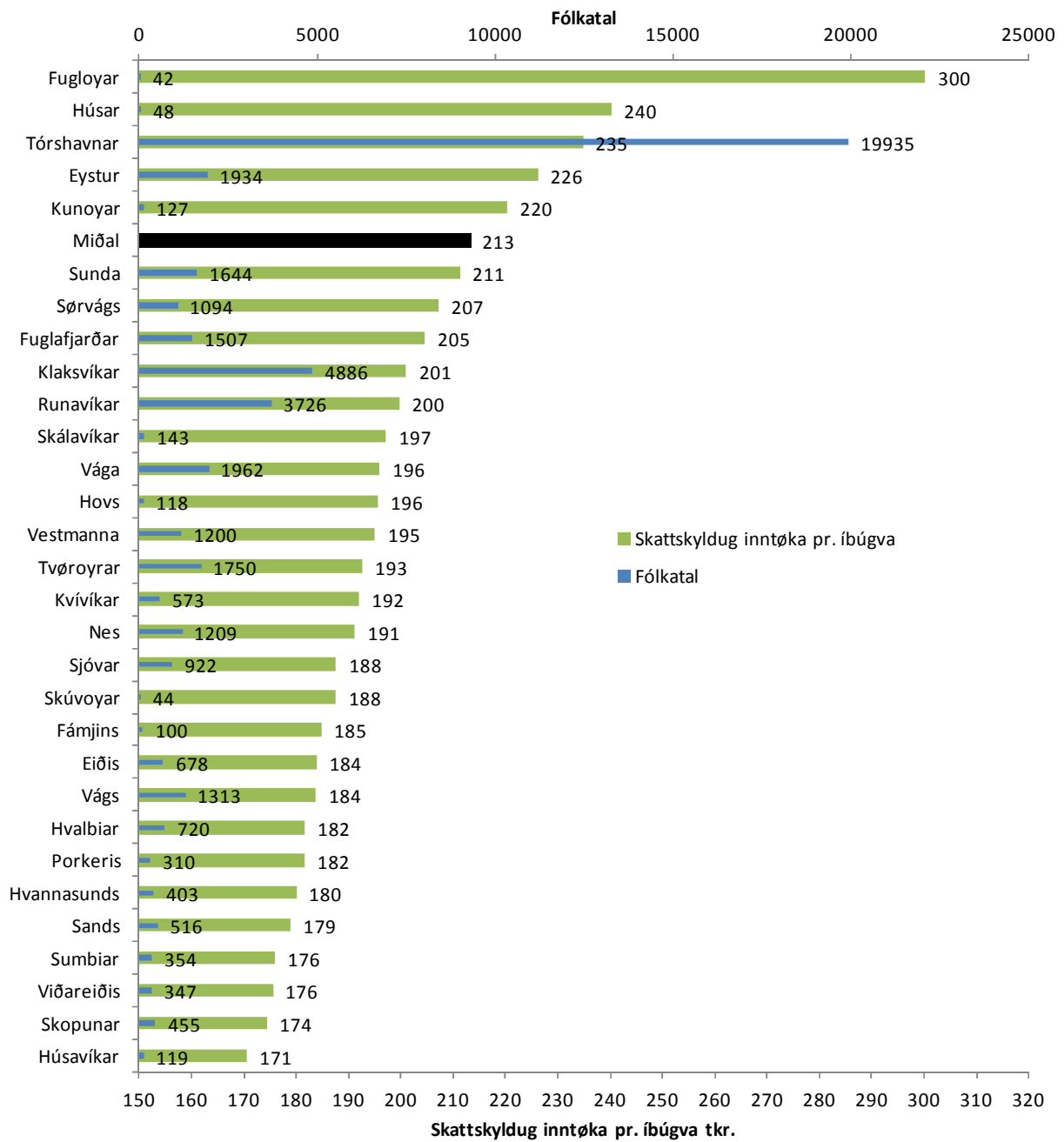
Mynd III 1 til III 3 geva ábendingar um útjavningaráneyðir vegna ójavnar í inntøkunum hjá kommunum.

Mynd III 1 vísir skattskyldugu inntøkurnar pr. íbúgva í 2014 í teimum einstøku kommununum, og talið av íbúgvum í kommununi (uttan mun til aldur) primo 2014. Skattskyldug inntøka fevnir um A-, B- og uttanlandsinntøku. Samsvar er ikki við tøluni í kapitul II, tí tøluni nýtt í kapitul II vóru avmarkaði til aldursbólkin 18-67 ár og ikki fevna um pensjónir.

Mynd III 1 vísir tað eru bert fimm kommunur, sum eru yvir miðal í skattskyldugari inntøku pr. íbúgva og bert tvær av hesum kommunum eru stórar kommunur (Eystur kommuna og Tórshavnar kommuna). Tórshavnar kommuna stendur sjálvandi í eini serstøðu í mun til hinar kommununar. Tórshavnar kommuna er meira enn fýra ferðir størri í fólkatálið enn næst-størsta kommunan Klaksvík og fevnir um meira enn 40% av samlaða fólkatálinum í Føroyum. Um ein millumkommunal útjavningarskipan varð sett í gildi, vildi Tórshavnar kommuna, alt annað líka, vera tann kommunan, sum vegna inntøkuójavna kom at gjalda mest til hinar kommunurnar.

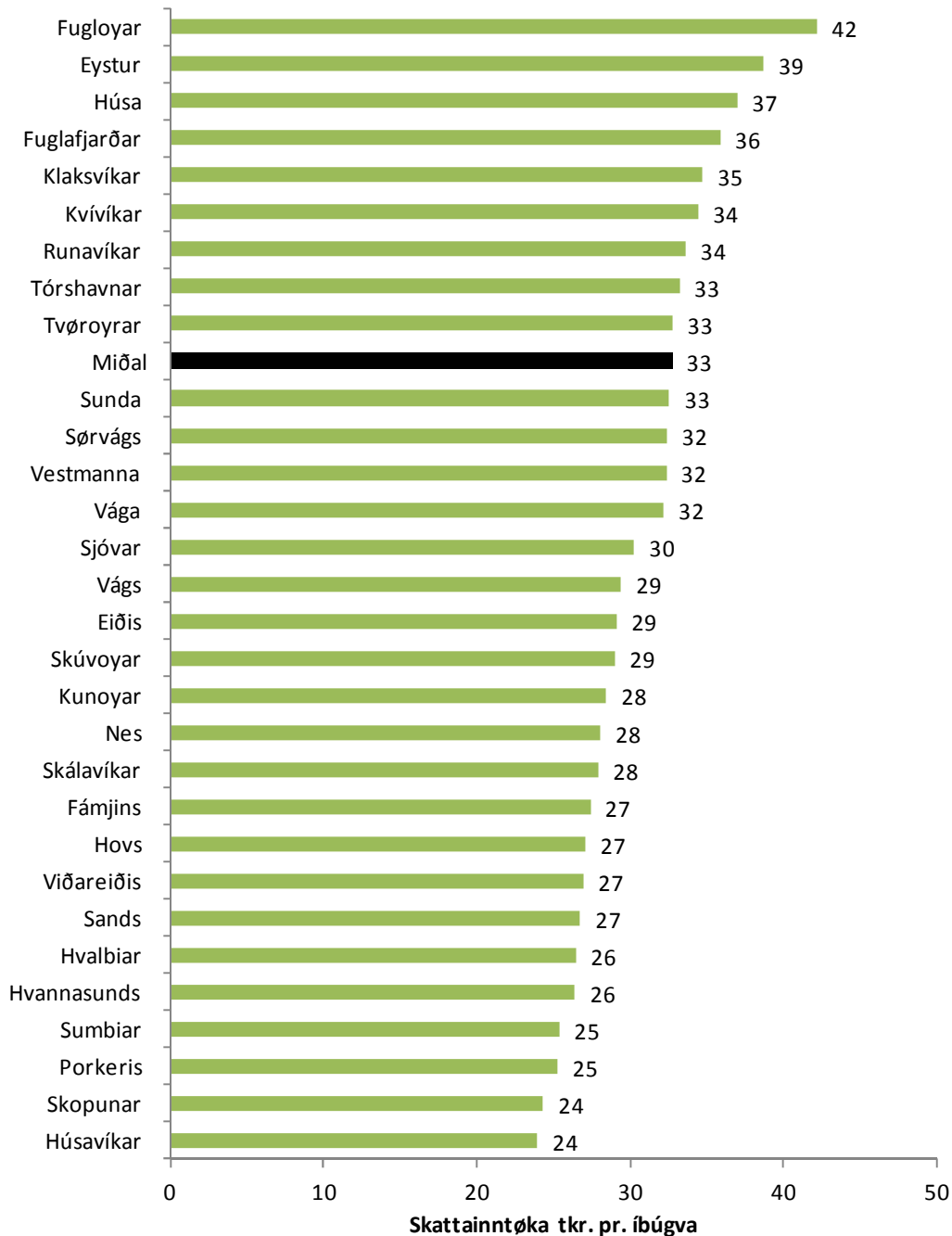
⁵⁴ http://setur.fo/fileadmin/user_upload/SSS/PDF-filur/Buskaparadid/Fragreidingar/Temafr%C3%A1grei%C3%B0ing_2008.pdf

Mynd III 1 Skattskyldug inntøka pr. borgara og fólkatal í kommununum 2014

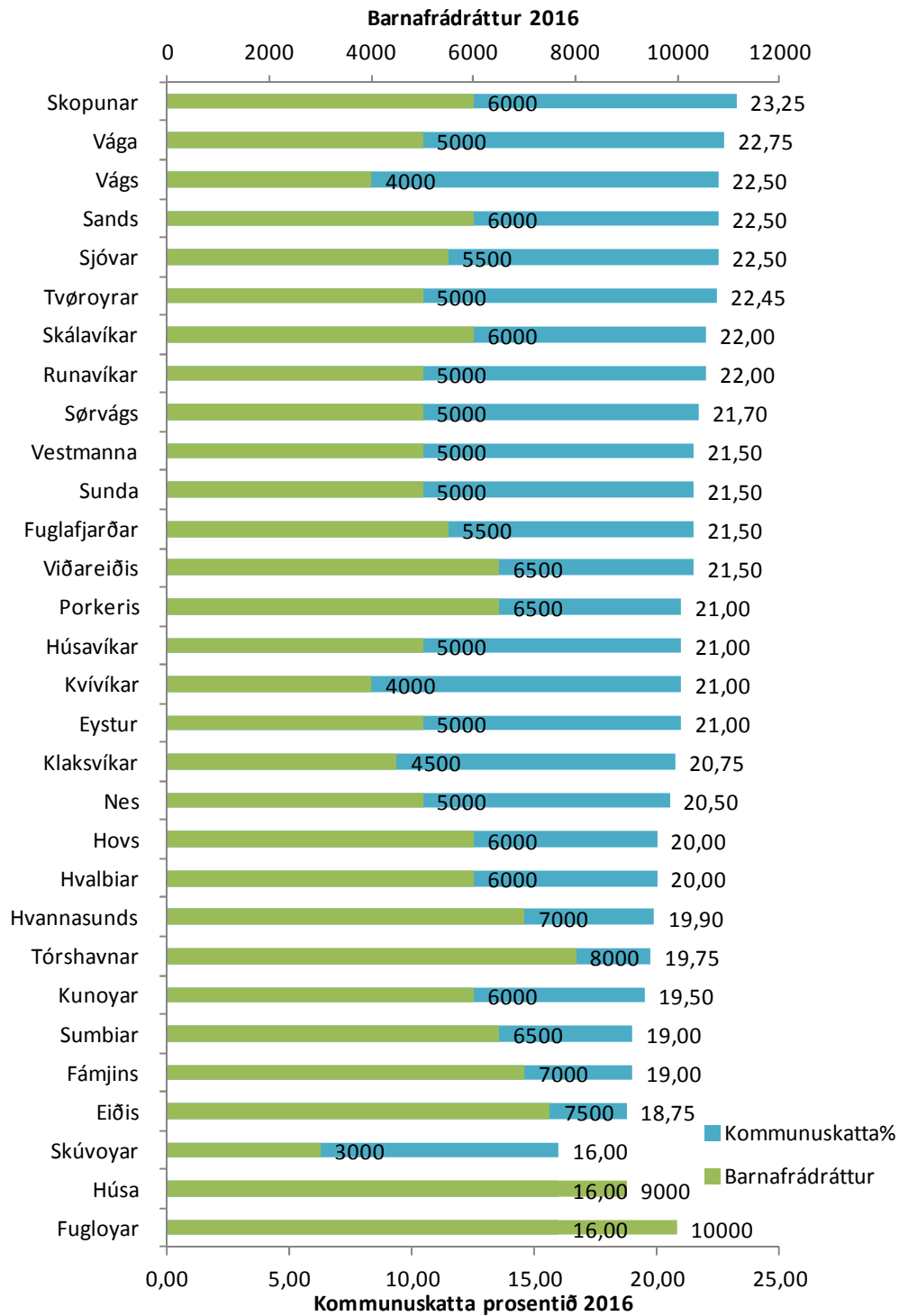
Eitt er skattskyldug inntøka pr. íbúgva, eitt annað er innkomin skattur pr. íbúgva. Hetta seinasta verður avgjört av skattskyldugu inntøkuni pr. íbúgva og av kommunala skattaprosentinum. Mynd III 2 vísir býtið av skatti pr. íbúgva í 2013, flokkað eftir stødd. Raðfylgjan er eitt sindur øðrvísi enn í mynd III 1.

Mynd III 2 Skattainntøka tkr. pr. íbúgva í kommununum í 2013, flokkað eftir stødd

Til seinast gevur mynd III 3 eitt yvirlit yvir skattaprosentið og barnafrádráttin í 2016, flokkað eftir stødd av skattaprosenti. Fugloyar og Húsar kommunur eru kommunurnar við lægsta skattaprosenti, og samstundis hægsta barnafrádrátti, og tær liggja eisini millum kommunurnar við hægstu skattaintøkunum í 2013 (sí mynd III 2).

Mynd III 3 Skattaprosent og barnafrádráttur flokkað eftir stødd á skattaprosenti 2016

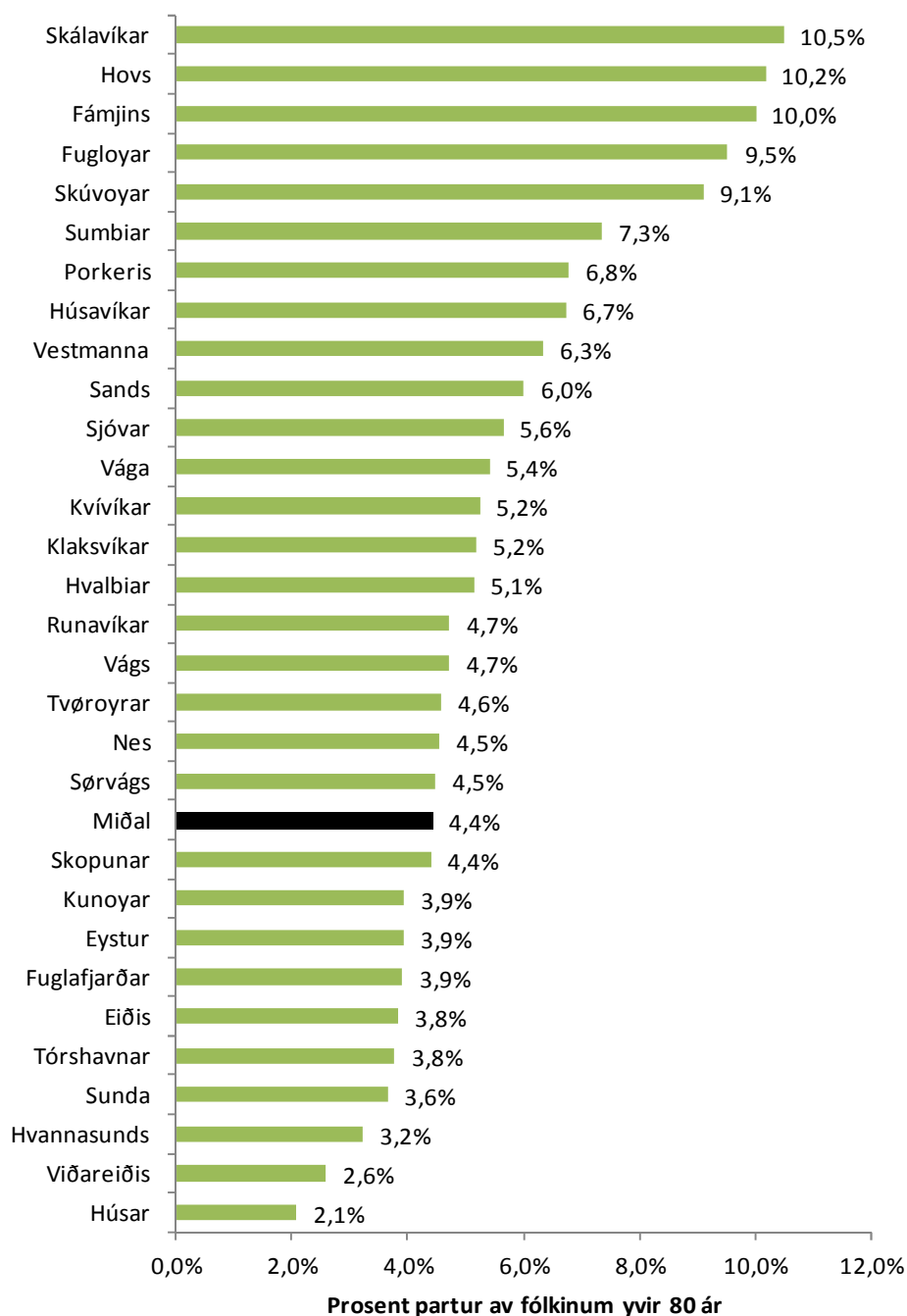

III 5 Hagtøl sum vísa útjavningaráneyðir vegna ójavnar í útreiðslutørvi

Mynd III 4 og III 5 geva ábendingar um útjavningaráneyðir vegna ójavnar í útreiðslutørvinum hjá kommunum, m.a. vegna demografiskar munir millum kommunurnar.

Mynd III 4 vísir prosentpartin av fólkatálinum í kommunum, sum er yvir 80 ár í 2014. Í mynd III 4 eru kommunurnar flokkaðar eftir støddini á hesum prosentparti av fólkatálinum. Vit síggja td. at Tórshavnar kommuna hevur ein sera lágan prosentpart av yvir 80 ára gomlum. Hetta bendir aftur á at Tórshavnar kommuna við síni stødd (alt annað líka), vildi verið tann kommunan, sum kom at gjalda mest til hinar kommunurnar, um ein millumkommunal útjavningarskipan fyri ójavna í útreiðslutørvi varð sett í gildi.

Mynd III 4 Prosentpartur av fólkatálinum í kommunum yvir 80 ár í 2014

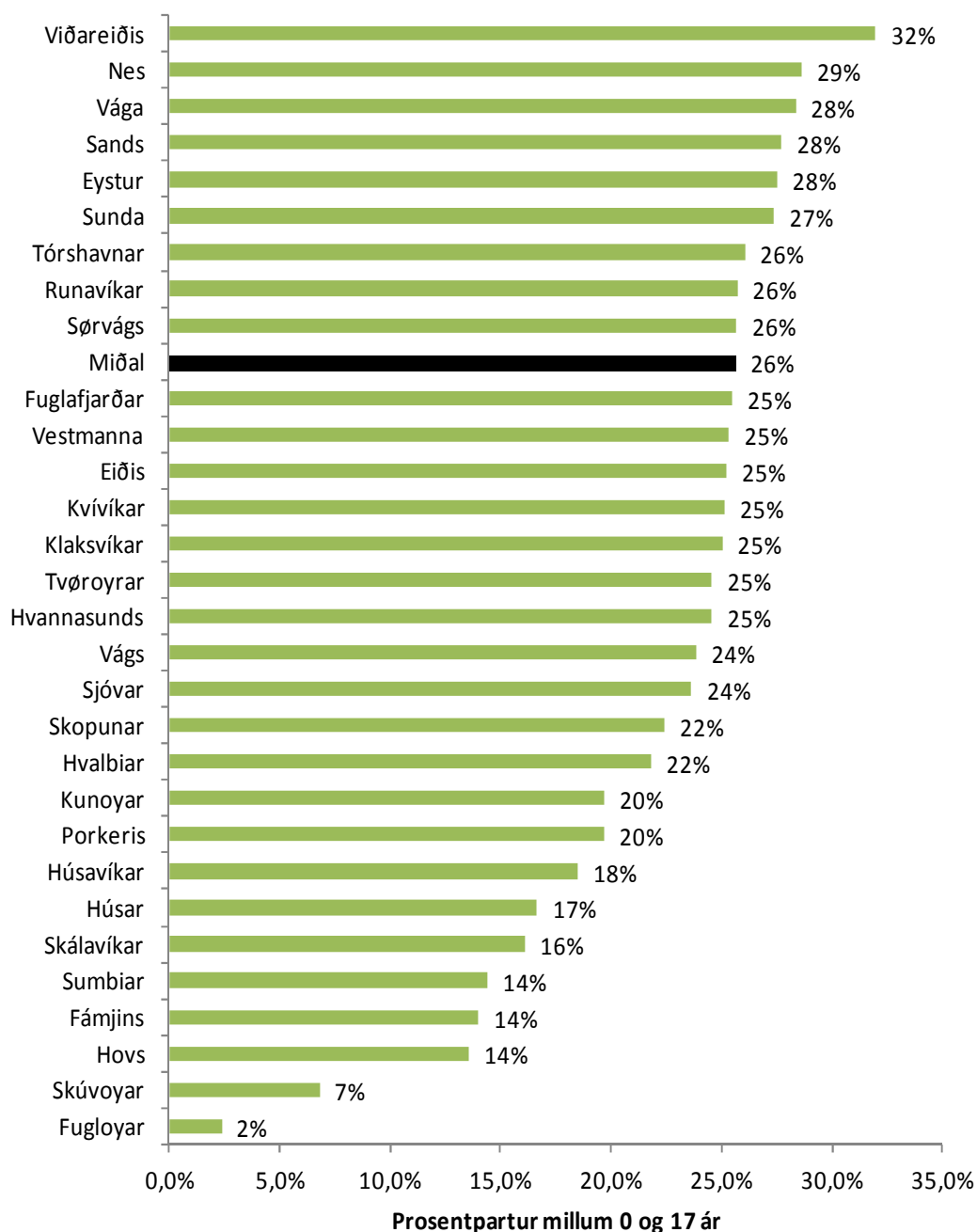

Mynd III 5 vísir prosentpartin av fólkatalinum í kommunum, sum er millum 0 og 17 ár í 2014. Í mynd III 5 eru kommunurnar flokkaðar eftir støddini á hesum prosentparti av fólkatalinum. Her liggur Tórshavnar kommuna við einum prosentparti uppá 26%, sum rakar miðal.

Varð ein millumkommunal útjavningarskipan sett í verk, vildi hetta seinasta gjørt at Tórshavnar kommuna eftir hesum kriterii hvørki skuld rindað til ella móttikið frá hinum kommununum.

Í einari millumkommunalari útjavningarskipan vilja øll viðkomandi viðurskifti verða tikin við í útrokningarnar av, hvussu nógv hvør kommuna skal taka ímóti frá øðrum kommunum, ella lata til aðrar kommunur.

Mynd III 5 Prosent partur av fólkatalinum í kommununum millum 0 og 17 ár 2014

Tilvísingar/keldutilfar

Almannaráðið

Avrik. sp/f, Hvalvík

Búskaparráðið: Búskaparfrágreiðing frá 2008 um kommunala útjavning

Búskaparráðið: Búskaparfrágreiðingar frá heysti 2013 til heyst 2015

Danmarks statistik. www.dst.dk

Danmarks Nationalbank

Det økonomiske råd: Dansk økonomi forår 2015, síða 28-30.

Fishpool. www.fishpool.eu

Fíggjarmálaráðið. Upplýsingar um fíggjarmál, herundir fíggjarlóg og búskaparfrágreiðingar.

Fíggjarmálaráðið, Fíggjarlógin 2015

Fígging Landsins, Føroya Gjaldstova

Føroya Gjaldsstova, landskassaroknskapurin fyri fíggjarárið 2013. s. 244

Føroya kommunufelag

Føroya Pedagogfelag

Hagstova Føroya. Dátugrunnur Hagstovunnar.

Hagstova Føroya. Talfilfar á excel um føroyska búskapin.

Inni meklaravirki

Januar. Roknskapargreining av fiskivinnuni

Laksá, Kristoffur (2011), Í flokspolitiskum hugsjónarloysi. Føroyskur vinnupolitikkur í 60 ár. Masteruppgáva, Fróðskaparsetur Føroya, januar 2012.

Løgtingslóg nr. 20 2014, § 10, og løgtingslóg nr. 134 frá 19. Desember 2014

Løgtingslóg nr. 134 frá 19. desember 2014

Løgtingslóg nr. 136 frá 19. Desember 2014 um endurgjald til kommunur vegna frádráttir og serskattaskipanir.

Norðuratlantsbólkurin á Fólkatingi (2007): *Hagtøl um føroyskar útisetar*

Norðuratlantsbólkurin á Fólkatingi (2008): *Hví føroyingar búseta seg í Danmark*

Norðuratlantsbólkurin á Fólkatingi (2009): *Eg vil so fegin hava, at børnini læra føroyskt*

Skyn meklaravirki

Samtak

Syntesa

TAKS

Thomson Reuters. www.thomsonreuters.com

Vinumálaráðið 2013: Álit til frama fyri fólkvøkstur

Vørn. www.fve.fo

Yvirlit yvir talvur og myndir/tables and figures

Talva I 1 / Table I 1	GDP demand/expenditure in DKK millions in 2013 current prices, and respective contribution to GDP growth, 2013-2017. [Private consumption, public (government) consumption, private investment (domestic-produced investment), inventory fluctuations, government investment, domestic demand, total export, export of goods, export of services, total demand, total import, import of goods, import of services, net export (foreign demand), GDP (domestic demand minus net export)]
Talva I 2/ Table I 2	GDP demand/expenditure as percent of total GDP in current prices in 2013-2016. [Private consumption, public (government) consumption, private investment (domestic-produced investment), inventory fluctuations, government investment, domestic demand, total export, export of goods, export of services, total demand, total import, import of goods, import of services, net export (foreign demand), GDP (domestic demand minus net export) = 100%]
Mynd I 1/ Figure I 1:	GDP growth in current prices derived from domestic and foreign demand, respectively, 1999-2017.
Mynd I 2 / Figure I 2:	GDP expenditure that is derived from domestic demand, (index 1998=100), 1998-2017.
Mynd I 3 / Figure I 3	GDP expenditure that is derived from foreign demand, and consumer price index, (net export right axis), 1998-2017, (index 1998=100).
Mynd I 4 / Figure I 4:	Real estate prices and consumer price index (consumer price index right axis), 1998-2015.
Mynd I 5 / Figure I 5:	Value-added in primary, secondary and tertiary businesses in percent, 1998-2013.
Mynd I 6 / Figure I 6:	Value-added in primary, secondary and tertiary businesses in DKK millions, 1998-2013.
Mynd I 7 / Figure I 7:	Business profits and company-paid wages in DKK millions and ratio profits/wages (right axis), 1998-2013.
Mynd I 8 / Figure I 8:	Number of employees (left axis) and company wages paid per employee in tDKK (right axis), 1998-2013.
Mynd I 9 / Figure I 9:	Unemployment percentage (left axis) and net immigration (right axis) calculated as 12-month rolling total, January 1998 – November 2015.
Mynd I 10/ Figure I 10:	Population (left axis) and net immigration (right axis), calculated as 12-month rolling total, January 1998 – November 2015.
Mynd I 11/ Figure I 11:	Spot price of oil (DKK/barrel), July 2007 to January 2016.
Mynd I 12/ Figure I 12:	Weekly spot price for salmon in Norwegian kroner (NOK), January 2004 to January 2016.
Mynd I 13/ Figure I 13:	Yearly fluctuations (in percentages) in salmon spot prices, 2005-2015.
Talva I 3 / Table I 3:	Import/export of goods; balance of trade, June 2014 to November 2015.
Mynd I 14/ Figure I 14:	Consumption ratio for households according to National Account figures, 1998-2017.
Mynd I 15/ Figure I 15:	Wage income and import of consumer household goods [durable, semi-durable and non-durable], January 2010 to November 2015, shown as index.
Mynd I 16/ Figure I 16:	Business trends survey for households: expected financial situation the coming year (index), January 2006 to January 2016.
Mynd I 17/ Figure I 17:	Business trends survey for households: Total confidence index for Faroese households, January 2006 to January 2016.
Mynd I 18/ Figure I 18:	Private consumption expenditure DKK millions and growth in percent (right axis), 1999 - 2015.

Mynd I 19a/ Figure I 19a:	Wage payments, year-to-year change in percent, based on 12-month rolling total, January 2007 to Desember 2015: all business sectors, primary business sectors, secondary business sectors.
Mynd I 19b/ Figure I 19b:	Wage payments, year-to-year change in percent, based on 12-month rolling total, January 2007 to Desember 2015: all business sectors, private tertiary business sectors, and the government sector.
Talva I 4 / Table I 4:	Wage payments in each business sector according to National Account statistics, the contribution to overall growth in wage payments for each business sector, and relative size of the wage payments for each individual business sector (for 18 individual business sectors).
Mynd I 20/ Figure I 20:	The number of employees (left) and the number of full-time unemployed (right), adjusted for seasonal trends, January 2006 to October 2015.
Mynd I 21/ Figure I 21:	Private investment in DKK millions, and yearly private investment growth in percent, 1999-2017.
Mynd I 22/ Figur I 22:	Private, domestic-produced investment in DKK millions and yearly growth in percent, 1999-2017.
Mynd I 23/ Figure I 23:	Business trends survey for construction June 2006 to January 2016 (orders, expected prices, expected labour needs, months of contracted work (right axis)).
Mynd I 24/ Figure I 24:	Construction confidence index, June 2006 to January 2016: perceived limitations in production (none, demand, weather, labour, delivery limits, financial limitations, other).
Mynd I 25/ Figure I 25:	Government (i.e. public) consumption in DKK millions and yearly growth in government consumption in percent (right axis), 1999-2015.
Mynd I 26/ Figure I 26:	Government (i.e. public) investment in DKK millions, 1998-2015 (central government, municipalities).
Mynd I 27/ Figure I 27:	Government (i.e. public) investment in DKK millions, 1999-2015, and yearly growth in government investment in percent (right axis), 1999-2015.
Mynd I 28/ Figure I 28:	Central government financial results (central government budget balance) in DKK millions, 2000-2016.
Mynd I 29/ Figure I 29	Net public debt, 2000-2015, in DKK millions (central government, social funds, municipalities, public sector total).
Mynd I 30/ Figure I 30:	Central government gross debt and gross assets in DKK millions, 2000-2015 (gross assets, gross debt, net assets).
Mynd I 31/ Figure I 31:	Export of goods, calculated as 12-month rolling total, January 1994 to November 2015, in DKK millions (salmon, pelagic fish, demersal fish).
Mynd I 32/ Figure I 32:	Slaughter from salmon farms, 1999-2016, 1000 tons
Mynd I 33/ Figure I 33:	Values of landed catch of mackerel, herring and blue whiting, in DKK millions, 2000-2015.
Mynd I 34/ Figure I 34:	Export of pelagic fish, calculated as 12-month rolling total, January 2000 to November 2015, in 1000 DKK (fishmeal and fishoil, blue whiting, herring, mackerel).
Mynd I 35/ Figure I 35:	Export of fish products, calculated as 12-month rolling total, January 2000 to November 2015, in DKK millions.
Mynd I 36/ Figure I 36:	Balance of foreign trade (goods only) calculated as 12-month rolling total, January 1994 to November 2015, in DKK millions (ships excluded, ships included).
Mynd I 37/ Figure I 37:	Import and export of goods (ships excluded) calculated as 12-month rolling total in DKK millions, January 1994 to November 2015, (imports red, exports blue).
Tabel I 5 / Table I 5:	Export (revenue) and import (expenditure) of services in DKK millions, 2014.

Talva I 6 / Table I 6:	A summary (synthesis) of assumptions on the basis of which estimates are made regarding the future short-term trends of the economy.
Mynd II 1/Figure II 1:	Unemployment percentage (left) and net immigration (right) calculated as 12-month rolling total, January 1998 – November 2015.
Mynd II 2/ Figure II 2:	Percentage of full-time and part-time jobs for men and women in 2014.
Mynd II 3/ Figure II 3:	Percentage of men and women in DKK 100,000 income groups in 2014.
Mynd II 4/ Figure II 4:	Number of people in DKK 100,000 income groups in 2014.
Talva II 1 / Table II 1:	Education areas and level of completed higher education in the Faroese population in 2014.
Talva II 2 / Table II 2:	Education areas and level of completed higher education in the Faroese population in 2014 in seven selected areas.
Talva II 3 / Table II 3:	Level of education in the Faroese population compared to other Nordic countries in 2011.
Talva II 4 / Table II 4:	Types of education in the Faroese population compared to other Nordic countries in 2011.
Mynd II 5 / Figure II 5:	Number of Faroese students seeking higher education in the Faroe Islands, Denmark and other places, 2004-2014.
Talva II 5 / Table II 5:	Number of Faroese men and women seeking higher education abroad, 2004-2014.
Talva II 6 / Table II 6:	Number of men and women returning to the Faroe Islands after completing their higher education abroad, and percentage returning after completed education, 2004-2014.
Mynd II 6 / Figure II 6:	Average monthly income and the number of people with different types of education, 2014.
Mynd II 7 / Figure II 7:	Percentage of people with different types of education that will reach minimum retirement age before 2024, sorted by size of percentage.
Mynd II 8 / Figure II 8:	Average monthly income and number of people within different business sectors in 2014, sorted by average monthly income.
Mynd II 9 / Figure II 9:	Percentage of people in different business sectors that will reach minimum retirement age before 2024, sorted by size of percentage.
Mynd II 10/Figure II 10:	Average monthly income and number of people within different occupations in 2014, sorted by average monthly income.
Mynd II 11/Figure II 11:	Percentage of people within different occupations that will reach minimum retirement age before 2024, sorted by size of percentage.
Mynd II 12/Figure II 12:	Average monthly income only derived from abroad and number of people with different types of education in 2014, sorted by average monthly income from abroad.
Mynd II 13/Figure II 13:	Average monthly income only derived from abroad and number of people in different business sectors in 2014, sorted by average monthly income from abroad.
Mynd II 14/Figure II 14:	Average monthly income only derived from abroad and number of people in different occupations in 2014, sorted by average monthly income from abroad.
Talva II 7 / Table II 7:	Number of people in the Faroese International Ship Register (FAS) and Faroese citizens covered by special foreign tax legislation, 2011-2014.
Talva II 8 / Table II 8:	Taxable foreign income and total taxable income, 2011-2014.
Mynd II 15/Figure II 15:	Wage income only derived from abroad based on balance of payment statistics, and wage expenditures to foreign citizens, 2001-2014.
Mynd II 16/Figure II 16:	Seasonally monthly adjusted number of employees, January 1986 – October 2015.
Talva III 1 / Table III 1:	Public functions (expenditures) by central government, municipality, Danish Kingdom and social service funds, 2013.
Mynd III 1/Figure III 1:	Taxable income per resident (tDKK) and municipal population sorted by taxable income per resident, 2014.

- Mynd III 2/Figure III 2: Municipal tax-income income per municipal resident (sorted by municipal tax-income per resident), 2013.
- Mynd III 3/Figure III 3: Municipal tax rate and municipal child allowance (sorted by tax rate), 2016.
- Mynd III 4/Figure III 4: Percentage of population over 80 years of age in municipalities (sorted by percentage), 2014.
- Mynd III 5/Figure III 5: Percentage of population in age intervals 0-17 in municipalities (sorted by percentage), 2014.

Orðalisti

Orðalistin er ein lýsing av nøkrum av búskaparligu hugtøkunum, sum eru nýtt í frágreiðingum Búskaparráðsins.

Almenn nettoskuld

Almenna nettoskuldin fevnir um alla fíggjarliga skuld og áogn í almenna geiranum. Almenna nettoskuldin er øll fíggjarlig skuld í almenna geiranum frádrigið alla fíggjarliga áogn. Fíggjarliga áognin fevnir millum annað um tøka gjaldførið og aðrar fíggjarrognir.

Almenn nýtsla

Almennar nýtluútreiðslur fevna um almennar rakstrarútreiðslur til millum annað fólkaskúlan, heilsuverkið og almannaverkið. Almennu lónarútreiðslurnar vóru umleið 3/4 av almennu nýtsluni í 2011. Afturat hesum er almenn nýtsla keyp av vørum og tænastrum.

Almennar útreislur tilsamans

Stórsti parturin av almennu útreiðslunum er almenn nýtsla og veitingar til húsarhald, fyrítøkur og feløg. Í 2011 vóru umleið 86% av almennu útreiðslunum almenn nýtsla og veitingar til húsarhald, fyrítøkur og feløg. Harafturat eru almennu útreiðslurnar íløgur, rentuútreiðslur, stuðulsútreiðslur og aðrar útreiðslur. Landið og kommunurnar stóðu fyri 87% av almennu útreiðslunum í 2011.

Arbeiðsfjöld

Tey, sum hava arbeiði, og tey, sum eru arbeiðsleys samantald.

Arbeiðsleys

Tey, sum eru arbeiðsleys, men sum eru tøk á arbeiðsmarknaðinum og leita eftir arbeiði og sostatt eru partur av arbeiðsfjöldini.

Arbeiðsloysi

Arbeiðsleys í % av arbeiðsfjöldini.

Arbeiðs-produktivitetur, sí framleidni

Arbeiðsvirkni

Tey sum eru arbeiðsvirkin tey, sum eru í ella hava arbeiði (merkir tað sama sum danska orðið "beskæftigelse")

Automatiskir stabilisatorar

Hesir minka um konjunktursveigg í niðurgangadi konjunkturum av tí at skattauppkav hins almenna minkar samstundis sum eftirspurningurin frá almennu útreiðslunum (almenn nýtsla, veitingar og íløgur) er støðugur. Tilsvarandi minka hesir um konjunktursveigg í uppgangandi konjunkturum, tá skattauppkav hins almenna veksur samstundis sum eftirspurningurin frá almennu útreiðslunum (almenn nýtsla, veitingar og íløgur) er støðugur.

Avreiðingar

Feskfiskaveiðan (av botnfiski og øðrum fiski) skrásett um avreiðingarskipanina. Mátað í virði ella í nøgd.

Blokkstuðulskipan til at útjavna millum kommunur

Stuðul til kommunur sum staturin fíggjar, og sum bara fer til kommunur sum fíggjarliga eru verri fyri enn miðal. Verður útroknað eftir sonevndum objektivum kriterium.

Bruttotjóðarúrtøka og tilknýtt tjóðarroknskaparhugtøk

Bruttotjóðarúrtøka kann skilmarkast og ásetast trýggjar vegir:

- (a) framleiðsluvegin ella virðisøkingarvegin (útboðsvegin) sum **bruttovirðisøkingin í støðisprísnum (BVØ)**,
- (b) útreiðslu- ella eftirspurnarvegin sum **bruttotjóðarúrtøkan í marknaðarprísnum (BTÚ)**, ið kann bólkast sum privat húsarhaldsnýtsla + privatir íløgur + almenn nýtsla + almennar íløgur + (útflutningur av vørum og tænastrum – innflutningur av vørum og tænastrum. (BTÚ), og
- (c) inntøkuvegin sum **bruttofaktorinntøkan í faktorprísnum (BFI)**.

Vanliga útgangsstøðið er (a), sum vanliga er grundarlagið fyri at finna hinar støddirnar.

BTÚ í marknaðarprísnum verður ofta mett sum høvuðsmáti fyri búskaparligt virkseimi. BTÚ er ikki fullkomið mát fyri inntøku ella framleiðslu í einum landi. T.d. leggur tað ikki upp fyri sliti av tilfeingi (náttúru- ella øðrum tilfeingi) ella útbúnaði. Eisini roynir BTÚ at máta allar vørir og tænastrur til ein *marknaðarprís*, hóast allar vørir og tænastrur ikki hava ein marknaðarprís, t.d. skúla- og heilsutænastrur.

(a) Bruttovirðisøking stýtt BVØ í støðisprísnum;

Virði á allari vinnuligari framleiðslu (sum virðisskapan ella virðisøking) av vørum og tænastrum í einum landi í einum ári, uppgjørd í støðisprísnum. BVØ verður roknað við at draga virði á ráevnum og hjálpitilfari frá framleiðsluvirðinum í øllum vinnugreinum. BVØ verður roknað í støðisprísnum. Bruttovirðisøking verður ofta brúkt til at lýsa framleiðsluna býtta á vinnugreinar. Verður á enskum/donskum nevnt "gross value added (GVA)" ella "bruttoværditilvækst (BVT)". (Samlaða bruttovirðisøkingin í støðisprísnum er tað sama sum bruttotjóðarúrtøka í marknaðar-prísnum frádrigið vøruskattir netto, sum fevna um meirvirðisgjald, punktgjöld og aðrar vøruskattir og vørustudningar.)

(b) Bruttotjóðarúrtøka í marknaðarprísnum, stýtt BTÚ

Bruttotjóðarúrtøka í marknaðarprísnum er virðið í støðisprísnum á samlaðari privatari og almennari framleiðslu frádrigið virðið á ráevnum, vørum og tilíkum, sum verða brúkt í framleiðsluni, *plus* vøruskattir netto, ið fevna um meirvirðisgjald, punktgjöld og aðrar vøru-skattir minus vørustudningar. Verður á enskum/donskum nevnt "gross domestic product" (GDP) ella "bruttonationalprodukt (BNP)". BTÚ í marknaðarprísnum kann síðan bólkast í útreiðslupartar (nýtsla, íløgur og nettoútflytning av vørum og tænastrum).

(c) Bruttofaktorinntøka, stýtt BFI í faktorprísnum

Innkoman tilsamans til (samsýningin til) allar framleiðslufaktorarnar í einum landi í einum ári, uppgjørd í faktorprísnum; BFI kann verða roknað sum: løn og "restinnkoma" (avskrivning, rentur og avlop). Vanliga liggur lønarpaturin millum 2/3 og 3/4. Ensku/donsku heitini eru "gross domestic income at factor cost" og "bruttofaktorinkomst".

Bruttotjóðarinntøka, stýtt BTI;

Øll innkoma, sum íbúgvarnir í einum landi vinna í einum ári, um hon er vunnin innanlands ella uttanlands, uppgjørd í marknaðarprísnum. BTI verður roknað við at leggja lønir, rentur og vinningsbýti úr útlondum aftur at BTÚ, og við at draga lønir, rentur og vinningsbýti til útlond frá BTÚ. Ensku/donsku heitini eru "gross national income" og "bruttonationalindkomst".

Bruttotjóðarinntøka tøk, stýtt tøk BTI

Bruttotjóðarinntøka, ið er javnað fyri gávur til útheimin og gávur frá útheiminum (m.a. donsku veitingarnar) og til dómis eisini fyri tryggingarendurgjöld millum land og umheim. *Tøk BTI* ella *tøk bruttotjóðarinntøka* er tann upphædd, sum samfelagið hevur at ráða yvir til nýtslu og uppsparing. Ensku/donsku heitini eru "gross national disposable income" og "disponibel bruttonationalindkomst".

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísnum

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísnum er uppgærd av BTÚ, har ið roynt verður at javna gongdina í BTÚ fyri prísvekstri á ráevnum, vørum og tænastrum. Vøksturin í BTÚ í føstum prísnum verður vanliga brúktur sum vísitil fyri búskaparvøkstur millum lond. Vøkstur í BTÚ í føstum prísnum vísir vøkstur í framleiðsluni í mongdum. Verður nevnt "Real GDP" ella "real BNP".

CIF Virðið er íroknað “cost, insurance and freight” sum partur av veitingartreyt.

Eftirspurningur

Nøgðin av vørum og tænastrum húsarhald, vinnan, tað almenna og umheimurin vilja keypa.

Fíggjarkrav, netto

Fíggjarkravið, netto, vísir fíggjarliga úrslitið av virkseminum í einum geira ella einum landi. Er fíggjarkravið til dømis minni enn 0, hevur tøka inntøkan ikki rokkið til at rinda fyri nýtsluna og íløguvirksemið, sum hevur verið í tíðarskeiðnum.

Fíggjarpolitikkur

Búskaparpolitisk tiltøk, ið hava sum endamál at stýra og minka búskaparlig sveiggj. Skilt verður vanliga millum at reka *aktivan fíggjarpolitik* (ekspansivan ella kontraktivan) og at brúka *automatiskar stabilisatorar í passivum fíggjarpolitikki*.

Fíggjarligt ella búskaparpolitiskt haldføri

Ein búskaparpolitikkur við givnum regluverki um skattainntøkur, almenna nýtslu, íløgu og inntøkuflytingar er haldførirur, tá ið nútíðarvirðið av framtíðar almennu útreiðslunum svarar til nútíðarvirðið av framtíðar almennu inntøkunum (soleiðis at nettoskuld hin almenna verður óbroytt).

Fløskuhálsur

Knappur framleiðslufaktorur; fløskuhálsurin ger av hvussu nógv kann verða framleitt av vøruni.

FOB veitingartreyt er “free on board”; vøran er latin, tá hon er komin umborð á skipið, ið nevnt er aftan á “FOB”, og keyparin rindar fyri víðari flutningin.

Framleidni (produktivitetur)

Framleidni verður vanliga uppgjørt sum bruttovirðisøking í føstum prísnum fyri hvønn arbeiðstíma (tímaproduktivitetur) ella fyri hvønn løntakara í framleiðsluni (arbeiðsproduktivitetur).

Framleiðsla

Nýtsla av tilfeingi og útbúnaði at framleiða vørum og tænastrum sum hava virði. Virðið á framleiðslu verður mátað í føstum prísnum, t.e. eftir vanligan prísavøkstur.

Gjaldsjavni

Hagfrøðilig uppgerð ið tekur samanum allar búskaparligar flytingar hjá einum landi við umheimin eitt ávíst tíðarskeið og mátað í sama gjaldoyra. Mest nýtta konta í gjaldjavnnum er *rakstrar-viðskifti gjaldsjavnans (current account)*, ið fevnir um vøruflytingar og tænastruflytingar umframt lønar- og inntøkuflytingar og rakstrarflytingar millum landið og tess umheim. (Sí annars um gjaldsjavnan í frágreiðingini).

Haldføri: Sí fíggjarligt ella búskaparpolitiskt haldføri.

Haldføris-indikator

Samanfatar við einum %-tali fíggjarligu haldførisgóðskuna hjá einum almennum geira. Negativt virði merkir minni gott haldføri, og positivt virði gott haldføri. Virðið á haldføris-indikatorinum í % vísir hvussu stór fíggjarpolitisk tillaging í % av BTÚ skal til, fyri at nettoskuld almenna geirans skal vera óbroytt.

Handilsjavni

Virðið á uttanlandshandli (t.e. inn- og útflutningi) av vørum hjá einum landi við umheimin. Mátað í sama gjaldoyra og eitt ávíst tíðarskeið. Javnin verður ofta uppgjørdur sum útflutningur minus innflutningur (t.e. nettoútflutningur).

Inntøku-elastisitetur

(Lutfalslig broyting í eftirspurningi/lutfalslig broyting í inntøku). Er inntøku-elastisiteturin størri enn eitt, er talan um luksúsvøru; er inntøku-elastisiteturin millum eitt og null, er talan um neyðuga vøru; er inntøku-elastisiteturin negativur, er talan um “inferiora” vøru. Sí prís-elastisitetur.

Konjunkturar

Stuttíðarsveiggj í búskaparligari framleiðslu og í arbeiðsloysi samsvarandi høvuðsgongdini yvir longri tíðarskeið. Vit skilja vanliga millum hákonjunktur og lágonjunktur og stigini millum há- og lágonjunktur

Konjunkturjavnað alment úrslit

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið er staðfest alment úrslit javnað fyri ávirkanir frá konjunktur-støðuni á almennar inntøkur og útreiðslur og aðrar ikki varandi og serliga umstøður, til dømis oljuprísir ella serligar íløgur.

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið gevur sostatt eina meira rættvísandi mynd av veruligu gongdini í almenna búskapinum sum heild sammett við staðfesta almenna úrslitið.

Konjunkturjavnaða úrsliti hjá tí almenna verður vanliga á enskum/donskum nevnt "cyclically adjusted budget balances" ella "strukturelt saldo".

Konjunkturjavnað framleiðsla

Konjunkturjavnað framleiðsla vísir mettu bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu, har ið roynt verður at javna fyri ávirkanir frá konjunkturinum í samfelagsbúskapinum. Roynt verður sostatt at vísa bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu við normalkonjunkturi í samfelagnum. Í eini støðu við normalkonjunkturi verður ofta sagt, at gongdin í samfelagsbúskapinum samsvarar við javnan vøkstur í prísnum og lønum. Í frágreiðingini verður bruttovirðisøking brúkt sum vísital fyri framleiðslu heldur enn bruttotjóðarúrtøku, men hetta hevur ikki stóran týðning fyri úrslitini ella niðurstøður. Verður á enskum/donskum nevnd "potential output", "potential GDP" og "strukturelt/potentielt output (BNP)".

Konjunkturfrávik

Konjunkturfrávik ið er munurin millum staðfesta framleiðslu og konjunkturjavnaða framleiðslu. Er konjunkturfrávik ið størri enn 0, kunnu vit siga, at hákonjunkturur er í samfelagsbúskapinum; trýst er sum oftast á arbeiðsmarknaðinum, lítið av tøkari framleiðsluorku er í samfelagnum, og prísavøkstur er á flestu marknaðum. Er konjunkturfrávik ið minni enn 0, kunnu vit siga, at lágonjunkturur er í samfelagnum, lítið trýst er á arbeiðsmarknaðinum, og tøk framleiðsluorka er í samfelagnum. Konjunkturfrávik verður á enskum/donskum nevnt "output gap" og "output gap".

Kredittvirði

Evnini hjá einum lántakara at rinda einum lánveitarara lán aftur eftir lánitreytunum. Verður oftast mátað sum sannlíkindini, at ein lántakari fer at rinda lánið aftur eftir lánitreytunum. Kredittvirðið er avgerandi fyri, hvørja rentu og hvørjar treytir ein lántakari kann læna pening fyri.

Landskassaskuld

Landskassaskuldin fevnir bara um skuld hjá landinum og harvið ikki um skuld hjá kommunum ella sosialum grunnum. Meginparturin av landskassaskuldini er lánsbrævalán. Landskassaskuldin er sum oftast ein bruttouppperð av skuldini, har dentur verður lagdur á fíggjarligu skyldurnar hjá landinum (passivsiðuna á fíggjarjavnanum).

Millumkommunal útjavning

Útjavning til kommunur sum verður fíggjað av kommunum sjálvum. Kommunur sum eru verri fyri enn miðalkommunan móttaka veitingar frá kommunum sum eru betri fyri enn miðal. Verður útroknað eftir sonevndum objektivum kriterium.

Nettoflyting

Tilflutt fólk frádrigið fráflutt fólk. Talan er um nettotilflyting, tá ið tilflutt fólk eru fleiri enn fráflutt.

Nettokassaúrslit

Uppgerð av muninum millum inngjøld til og útgjøld úr landskassanum, sum síggjast beinleiðis á fíggjarlógini. Sammett við RLÚ-úrslitið (sí niðanfyri) er at nettokassaúrslitið umboðar ein beinleiðis kassaroknskap, tað vil siga ein uppperð av gjaldförinum hjá landinum. Nettokassaúrslitið svarar í stóran mun til broytingina í landskassaskuldini frá ári til ár.

Munurin millum RLÚ-úrslitið (sí niðanfyri) og nettokassaúrslitið stavar í stóran mun frá periodiseringum (tíðaravmarkingum), við tað at munur kann vera á, hvussu inntøkur ella útreiðslur verða bókaðar í landsroknaskapinum og harvið ávirka RLÚ-úrslitið og hvussu ítøkilig inn- og útgjöldini fara fram í tíð og harvið ávirka nettokassaúrslitið.

Peningamongdin

Skilt verður millum fleiri mót yvir peningamongdina. Tað mest einfalda er tað sum húsarhaldini og virkini hava av seðlum, myntum og innistandandi í peningastovnum. Viðhvørt er støddin á peningamongdini (og ikki rentan) mál fyri peningapolitikkinum í einum landi, ið kann reka peningapolitikk. T.d. í USA umleið 1980.

Primerar vinnur

Vinnur sum landbúnaður, fiskivinna og námsvinna, eisini kallað tilfeingisvinnur. Framleiða vørur úr náttúru tilfeingi. Sí sekunderar og tertierar vinnur.

Prís-elasticitetur

Lutfalslig broyting í eftirspurningi/lutfalslig broyting í prís; er talið numeriskt størri enn eitt, er eftirspurningurin elastiskur; er talið numeriskt minni enn eitt, er eftirspurningurin prís-óelastiskur. Ein prís-lækking fyri prís-elastiskar vørur gevur vøkstur í søluinntøkum, og øvugt tá tað snýr seg um prís-óelastiskar vørur. Sí inntøku-elasticitetur.

Prísvøkstur (inflasjón)

Prísvøkstur merkir, at prísirnir á vørum og tænaðum yvirhøvur hækka líðandi yvir tíð.

Rentumunur

Munurin millum inn- og útlánsrenturnar hjá peninga- og fíggarstovnum í miðal. Rentumunurin er týðningarmesta inntøkukeldan hjá peninga- og fíggarstovnum. Eisini kallað rentumarginalur.

Rentuspennið

Munurin millum rentuna í tveimum londum ella landabólkum. T.d. munurin millum rentuna Føroyar mugu gjalda í sambandi og lántøku, og rentuna Danmark má gjalda í sambandi við lántøku.

RLÚ-úrslit

Stytting fyri rakstrar-, løgu- og útlánsúrslit landskassans. RLÚ-úrslitið er munurin millum *landskassans* inntøkur og útreiðslur uppgjørt eftir meginreglunum í landsroknaskapinum. RLÚ-úrslitið viðvíkur roknskapinum hjá landskassanum.

Sekunderar vinnur

Vinnur sum framleiða vørur, herundir byggjarí og ídnaður. Sí primerar og tertierar vinnur

Skattur og avgjöld

Kravd gjöld til tað almenna uttan nakra ávísa ella serliga móttveiting frá tí almenna.

Skuld

Upphædd sum búskaparlig eind (t.d. fyrítøka, persónur ella land) skyldar aðrari búskaparligari eind.

Sosialir grunnar (Almannagrunnar)

Arbeisloysisskipanin (eisini kallað ALS), Samhaldsfasti Arbeismarknaðareftirlønargrunnurin (eisini kallaðar, AMEG, SAMEG ella AMG), Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Staðfestur almennur grundrakstur

Staðfestur almennur grundrakstur verður í hesum føri lýstur sum staðfest alment úrslit frádrigið nettorentuútreiðslur (rentuútreiðslur minus rentuinntøkur). Verður enskum/donskum nevnt "general government primary balance" og "faktisk primær saldo".

Staðfest alment úrslit

Almenna úrslitið vísir avlop ella hall hjá tí almenna og verður lýst sum munurin millum almennar inntøkur og útreiðslur. Uppgerðin fylgir teimum leiðreglum, sum tjóðarroknskapurin verður uppgjørdur eftir. Tað almenna fevnir um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkis-fyrisingina og sosialar grunnar. Verður á enskum/donskum nevnt "general government overall balance" og "faktisk offentlig saldo".

Staðfest framleiðsla

Virðið á vørum og tænastrum frá marknaðarligari framleiðslu, framleiðslu til eigna nýtslu og aðrari framleiðslu, sum ikki er marknaðarlig. Framleiðsla er ikki tað sama sum søla. Til dømis er framleiðsluvirðið í handilsvirki ikki sølan, men sølan minus innkeyp av handilsvørum (brutto-vinningur). Í frágreiðingini verður bruttovirðisøkingin úr tjóðarroknskapinum nýtt sum vísital fyri framleiðslu. Bruttovirðisøking ella bruttotjóðarúrtøka verða sum oftast brúkt sum vísitøl fyri framleiðslu. Verður enskum/donskum nevnt "actual output" og "faktisk produktion".

Strukturelt hall, sí konjunkturjavnad alment úrslit

Tað almenna

Landið (landskassin), kommunurnar, sosialir grunnar, ríkisfyrisingin, almenn og kommunal partafeløg. Tað almenna fevnir sostatt um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkis-fyrisingina og sosialar grunnar. Heimastýrisfyrisingin fevnir um landsstovnar, meðan kommunufyrisingin fevnir um kommunurnar og kommunustovnar. Ríkisfyrisingin fevnir um donsku ríkistovnarnar í Føroyum, og sosialu grunnarnir eru Arbeidsloysisskipanin, Arbeids-marknaðar-eftirlønargrunnurin, Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Tertiarar vinnur

Vinnur sum framleiða og selja tænastrur, herundir tað mesta av almenna geiranum. Sí primerar og sekunderar vinnur.

Tøk bruttotjóðarinntøka

Sí frágreiðingina undir bruttotjóðarúrtøka

Uppsparing

Munurin millum inntøku og nýtslu hjá ávísari búskaparligari eind (t.d. einum húsarhaldi ella eini fyrirtøku).

Útboð

Vørunøgðin tilsamans og tænastrur, ið eru tøk at keypa hjá húsarhaldum, vinnuni, tí almenna og umheiminum.

Virðisøking

Munurin á virðinum á framleiðsluni og virðinum á nýtslu í framleiðsluni. T.e. tað virðið, ið verður lagt afturat virðinum á nýtsluni (t.d. rávøru) við góðsking í framleiðsluni. Sí Bruttovirðisøkingin (BVØ) í støðisprísnum

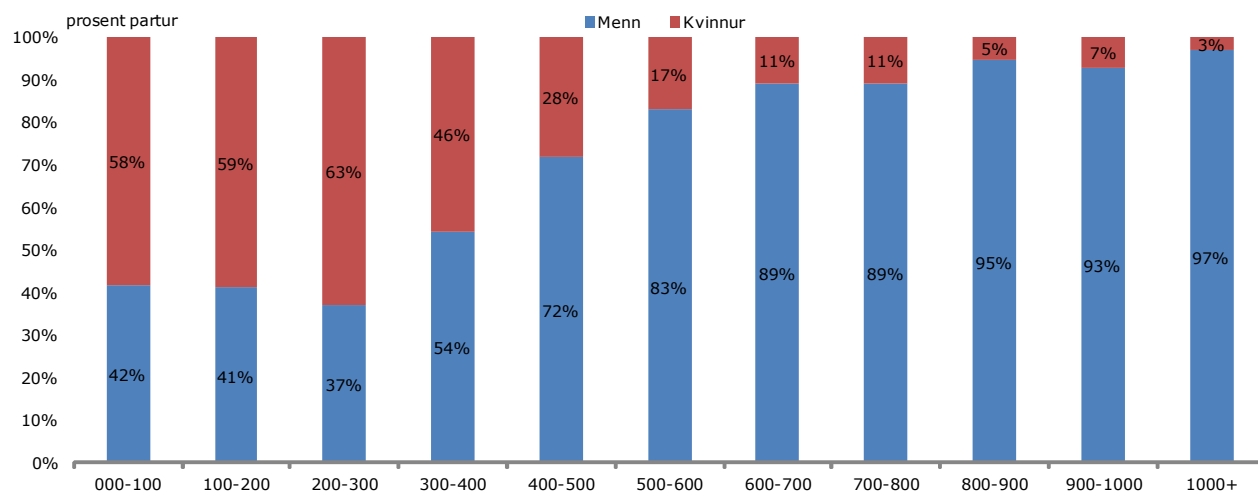
Tíðindaskriv frá Búskaparráðnum 4. mars 2016

Stórir ójavnar á arbeiðsmarknaðinum

Búskaparráðið leggur her við fram sína frágreiðing á várið 2016. Umframt konjunkturmeting fevnr frágreiðingin eisini um greiningar av arbeiðsmarknaðinum og av kommunubygnaðinum.

Greiningin av arbeiðsmarknaðinum fevnr eitt nú um miðallønina hjá fólki við ymsum útbúgvingum, í ymsum stórvum, og í ymsum vinnum. Stórir munur á inntøkum hjá kvinnum og monnum er staðfestur (sí mynd II 3 niðanfryri), og eisini stórir munur á inntøkum hjá fólki við ymsum útbúgvingum. Eisini er staðfest hægri lønarstöði hjá teimum, sum vóru í arbeiði í útlandum í 2014.

Lutfallið av ávikavist monnum og kvinnum sum liggja í 100-tkr.-inntøkubólkum Mynd II 3

Kelda: TAKS

Greiningarnar staðfesta, at við verandi útveganarsíðvenjum verður arbeiði bert tókt (vegna fráfarirg við pensjónsaldur) til umleið helmingin av teimum, sum fara undir hægri lesnað í Føroyum ella í útlandum. Hendan staðfesting er í samsvari við greiningar hjá STUDNA sum vísa at útvið helmingurin av teimum, sum lesa uttanlands, flyta ikki heim aftur til Føroya at búgva. Hetta er eisini í samsvari við greiningarnar hjá Norðuratlantsbólkinum á Fólkingi í 2009.

Viðvíkjandi konjunkturmetingini hava Hagstovan og Búskaparráðið í felag mett um *BTÚ-vøksturin í ársins prísum* árinum 2014-2017. Til tess at gera metingina er nýttur ein búskaparmyndil, sum er mentur í Landsbankanum og á Hagstovuni, og viðlíkahildin av Búskaparráðnum og Hagstovuni í felag. Niðanfryri standandi metingar eru gjørdar av *vøkstrinum í BTÚ í ársins prísum* árinum 2014-2017 og drívmeгинi aftanfryri vøksturin:

	2014	2015	2016	2017
Mettur vøkstur í BTÚ í ársins prísum:	5,8%	6,2%	5,3%	2,9%
Vøksturin stavar frá:	Útlendskum eftirspurningi	Mest innlendis eftirspurningi	Innlendis eftirspurningi	Innlendis eftirspurningi

Útlit eru til stóran vøkstur í almennum íløgum. Væntandi er at íløgurnar aftur gerast konjunkturviðgangandi, og harvið koma at økja um sveigginu í búskapargongdini framyvir. Ráðið mælir til at íløgurnar hjá landi, kommunum og almennum feløgum verða endurskoðar og samskipaðar. Grundarlagið fryri hesi endurskoðan má vera hvussu arbeiðskrevjandi tær einstøku íløgurnar kunnu roknast at vera, og eisini hvussu arbeiðsvirknisstuðlandi hesar íløgur kunnu vera uppá longri sikt. Ein onnur meginregla kann vera at royna at halda samlaðu almennu íløgurnar sum ein støðugan part av bruttotjóðarúrtøkuni.

Í sambandi við at kommunar yvirtóku eldrarøktina varð ein partvís kommunal útjavning sett í verk, ið bara fevndi um eldraðkið. Samstundis varð eitt nýtt myndugleikalið sett inn millum kommunur og land,

nevnliga økiseindirnar fyri eldrarøkt. Sostatt var farið frá tveystreingaðum til trýstreingað myndugleikabýti. Ráðið metir slíka gongd at vera óneyðuga í einum lítlum landi sum Føroyar. Alternativið er ein kommunal nýskipan við greiðum byrðu- og uppgávubýti millum land og kommunur og við færri kommunum. Við færri kommunum og fleiri uppgávum til kommunurnar hevði verið neyðugt við einari kommunalari útjavning, ið kundi verið millumkommunal ella sum blokkstuðul. Staðfest er í frágreiðingini, at munurin millum kommunurnar tá tað snýr seg um inntøkugrundarlag og útreiðslutørv er stórus.

Búskaparfrágreiðingin er at finna á <http://setur.fo/buskaparradid/utgavur/fragreidingar/>

Um nakar ynskir at fáa viðmerkingar til várfrágreiðingina 2016, kann viðkomandi venda sær til Sverra Hansen, formann, á tlf. 22 81 32

English Summary

SHORT TERM ECONOMIC OUTLOOK AND ANALYSES OF THE LABOUR MARKET AND MUNICIPALITIES

Chapter I of the Report provides an evaluation of the short-term economic trends in the Faroes.

The trends in the Faroese economy over the last few years have been unusual. Thus, it has been difficult to generate accurate short-term analytical projections. This semi-annual review concludes that GDP growth in current year prices for 2015 and 2016 is somewhat higher than projected in the last report.

The report on the economic outlook is organized around elements of the demand side (expense side) of the country's Gross Domestic Product (GDP). Overall aggregate demand for goods and services is based on two factors: domestic demand for consumption and investment, and foreign demand for exports.

Statistics Faroe Islands and The Economic Council have jointly estimated *GDP economic growth in current prices for 2014-2017*. To facilitate the projections, an economic model was used, which was developed by the former Faroese National Bank (Landsbankin) and Statistics Faroe Islands and is currently maintained jointly by The Economic Council and Statistics Faroe Islands. The Table below captures the projected growth in GDP in current year prices for the period 2014-2017 and the driving forces behind this projected growth.

	2014	2015	2016	2017
Estimated GDP growth in current year prices:	5.8%	6.2%	5.3%	2.9%
Growth derived from:	Foreign demand	Mainly domestic demand	Domestic demand	Domestic demand

While consumption has been the most stable aspect of domestic demand, investment has been the most fluctuating. Public sector investment in the Faroes, as a part of overall domestic demand, has traditionally correlated positively with the business cycles. This cyclical pattern has always been detrimental for the economic development, and it would appear that the pattern is again being repeated, given that the investment plans for the central government and the municipalities are quite comprehensive for 2016 and 2017. There would appear to be the need for a coordinated re-evaluation of public investment plans.

For some time now, the Faroes has been experiencing a greater trade surplus than in the past. One reason for this is improved terms of trade in the foreign trade, derived from increased farmed salmon prices and lower oil prices. Also, an increase in quantities in the pelagic fisheries has influenced the result. Given these circumstances, the national fiscal accounts should show a very large surplus, which they do not.

The use of the revenue generated from the pre-taxing of pension savings disrupts the true picture of the government's financial sustainability. If the revenue from the pre-taxation of pension contributions was not used to finance actual public-benefit expenditures, then the result of the governmental accounts is around DKK 300 million worse than actually booked, and this should be the basis upon which to measure the overall balance and deficit/surplus of the national budget.

One is a short-term perspective, the other is a long-term economic outlook. As noted in previous reports from the Economic Council, changes to the country's demographic occur slowly year upon year. Therefore, there is a danger that if we focus only on the short-term instead of understanding the consequences of these demographic changes for the long-term fiscal sustainability and viability of the public accounts, it may be too late; already around 2035 we should anticipate a negative excess of births.

The initiatives undertaken by the central government up to now could be deemed logical and appropriate, but in the main they have not had any major impact on the country's fiscal sustainability. For example, the transfer of pension payments within the public accounts has no impact on the sustainability/vulnerability of the national accounts. In order to, for example, ensure greater sustainability, the pre-tax revenue from pension savings should 1) be used to reduce debt, 2) be set aside in trust for later use, or 3) the pension tax scheme itself should be revised to levy a tax at the time of actual pension distribution. We understand that work is underway on a new pension system and a new fisheries system, but new industrial policy initiatives could also be relevant in mitigating or resolving the problems of fiscal sustainability in the public accounts. Moreover, there is a need to coordinate all the reform endeavours being undertaken; for example, the new fisheries system could also have a considerable impact on the fiscal sustainability of the public accounts.

The goal of Chapter II of this Report is to elucidate certain aspects of the Faroese labour market, which possibly could offer a basis upon which to estimate where or how employment in the Faroe Islands (*i.e.* the number of jobs and the manpower for those jobs) could increase and thereby potentially address and rectify the sustainability constraints inherent in the Faroese economy. The study is mostly based on analysis of data from the population census 11.11.2011, and data from the Faroese Tax Authority for the year 2014.

The Faroese labour market has, among others, these key concurrent characteristics: 1) a large portion of the resident manpower works for foreign employers abroad, while a relatively large number of foreigners work in the Faroes; 2) a part of the potential Faroese labour force is or has been studying abroad; and 3) the gender and age composition of the population is extremely disproportional. These same key characteristics are found in isolated regions in other Nordic countries, without, however, disrupting their financial sustainability. In the main, this last characteristic is addressed directly by the State and the most financially prosperous municipalities.

The Ministry of Industry, the North Atlantic Group of the Danish Parliament and *Jobmatch* have undertaken a number of initiatives to investigate or enhance the attractiveness of the Faroe Islands (*vis-à-vis* Denmark) as a place to live and work, especially for those currently living abroad. Although the attractiveness and allure of the Faroes is certainly a relative factor, by itself it is not enough. In truth, the attractiveness of the Faroes can be as great as the country can envision it. But if there continues to exist a limited number of jobs in the Faroes (whether for those resident in the Faroes or for those willing to move), then but little will be achieved. What more can be done to stimulate the job market? This question was not fully addressed in the report of the Ministry of Industry, *Fólkaflyting og fólkavøxstur* (Migration and Population Growth).

Another characteristic of the Faroese labour market is that part-time work is very common, especially among women, including women who desire to work full-time. Also, there is a significant gender bias in wages. More women than men are seeking higher education.

The Faroes is not lagging behind other Nordic countries with regard to the level of education found in the country. Relative to types of education, a rather large proportion of Faroese are educated in the so-called "transport services", which includes, among others, navigators and marine engineers. The choice of education paths (trade/technical, upper secondary, higher education) is to a certain extent impacted by business cycles and therefore the availability of both space in training programmes and work.

With regard to educational choices, for many pursuing higher education there is but little correspondence between the number of students and the number of comparable jobs that will become available over the coming ten years because of retirement. If there is no change in the current situation regarding in the Faroes relative to the availability of work for those with higher education (including recruitment habits), there will be no work in the Faroes for around 40% of those who are now seeking a university education. The situation varies relative to the type of education pursued. Reflecting this, statistics from STUDNA relative to students in higher education shows that only 50-60% of the students who completed their education abroad returned to the Faroe Islands to live. A study conducted in 2009 by the North Atlantic Group in the Danish Parliament on the first generation of those living abroad

between the ages of 20-45 and who were also either working or studying (2,502 people) indicated that around half of these individuals desired to return to the Faroes to live. This number (50%) corresponds well with the actual STUDNA data regarding those who return to the Faroes after completing their higher education abroad.

For the entire population (*i.e.* people registered by various education, industry and job-position), the average monthly wage is DKK 26,000. On average, 21% of the population will reach the retirement age of 67 by 2024.

For people with various types of *education*, the average wages clearly tracked their respective education. However, one major exception was the average wages for those with technical educations. On the other hand, those who were trained caregivers received proportionally lower wages. The percentage of workers who will reach retirement age (67) by 2024 is quite large for those with healthcare education and for people with only an elementary education.

For individuals in the various *business sectors*, the highest average income was found in the natural resources industries (including fishing) and ocean transport. The lowest average wages were in the business sectors "hotel and restaurant", "retail sales", and "childcare". Of those who will reach retirement age by 2024, the highest percentage is for those working in the industry sector "adult caregivers", and it is equally large in the sectors, *e.g.*, "elementary education", "hospitals" and "general services"; more than 4,600 people work in these four business sectors alone.

Relative to the different *occupations*, people in management and technical positions receive the highest average wage; this is also true for people in accounting and administrative positions. On the other hand, the lowest paid workers are those in occupations such as "cleaning", "caregivers", and "retail sales in stores". The percentage of those who will reach retirement age by 2024 is largest in the positions, *e.g.*, "cleaning" and "caregivers", and very low for such positions as, *e.g.* "retail sales in stores".

For individuals receiving only income from abroad, the average monthly wage (from abroad) is DKK 41,000, which is considerably greater than the average monthly wage for the entire population (DKK 26,000). Wages in this regard equates to taxable income.

With regard to foreign-earned income, the highest average wages are paid to individuals with nautical and technical *education*, but individuals with only elementary education also receive high wages. Based on *business sectors*, the highest wages are found in the petroleum industry, the fishing industry and ocean transport. For the various *types of occupation*, the highest wages are for technical jobs (including navigators and marine engineers) and engineers in general.

According to the updated February 2016 tax registry of the Faroese Tax Authority, foreign-based income was 9.2% of all taxable income in 2014. At the same time, while there was significant growth in foreign-based income all the way up to 2013, the wage payments from the Faroes to foreign nationals also grew, especially in 2014. The number of foreign nationals working in the Faroe Islands consequently has grown significantly since 2011.

To overcome the longer-term fiscal sustainability problem inherent in the public accounts, through increased GDP growth through employment, it is self-evident that this will require a large number of new sustainable jobs within a not too distant future. This, of course, provides an enormous challenge, but employment surges are not totally unknown in Faroese economic history (during the period 1989 to 2004, some 7,000 jobs were lost and created).

These analyses of business structure, education, industry and jobs suggest that there may be space for several additional businesses (and the associated jobs and educated employees) in the private tertiary business sector – businesses that potentially grow out of the primary and secondary business sectors. More research in this area is necessary to corroborate this conclusion.

Chapter III of the Report provides a short summary of the issues surrounding fiscal harmonization among the various municipalities, and offers several scenarios addressing these harmonization issues.

When the administration of elder care was placed with the municipalities on 1 January 2015, a guideline was issued to govern the financing of elder care in the municipalities. This financial guideline appeared to be a solution that took into partial consideration the expense items within elder care, and it also addressed the imbalances in the tax revenue base of the various municipalities.

At the same time this financial guideline was being implemented, a third governmental authority arose parallel with both the municipal and central government authorities – namely the eight service areas within elder care. Thus, it could be said that the Faroes went from a two-pronged to a three-pronged division of the Governmental sector. Including the Danish realm and social funds, the Faroes went from a four-pronged to a five-pronged division of the government sector.

The question arises whether or not such a situation is necessary in such a small country as the Faroes. With clearly defined burden and task responsibilities between the central government and the municipalities, and with fewer and larger municipalities, a three- or five-pronged segmentation seems unnecessary. With fewer and larger municipalities, a harmonization system could be implemented that would encompass all the expense items and all the revenue sources.

One possibility for harmonization among the municipalities is a block grant programme. Thus, according to this plan, the central government could finance harmonization and allocate additional funds to those municipalities that would otherwise be unable to adequately address or finance their respective elder care obligations, because of excessive expense or insufficient revenue, relative to a so-called “average” municipality.

Another possible method to address fiscal harmonization is an inter-municipal harmonization programme. According to this type of programme, the municipalities themselves would finance harmonization among the different municipalities. In such an inter-municipal harmonization programme, the municipalities that are financially better off (relative to elder care expenses and revenue base) would transfer funds to those municipalities that are financially at a disadvantage and less able to meet their respective elder care obligations.

The statistical data further reveals the vast differences between the municipalities relative to taxable income per resident, as well as the relative proportion of residents over 80 years of age, and the number of young people between the ages of 0 to 17.

